

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧЕРКАСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ БОГДАНА ХМЕЛЬНИЦЬКОГО
НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ІНСТИТУТ СЕЛЯНСТВА
ТА ВИВЧЕННЯ АГРАРНОЇ ІСТОРІЇ

**ХРЕСТОМАТІЯ З ІСТОРІЇ ГОЛОДОМОРУ
1932–1933 РР. В УКРАЇНІ:
УКРАЇНОМОВНА ПЕРІОДИКА США,
ПРЕСА І АРХІВНІ ДЖЕРЕЛА ВАТИКАНУ**

ЧЕРКАСИ 2026

УДК 94(477)»1932/1933»:930.25(456.31)(076.6)
Х91

Рецензенти:

вчитель історії вищої категорії Черкаської загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів № 8 **Оксана Берестова**;

вчитель історії Черкаського наукового фізико-математичного ліцею, к.і.н., доцент **Іван Десятніков**; вчитель історії, учитель-методист Черкаської гімназії № 9 ім. О.М. Луценка, сертифікований вчитель, експерт з вивчення практичного досвіду учасників сертифікації, фіналіст національної премії Global Teacher Prize UA 2025 **Андрій Стецюк**.

Хрестоматія з історії Голодомору 1932–1933 рр. в Україні: україномовна періодика США, преса і архівні матеріали Ватикану / упорядник та автор передмови С.В. Корновенко. — Черкаси: Видавчиня Чабаненко Ю.А., 2026. — с.

ISBN 978-966-920-

Хрестоматія з історії Голодомору 1932 – 1933 рр. в Україні – унікальне видання, розраховане на вчителів історії закладів загальної середньої освіти, закладів передвищої фахової освіти, учнів, всіх, хто цікавиться цією темою.

У ньому представлено уривки з раніше невідомих суспільству матеріалів, опублікованих у таких тогочасних україномовних виданнях США, як газети «Січ», «Наш стяг», «Америка», ватиканському деннику «Osservatore Romano» («Римський Оглядач»), а також архівних документів, що зберігаються у Ватиканському Апостольському Архіві.

Упорядковані документи та матеріали охоплюють таку тематику: інструменти замовчування голоду більшовиками і політика партії на селі, причини Голодомору та його штучний характер, жахливі реалії Голодомору, життя у колгоспах, раціон харчування, діти в умовах Голодомору, репресії проти селян, селянський спротив, організація допомоги голодуючим та відмова від неї більшовиків тощо.

Хрестоматію укладено відповідно до навчальної програми з історії України, шкільних підручників з історії України за 10 клас, затверджених Міністерством освіти і науки України.

ISBN 978-966-920-

© Авторський текст 2026

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	15
-----------------	----

Розділ 1

ЗАМОВЧУВАННЯ ГОЛОДУ БІЛЬШОВИКАМИ

В КРАЇНІ РАБСТВА Й ТЕРОРУ Розмова з американським інженером, що вернув з большевицької Росії.	20
БОЛЬШЕВИКИ ВІДГОРОДЖУЮТЬСЯ ВІД СВІТА ПУСТИНЕЮ	21
УКРАЇНА ГИНЕ! ЩОЖ МИ МАЄМО РОБИТИ?	21
БИЙМО У ВЕЛИКИЙ ДЗВІН НА ТРІВОГУ УКРАЇНСЬКИЙ НАРОДЕ!.....	22
АМЕРИКАНСЬКИХ І АНГЛІЙСЬКИХ ЖУРНАЛІСТІВ НЕ ПУСКАЮТЬ В УКРАЇНУ	22
БОЛЬШЕВИЦЬКА КОМЕДІЯ	23
«ПОМЕРЛИ З ГОЛОДУ» (ГОЛОС ЧУЖИНЕЦЬКИХ КОРЕСПОНДЕНТІВ ПРО СТРАХІТТЯ В УКРАЇНІ)	24
ГОЛОД ЗАГРОЖУЄ БОЛЬШЕВІЇ	24
НА РАДЯНСЬКІЙ УКРАЇНІ ЖАХЛИВА ГОЛОДНЕЧА	24
МОСКВА ПРОТИ УКРАЇНИ.....	25
МІЛІОНИ ЛЮДИЙ ВМИРАЮТЬ В БОЛЬШЕВИЦЬКІЙ ТЮРМІ НАРОДІВ І КРАЇНА ПУСТІЄ	26
СТРАШНІ КАРТИНИ ВИМИРАЮЧОЇ УКРАЇНИ	26
УКРАЇНА ГИНЕ ВІД ГОЛОДУ ПІД СОВЕТСЬКИМ УПРАВЛІННЯМ З МОСКВИ ...	
Попередження щодо поїздовк	27
МОСКВА СКРИВАЄ ГОЛОД ПЕРЕД СВІТОМ	28
Під більшовицьким гнітом (Інформація «Ofinor»). Стан німецьких колоні й на Волзі	28

Під більшовицьким гнітом. Як Едуар Ерріо та компанія бачили Росію	29
Лист Мп. Дмитра Андрієвського до кардинала Пачеллі Європейська федерація українців за кордоном МЕМОРАНДУМ Щодо голоду в Україні.....	30

Розділ 2

ПРИЧИНИ ГОЛОДОМОРУ ТА ЙОГО ШТУЧНИЙ ХАРАКТЕР

ВЖЕ «РОЗКОЛЕКТИВІЗОВУЮТЬСЯ»... ..	31
СОВІТСЬКІ МЕТОДИ В ХІНАХ І В УКРАЇНІ	32
НОВІ ПРАВДИВІ ВІСТКИ ПРО ГОЛОДОВІ МУКИ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ.....	32
БИЙМО У ВЕЛИКИЙ ДЗВІН НА ТРІВОГУ УКРАЇНСЬКИЙ НАРОДЕ!.....	32
ВАСИЛЬ ФРАНКО. ЩО Я БАЧИВ І ПЕРЕЖИВ НА РАДЯНСЬКІЙ УКРАЇНІ ...5. Як розкуркуюють.....	33
НІМЕЦЬКИЙ ЕКОНОМІСТ ПРО ГОСПОДАРКУ СОВІТ. РОСІЇ.....	34
БОРОТЬБА УКРАЇНИ З МОСКОВЩИНОЮ З ПРИВОДУ ЗАХОДІВ ПРО ПРИЙНЯТТЯ СОВІТІВ ДО СОЮЗУ НАРОДІВ.	35
УКРАЇНА ВІДМОВЛЯЄТЬСЯ СІЯТИ ЗБІЖЕ ЩОБ ГОДУВАТИ МОСКВУ	35
ПРОТИ ПРИМУСОВИХ РОБІТ В СОВЕТСЬКОМУ СОЮЗІ.....	35
РОСІЯ ВИМИРАЄ	36
СЕЛЯН ЩО БОРОНЯТЬСЯ ВІД СМЕРТИ НАЗИВАЮТЬ ЗРАДНИКАМИ	36
ЯК ВИМИРАЄ БОЛЬШЕВИЗМ	37
Під більшовицьким гнітом : Різанина на берегах Дністра	37
Щодо ситуації в Радянській Україні ...Український Греко-Католицький Єпископат Галицької Церковної Провінції до всіх людей доброї волі у справі подій у Великій Україні.....	38

РАБСЬКА ЗАЛЕЖНІСТЬ ВІД МОСКВИ	38
АМЕРИКАНЕЦЬ ОПИСУЄ ЖАХЛИВЕ СТАНОВИЩЕ НА РАДЯНСЬКІЙ УКРАЇНІ.....	39
МОСКВА ЗДЕРЛА ЗБІЖЕ З УКРАЇНИ, А ТЕПЕР ЙОГО «ПОЗИЧАЄ» УКРАЇНІ НА 20 ПРОЦЕНТ	39
ЛЮДИ НА УКРАЇНІ СПОКІЙНО ДОЖИДАЮТЬ СМЕРТИ НА ЗЕЛІЗНИЧИХ СТАЦІЯХ.....	40
НОВІ ПРАВДИВІ ВІСТКИ ПРО ГОЛОДОВІ МУКИ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ.....	41
КОМУ ДОБРЕ ЖИВЕТЬСЯ В БОЛЬШЕВІЇ.....	41
ДЕБАТИ В АНГЛІЙСЬКІЙ ПАЛАТІ ЛОРДІВ З ПРИВОДУ ГОЛОДУ В СОВІТСЬ- КІЙ РОСІЇ	42
УКРАЇНА І МОСКВА Похід большевицької Москви на знищення України	42
НАЙБІЛЬШИЙ ЗЛОЧИН	44
ЩО ГОВОРИТЬ ПОВОРОТЕЦЬ ПРО ЖИТТЯ НА РАДЯНСЬКІЙ УКРАЇНІ.....	44
З УКРАЇНИ Як люди животіють на радянській Україні — як там виглядає поправ- ді московська «українізація»	45
НОВИЙ МОСКОВСЬКИЙ ПЛАН НА ЗНИЩЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІЇ	45
ВЕЛИКА УКРАЇНА ВИМИРАЄ	46
СТРАШНІ КАРТИНИ ВИМИРАЮЧОЇ УКРАЇНИ Встановлення Дня Смутку	47
і Національного Обов'язку Всіх Українців у світі.....	47
ЖАХ НА УКРАЇНІ	47
Жахливі подробиці канібалізму в Росії	48
Лист Мп. Дмитра Андрієвського до кардинала Європейська федерація українців за кордоном МЕМОРАНДУМ Щодо голоду в Україні	48

Розділ 3

ЖАХЛИВІ РЕАЛІЇ ГОЛОДОМОРУ

В КРАЇНІ РАБСТВА Й ТЕРОРУ Розмова з американським інженером, що вернув з большевицької Росії.	50
ГОЛОД В УКРАЇНІ УКРАЇНА — ШПИХЛІР ЦІЛОГО СХОДУ ЄВРОПИ ВІНИЩЕНА, ГИНЕ.	50
ГОЛОД В УКРАЇНІ.....	51
СОВІТСЬКА РОСІЯ В СВІТЛІ ПРАВДИ Під таким наголовком при несли європей- ські газети опис з того, що доводиться бачити їхнім кореспондентам на залізни- чному шляху: Стівпці-Берлін.	52
УКРАЇНА ГИНЕ!.....	53
УКРАЇНА ГИНЕ! ЩОЖ МИ МАЄМО РОБИТИ?	54
СПАСАЙМО УКРАЇНУ!	55
НОВІ ПРАВДИВІ ВІСТКИ ПРО ГОЛОДОВІ МУКИ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ.....	55
БИЙМО У ВЕЛИКИЙ ДЗВІН НА ТРІВОГУ УКРАЇНСЬКИЙ НАРОДЕ!.....	56
ГОЛОД І РУЇНА В УКРАЇНІ.....	56
«ПОМЕРЛИ З ГОЛОДУ» (ГОЛОС ЧУЖИНЕЦЬКИХ КОРЕСПОНДЕНТІВ ПРО СТРАХІТТЯ В УКРАЇНІ)	57
ДЕБАТИ В АНГЛІЙСЬКІЙ ПАЛАТІ ЛОРДІВ З ПРИВОДУ ГОЛОДУ В СОВІТСЬКІЙ РОСІЇ (Подається за англійським щоденником «Таймс», з д. 26. Липня 1934)	58
АМЕРИКАНЦІ ВІДВІДАЛИ ГОЛОДУЮЧИЙ КИЇВ	59
РОСІЯ ВИМИРАЄ	59
ЩО ГОВОРИТЬ ПОВОРТЕЦЬ ПРО ЖИТТЯ НА РАДЯНСЬКІЙ УКРАЇНІ.....	60
СТРАШНІ КАРТИНИ ВИМИРАЮЧОЇ УКРАЇНИ Встановлення Дня Смутку	60
і Національного Обов'язку Всіх Українців у світі.....	60
КИЇВЛЯНКА ОПИСУЄ В ЛИСТІ СТРАХІТТЯ МАСОВОГО ГОЛОДОВОГО ВИМИ- РАННЯ СЕЛЯН НА РАДЯНСЬКІЙ УКРАЇНІ.....	61

ЛИСТ З УКРАЇНИ	62
УКРАЇНА ГИНЕ ВІД ГОЛОДУ ПІД СОВЕТСЬКИМ УПРАВЛІННЯМ З МОСКВИ.....	62
КОРЕСПОНДЕНТ НЬЮЙОРСЬКОГО ТАЙМСА, ВОЛТЕР ДУРАНТІ, ПРИЗНАЄ ВЖЕ ЩО НА УКРАЇНІ ВИМЕРЛИ МІЛІОНИ ЛЮДИЙ З ГОЛОДУ	63
ЖАХ НА УКРАЇНІ Страшні картини вмираючої радянської України. — Цілі села стали цвинтарями. — Люди що залишились живі, мандрують без ціли. — На Мо- сковщині нема голоду. — Українці закордонно мовчать.	63
ГОЛОД НА УКРАЇНІ ПОДІБНИЙ ДО ГОЛОДУ З 1921 РОКУ	64
ЖІНКА З АМЕРИКИ В РІДНІМ СЕЛІ НА РАДЯНСЬКІЙ УКРАЇНІ Селяни кажуть, що голод був організований большевицькою владою. — Батьки і матері їдять своїх дітей.....	65
ЛЮДИ НА УКРАЇНІ СПОКІЙНО ДОЖИДАЮТЬ СМЕРТИ НА ЗЕЛІЗНИЧИХ СТАЦІЯХ.....	65
ЩО ОПОВІДАЄ САМОВИДЕЦЬ, ЯКИЙ ВЕРНУВСЯ ТЕПЕР З РАДЯНСЬКОЇ УКРАЇ- НИ І З КУБАНІ.....	66
СТРАШНЕ ЛИХОЛІТТЯ НАСЕЛЕННЯ НА УКРАЇНІ.....	66
Голод в Україні Численні смерті від голоду — Ситуацію ускладнюють постійні за- ворушення (Інформація «Ofinor»).....	68
ЛЮДОЇДСТВО Навіть в Києві арештували 150 осіб за людоїдство	68
Жахливі подробиці канібалізму в Росії	70
Вінкен до Мюллера , Берлін , 18 березня 1933 р. Берлін, 18 березня 1933 р.....	70
Анонімний лист до Вінкена, [Україна], 7 квітня 1933 р. Аудієнція (з листом епі- скопа Вінкена) 134/28 7.IV.33.	70
Комісія «Pro Russia» до Мальйоне, 1 травня 1933 р. Ірен В. до Спакки, 6 липня 1933 р. am 710/28 Аудієнція 7, передана п. Спаккою 26 липня 1933	72
Архівна записка Джоббе від 23 липня 1933 р. 8:00 23 липня 1933 р.....	73
Ілля Косенко , Париж, 24 липня 1933 р. Верховна рада українських емігрантів Вул. Денфер-Рошєро, Париж 5-й округ, 24 липня 1933 р. Звернення.....	74

Українське прес-бюро, Брюссель, липень 1933 р. УКРАЇНСЬКА ПРЕС-СЛУЖБА В БРЮССЕЛІ І Липень 1933 року Україна вмирає.....	74
Польська Католицька Пресо́ва Агенція, № 196, 29 серпня 1933 р. Польська католицька пресо́ва агенція (КАР.) Директор: Монс. Зигізмунд Качинський №196 /1695/ 29 серпня 1933 р. Св. Отець і новини про голод в Росії, /Ватикан, 28 серпня 1933 р., КАР./	75
Лист Мп. Дмитра Андрієвського до кардинала Пачеллі (реєстраційний номер документа 2840/33), додаток Європейська федерація українців за кордоном МЕМОРАНДУМ Щодо голоду в Україні.....	75
Конфіденційне повідомлення, отримане з Цюриха до Італійського морського кредитного інституту від 2 листопада 1934 року	76

Розділ 4

ЖИТТЯ СЕЛЯН У КОЛГОСПАХ

ВЖЕ «РОЗКОЛЕКТИВІЗОВУЮТЬСЯ»... ..	77
ВАСИЛЬ ФРАНКО. ШО Я БАЧИВ І ПЕРЕЖИВ НА РАДЯНСЬКІЙ УКРАЇНІ	78
ВАСИЛЬ ФРАНКО. ШО Я БАЧИВ І ПЕРЕЖИВ НА РАДЯНСЬКІЙ УКРАЇНІ ...	
5. Як розкуркують.....	79
6. Життя в колгоспах і радгоспах	80
ВАСИЛЬ ФРАНКО. ШО Я БАЧИВ І ПЕРЕЖИВ НА РАДЯНСЬКІЙ УКРАЇНІ 7. Большевицька господарка.....	81
КОЛЕКТИВІЗАЦІЯ В СРСР ПРОВАЛИЛАСЯ Стверджують це англійські вчені. .	82
УКРАЇНА ВІДМОВЛЯЄТЬСЯ СІЯТИ ЗБИЖЕ ЩОБ ГОДУВАТИ МОСКВУ	82
ЛИСТ З УКРАЇНИ	83
ВОЄННИЙ СТАН І ПАНЩИНА В «КОЛХОЗАХ»	84

Розділ 5

ЦІНИ НА ПРОДОВОЛЬСТВО, РАЦІОН ХАРЧУВАННЯ ГОЛОДУЮЧИХ

ГОЛОД В УКРАЇНІ УКРАЇНА — ШПИХЛІР ЦІЛОГО СХОДУ ЄВРОПИ ВІНИЩЕНА, ГИНЕ.	85
СОВІТСЬКА РОСІЯ В СВІТЛІ ПРАВДИ	85
ПО ТОЙ БІК ЧЕРВОНОЇ ГРЕБЛІ ЯК ЖИВУТЬ НАШІ БРАТИ ЗА КИТАЙСЬКИМ МУ- РОМ. Подав Степан Ф. (Прага).	86
«ЛЮДЕ ЗРОБИЛИСЯ ЗВІРЯМИ» (Із листів з большевицької Росії).....	87
ЦІНИ В КИЄВІ	87
ЛИСТ З УКРАЇНИ	88
РОСІЯ ВИМИРАЄ	89
ЯК ЛЮДИ ПРОПАДАЮТЬ НА РАДЯНСЬКІЙ УКРАЇНІ	89
З УКРАЇНИ	90
МІЛІОНИ ЛЮДИЙ ВМИРАЮТЬ В БОЛЬШЕВИЦЬКІЙ ТЮРМІ НАРОДІВ І КРАЇНА ПУСТІЄ	90
«ДОРОГИЙ БРАТЕ, МИ ВЖЕ ЇМО І ЗДОХЛИХ КОНЕЙ».....	91
ЛИСТ СЕЛЯНИНА З РАДЯНСЬКОЇ УКРАЇНИ ДО БРАТА В ГАЛИЧИНІ.....	92
КИЇВЛЯНКА ОПИСУЄ В ЛИСТІ СТРАХІТТЯ МАСОВОГО ГОЛОДОВОГО ВИМИ- РАННЯ СЕЛЯН НА РАДЯНСЬКІЙ УКРАЇНІ.....	92
ЛИСТ З УКРАЇНИ	93
ЖАХ НА УКРАЇНІ	93
Жахливі подробиці канібалізму в Росії	94
Лист Мп. Дмитра Андрієвського до кардинала Пачеллі (реєстраційний номер до- кумента 2840/33), додаток Європейська федерація українців за кордоном МЕМО- РАНДУМ Щодо голоду в Україні	94

Розділ 6

ДІТИ В УМОВАХ ГОЛОДОМОРУ

ВТІКАЮТЬ ДІТИ З БОЛЬШЕВИЦЬКОЇ УКРАЇНИ.....	95
НОВІ ПРАВДИВІ ВІСТКИ ПРО ГОЛОДОВІ МУКИ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ.....	95
АМЕРИКАНЦІ ВІДВІДАЛИ ГОЛОДУЮЧИЙ КИЇВ	95
ЛИСТ З УКРАЇНИ	96
ПСУЮТЬ ДІТИЙ В СОВЕТАХ.....	96
З УКРАЇНИ	97
КИЇВЛЯНКА ОПИСУЄ В ЛИСТІ СТРАХІТТЯ МАСОВОГО ГОЛОДОВОГО ВИМИ- РАННЯ СЕЛЯН НА РАДЯНСЬКІЙ УКРАЇНІ.....	97
ГІРШЕ ЄГИПЕТСЬКОГО — НЕВІЛЬНИЦТВО НА ЖНИВАХ НА УКРАЇНІ І НА КУ- БАНЩИНІ	98
ЛИСТ З УКРАЇНИ	98
УКРАЇНА ГИНЕ ВІД ГОЛОДУ ПІД СОВЕТСЬКИМ УПРАВЛІННЯМ З МОСКВИ ..	99
ЖАХ НА УКРАЇНІ	99
ЛЮДОЇДСТВО НА УКРАЇНІ	99
Під більшовицьким гнітом. Враження австрійського лікаря	100
Жахливі подробиці канібалізму в Росії	100
Д'Ербіньї до Пія ХІ, нотатка про аудієнцію, 22 серпня 1933 р.	101

Розділ 7

РЕПРЕСІЇ, РОЗСТРИЛИ СЕЛЯН

ЖАХЛИВІ ВІСТИ З БОЛЬШЕВИЦЬКОГО «РАЮ».....	102
НОВА ДІЯ СТРАШНОЇ ТРАГЕДІЇ НА ДНІСТРІ БОЛЬШЕВИКИ ЗАСТРИЛИЛИ 100 МОЛЯЩИХ НА ВЕЛИКДЕНЬ.	102

ЖАХ І СТРАХІТТЯ В УКРАЇНІ.....	103
БОЛЬШЕВИКИ РОЗСТРІЛЮЮТЬ ГОЛОДНИХ СЕЛЯН НА УКРАЇНІ	104
КАРА ЗА КРАДІЖ В СОВЕТСЬКІМ СОЮЗІ.....	104
МОСКВА РОЗСТРІЛЮЄ ГОЛОДНИХ СЕЛЯН І РОБІТНИКІВ ЗА ПОЖИВУ	105
РОЗСТРІЛЮЮТЬ ЛЮДИЙ ЗА АРТИКУЛИ ПОЖИВИ	105
УКРАЇНА І МОСКВА	106
Під більшовицьким гнітом : Різанина на берегах Дністра	106
Комісія Pro Russia до L'Osservatore Romano, липень 1933 р. Під ярмом Втеча до Румунії з ризиком для життя — Україна в стані терору	107

Розділ 8

ПОЛІТИКА БІЛЬШОВИКІВ НА СЕЛІ В УМОВАХ ГОЛОДОМОРУ

ЗАГРОЗА ЩЕ БІЛЬШОГО ГОЛОДУ В УКРАЇНІ	108
СОВЕТИ В ОБОРОНІ НЕВОЛІ	108
АГЕНТ СТАЛІНА В ХАРКОВІ ГРОЗИТЬ УКРАЇНІ	109
ЯК ЛЮДИ ПРОПАДАЮТЬ НА РАДЯНСЬКІЙ УКРАЇНІ	109
ПРИМУСОВІ РОБОТИ І РОЗСТРІЛИ ЗА ПРОВІНИ У ДОСТАВІ ЗБІЖА	109
СТРАШНІ ПЕРЕСЛІДУВАННЯ НА РАДЯНСЬКІЙ УКРАЇНІ	110
ЗАГРАБЛЕНЕ З УКРАЇНИ ЗБІЖЕ МОСКВА ПОЗИЧАЄ УКРАЇНІ НА ПРОЦЕНТ	111
ЯК ВИМИРАЄ БОЛЬШЕВИЗМ	111
УКРАЇНА І МОСКВА	112
ДЕЯКІ БЕЗПОСЕРЕДНІ ВІСТИ З УКРАЇНИ	113
ГАЛИЦЬКІ УКРАЇНЦІ В ОБОРОНІ ВЕЛИКОЇ УКРАЇНИ ЯКА ВИМИРАЄ У ВАЖКОМУ ЯРМІ МОСКОВСЬКОГО НАЦІОНАЛІЗМУ	114
СТРАШНІ КАРТИНИ ВИМИРАЮЧОЇ УКРАЇНИ	114
ЖАХ НА УКРАЇНІ	115

Бідність та релігійні переслідування в Радянській Росії	115
Села в облозі	116
Голод в Україні.....	117
№5298/2049 Москва, 14 грудня 1931/Х. Пане Міністре	117
ІІІ. ГАСЛА НА ПІДТРИМКУ КОЛЕКТИВ ІЗАЦІЇ.....	118
РОСІЯ	119
Під ярмом.....	122

Розділ 9

СЕЛЯНСЬКИЙ СПРОТИВ

ВЕЛИКЕ ПОВСТАННЯ В УКРАЇНІ ПРОТИ БОЛЬШЕВИКІВ	123
БИЙМО У ВЕЛИКИЙ ДЗВІН НА ТРІВОГУ УКРАЇНСЬКИЙ НАРОДЕ!.....	123
«ПОМЕРЛИ З ГОЛОДУ» (ГОЛОС ЧУЖИНЕЦЬКИХ.....	124
КОРЕСПОНДЕНТІВ ПРО СТРАХІТТЯ В УКРАЇНІ)	124
ПОВСТАННЯ В РАДЯНСЬКІЙ УКРАЇНІ	124
ПРОТИБІЛЬШОВИЦЬКИЙ ТЕРОР В УКРАЇНІ	125
БОРОТЬБА УКРАЇНИ З МОСКОВЩИНОЮ З ПРИВОДУ ЗАХОДІВ ПРО ПРИЙНЯТ-	
ТЯ СОВІТІВ ДО СОЮЗУ НАРОДІВ.	125
КРОВАВА БОРОТЬБА ЗА ЗБІЖЖЯ	125
БОРОТЬБА ПРОТИ БОЛЬШЕВИКІВ В УКРАЇНІ КИПИТЬ	126
НА РАДЯНСЬКІЙ УКРАЇНІ ЖАХЛИВА ГОЛОДНЕЧА	127
ЗАГНАЛИСЯ Неуспіх рілєничих колективів на Україні.....	127
ОБОРОННА БОРОТЬБА СЕЛА ПРОТИ БОЛЬШЕВИЦЬКОЇ НЕВОЛІ	128
СЕЛЯНИ НА УКРАЇНІ ДАЛІ ВІДМОВЛЯЮТЬСЯ СІЯТИ ЗБІЖЕ.....	129
ПРОТИ ЯРМА МОСКВИ	129
МОЛОТОВ ПРИЗНАЄ ЩО ВСІ БУНТУЮТЬСЯ ПРОТИ НЕВОЛІ В БОЛЬШЕВИЦЬ-	

КИХ ФІЛЬВАРКАХ	131
Під більшовицьким гнітом (Інформація «Офіног») Утиски в Україні.....	131
Під більшовицьким гнітом: Різанина на берегах Дністра	132
Жорстокі репресії в Радянській Україні (Інформація від «Офіног»).	133

Розділ 10

ОРГАНІЗАЦІЯ ДОПОМОГИ ГОЛОДУЮЧИМ

НА ПОЛІ ДОПОМОГИ ГОЛОДУЮЧІЙ УКРАЇНІ.....	134
СПРАВА ДОПОМОГИ ГОЛОДУЮЧИМ НА УКРАЇНІ.....	134
НА ПОМІЧ ГОЛОДНИМ БРАТАМ ДЕРВЕНТ, АЛТА.	135
ШИКАГОВСЬКИЙ КОМІТЕТ ДОПОМОГИ ГОЛОДУЮЧІЙ УКРАЇНІ ВИКІНЧИВ ПРАЦЮ	135
ЛИСТИ ПОДЯКИ ВІД ЛЮДЕЙ, КОТРИМ ПІСЛАНО ДОПОМОГОУ ЧЕРЕЗ КОМІТЕТ ДОПОМОГИ ГОЛОДУЮЧИМ В БЕРЛІНІ	136
ПОМІЧ ГОЛОДУЮЧИМ.....	138
«ДАВНО МИ Й ХЛІБА НЕ БАЧИЛИ...»	138
НАША ДОПОМОГА СПАСАЄ ЦІЛІ РОДИНИ ВІД СМЕРТІ НА ВЕЛИКІЙ УКРАЇНІ.....	139
КАРДИНАЛ ВІДНЯ В ОБОРОНІ НАРОДУ РАДЯНСЬКОЇ УКРАЇНИ	140
УКРАЇНСЬКІ ЕМІГРАНТИ В БЕЛГІЇ НА ДОПОМОГУ ГОЛОДУЮЧИМ НА УКРАЇНІ... ..	140
ПАПА РИМСЬКИЙ РАДИЙ БИ ДОПОМОГТИ ГОЛОДНИМ НА РАДЯНСЬКІЙ УКРАЇНІ.....	141
КОМІТЕТ ДОПОМОГИ ГОЛОДУЮЧІЙ УКРАЇНІ В ШИКАГО	141
З ЛИСТІВ З УКРАЇНИ	141
МІЖНАРОДНИЙ КОМІТЕТ ДОПОМОГИ ГОЛОДУЮЧІЙ УКРАЇНІ В ПАРИЖІ ...	142
СПРАВА ДОПОМОГИ ГОЛОДУЮЧИМ НА УКРАЇНІ.....	142
В ДОПОМОГУ ГОЛОДНИМ НА УКРАЇНІ	143

Телеграма президенту Рузвельту щодо ситуації у Росії. Конкретні, але неприємні пропозиції.....	144
Вінкен до д'Ербіньї, Берлін 15 березня 1933 р. Берлін, 15 березня 1933 р. Лист єпископа Вінкена.	144
Папа і допомога Радянській Росії.....	145
Д'Ербіньї до Пія XI, запис з аудієнції, 21 травня 1933 р. Для аудієнції Святішого Отця	146
Протокол засідання Комісії Pro Russia від 14 червня 1933 року.....	146
Від Вінкена до д'Ербіньї, Берлін, 26 липня 1933 р.	146
Лист Вінкена до єпископа д'Ербіньї, Берлін , 3 серпня 1933 р	148
Лист Джоббе до Орсеніго, Ватикан , 9 серпня 1933 р. Ватикан, 9 серпня 1933 р.	148
Папа Пій XI до д'Ербіньї, нотатка про аудієнцію, 22 серпня 1933 року.	150
Від Вінкена до д'Ербіньї, Берлін, 5 вересня 1933 р.....	151
д'Ербіньї до Орсеніго, Ватикан, 11 вересня 1933 р.....	152
 ДОВІДНИК	 153

ПЕРЕДМОВА

«Історія починається тоді,
коли з'являються писемні джерела.
Без них немає історії»
(Омелян Прицак)

«Єдине завдання історика – розповідати все так, як воно діялось. ...якщо хтось збирається писати історію — він має приносити жертву тільки одній-єдиній істині ... Ось так треба й історію писати – правдиво, більше покладаючи надію на майбутнє, аніж запобігаючи ласки за подаровану втіху сучасникам. Ось тобі правило й мірило справжньої історії»
(Лукіан «Як писати історію»)

«Хрестоматія з історії Голодомору 1932–1933 рр. в Україні: україномовна періодика США, преса і архівні матеріали Ватикану» — унікальне видання. По-перше, дотепер у загальній структурі опублікованої джерельної бази з історії Голодомору 1932–1933 рр. в Україні відсутні аналоги і воно є першим. По-друге, у ньому представлено джерела із зазначеної тематики зарубіжно-го/іншомовного походження. Насамперед частини або цілісні тексти з раніше невідомих нашому суспільству матеріалів, опублікованих у таких тогочасних україномовних виданнях США, як газети «Січ», «Наш стяг», «Америка», ватиканському деннику «Osservatore Romano» («Римський Оглядач»), а також архівних документів, що зберігаються у Ватиканському Апостольському Архіві. По-третє, уміщені у ньому матеріали є різножанровими: 1) аналітичні матеріали; 2) інтерв'ю; 3) описи; 4) розмови; 5) листи очевидців; 6) свідчення біженців; 7) враження очевидців тощо.

Упорядкування у хрестоматії матеріалів і документів із зазначених вище джерел зумовлено такими причинами.

Українські часописи «Січ», «Наш стяг», «Америка» в США відіграли потужну роль в інформуванні світу щодо Голодомору 1932–1933 рр. в Україні. Зокрема, у тогочасній інформаційній війні виконували важливу місію деконструкції більшовицьких ідеологем, а також міфів прогресистів та інших прорадянських сил, які заперечували чи/або перекручували та маніпулювали інформацією про Голодомор 1932–1933 рр. в Україні у своїх періодичних виданнях. Були голосом правди у тогочасному інформаційному просторі про історію Голодомору 1932–1933 рр. в Україні.

Обираючи для упорядкування хрестоматії матеріали з «Osservatore Romano» («Римський Оглядач»), ми керувалися тим, що видання маловідоме, якщо не невідоме повною мірою українському громадянському суспільству, відобра-

жає публічну позицію Ватикану стосовно української трагедії, є авторитетним та популярним з-поміж засобів масової інформації тогочасної Європи.

Об'єктивно, беручи до уваги роль Ватикану в релігійному, суспільно-політичному та соціально-економічному житті Європи і світу, одними з інформаційних та цінних іноземних писемних джерел з вивчення Голодомору 1932–1933 рр. в Україні є його документи і матеріали, що зберігаються у Ватиканському Апостольському Архіві. Для українського шкільного освітнього простору вони поки не є відомими, попри їх значущість.

Отже, зважаючи на викладене вище, упорядкування і вивчення у шкільному курсі з історії України зазначених матеріалів і документів є обґрунтованими і доцільним.

Укладаючи хрестоматію, упорядник ставив перед собою триєдину **мету**: наукову, освітню, просвітницьку.

Наукова — забезпечення освітнього процесу викладання курсу з історії України, зокрема тематики, що стосується історії Голодомору 1932–1933 рр., у закладах загальної середньої освіти та закладах передвищої фахової освіти науковим підґрунтям — джерельною базою зарубіжного/іншомовного походження.

Освітня — створення умов для «занурення» учасників освітнього процесу в тогочасну атмосферу, відчуття ними сутності історичних реалій початку 1930-х років в українському селі, набуття ними адекватних і ґрунтовних знань про зміст сталінського тоталітаризму та геноцидний характер Голодомору 1932–1933 рр. в Україні.

Просвітницька — поширення голосу правди про Голодомор 1932–1933 рр. в Україні у просторі загальної середньої освіти та передвищої фахової освіти нашої держави, формування в учасників освітнього процесу антидоту стосовно ідеологічних міфів рашизму з історії України.

Завдання:

> започаткувати формування для закладів загальної середньої освіти та закладів передвищої фахової освіти хрестоматій, наповнених джерелами іноземного походження, перекладеними на українську мову, що стосуються історії Голодомору 1932–1933 рр. в Україні;

> створити синтетичне зібрання матеріалів преси і архівних документів;

> опублікувати документи і матеріали іноземного походження, зміст яких широко відображає сутність тогочасної трагедії українського народу;

> надати вчителю-практику якісну базу для організації уроків, семінарів, проектної та дослідницької діяльності учнів і студентів на основі першоджерел, відповідно до компетентнісного підходу;

> сприяти формуванню в учнів та студентів емпатії, історичної відповідаль-

ності, стійкого сприйняття тоталітарних практик та усвідомлення цінності свободи, прав людини й національної гідності;

> автентична, повна і достовірна передача текстів, коректний їх переклад українською мовою;

> укласти науково-довідковий апарат, що містить адекватну пояснювальну інформацію.

Структурно хрестоматія складається з десяти взаємопов'язаних розділів, в яких першоджерела упорядковано за проблемно-хронологічним принципом, а також довідника. Документи і матеріали з україномовних видань США — газет «Січ», «Наш стяг», «Америка» подано без змін. Збережено всі особливості, що властиві їхньому газетному формату. В поодиноких випадках, коли текст не підлягав оцифруванню, зазначено: [Пошкоджений листок, не видно текст]. Матеріали з «Osservatore Romano» («Римський Оглядач»), документи Ватиканського Апостольського Архіву подано в україномовному перекладі відповідно до правил сучасної української літературної мови. Автор перекладу з італійської на українську — Аріна Таланова. Це ж стосується й окремих матеріалів «Америка». Автор перекладу з англійської на українську — Олексій Компанієць. У кінці кожного тексту міститься його оригінальна легенда, а також інформація про джерело запозичення представленого у хрестоматії тексту чи його фрагменту.

В окремих дописах, представлених у хрестоматії, в їхніх назвах і текстах, для ідентифікації України вживалися такі географічні зазначення, як Росія, південь Росії, південь/південна частина СРСР тощо. Водночас із контексту зрозуміло, що це територія тогочасної УСРР.

У першому розділі **«Замовчування голоду більшовиками»** вміщено документи, що засвідчують реалізацію державно-партійним керівництвом і радянськими спецслужбами широкомасштабної спецоперації з замовчування, невизнання, ігнорування, перекручування тогочасною термінологією «голоду» як у СРСР загалом, так і в радянській Україні зокрема. Матеріали розкривають і те, як інформація про об'єктивні «голодові жахи на Великій Україні» ставала відомою тогочасному світовому співтовариству.

Інформація, представлена у другому розділі **«Причини Голодомору та його штучний характер»**, відображає реальні причини «голодової катастрофи»: надмірні хлібозаготівлі, примусова колективізація, ідейні засади більшовизму та інші, — штучний, геноцидний характер Голодомору 1932–1933 рр.

Ознайомлення зі змістом третього розділу **«Жахливі реалії Голодомору»** сприятиме усвідомленню та розумінню учнями масштабів і жахів трагедії, впливу голоду на фізичне і ментальне здоров'я голодуючих, причин девіантної поведінки голодуючих. Вивчення матеріалів, уміщених у цьому розділі, до-

зволить учасникам освітнього процесу «на власні очі побачити» чисельність жертв, географію голоду, портрети голодуючих і вмираючих від голоду людей.

Про те, в який спосіб відбувалася колективізація, чи виправдала себе на практиці концепція колективізації й якими були соціальні, демографічні, економічні її результати, яким було життя селян у колгоспах під час Голодомору свідчать документи, впорядковані у четвертому розділі **«Життя селян у колгоспах»**.

Матеріали п'ятого розділу **«Ціни на продовольство, раціон харчування голодуючих»** сприятимуть ознайомленню учасників освітнього процесу з тим, яким був раціон голодуючих, чим вони харчувалися, якими були ціни на продовольство. Вони містять інформацію про те, як виживали селяни в умовах відсутності достатньої кількості продовольства.

Відповідь на питання: якою була доля дітей в умовах Голодомору, якою була більшовицька практика щодо них, — дадуть першоджерела шостого розділу хрестоматії **«Діти в умовах Голодомору»**. Учасники освітнього процесу на підставі аналізу документів і матеріалів цього розділу матимуть змогу набутися об'єктивних знань стосовно дитячої смертності та її причин, використання більшовиками дітей у власних цілях, сімейних трагедій сотні тисяч українських родин.

Репресивний характер більшовицької ідеології та практики, безжальність радянської системи стосовно до безвинних голодуючих селян переконливо ілюструють матеріали сьомого розділу **«Репресії, розстріли селян»**. Їхнє вивчення дозволить відтворити цілісну картину беззаконня та сваволі сталінського тоталітаризму щодо голодуючих українських селян, причини масових селянських втеч із «більшовицького раю», масштаби репресій і чисельність розстріляних селян.

Заходи радянської влади в українському селі в умовах Голодомору 1932–1933 рр., їхній антиселянський і антигуманний характер відображають першоджерела восьмого розділу **«Політика більшовиків на селі в умовах Голодомору»**. Вони неспростовно свідчать про бездіяльність влади щодо надання реальної, а не плакатної допомоги голодуючим і вмираючим від голоду українським селянам. Замість підтримки селянство отримало посилення податкового тягара, паспортну систему, заборону полишати місця постійного проживання, загороджувальні загони, примусові роботи.

Опір знесилених голодом українських селян сталінському тоталітаризмові відображають документи і матеріали, впорядковані у дев'ятому розділі **«Селянський спротив»**. Ознайомлення з ними дозволить учасникам освітнього процесу набутися знань стосовно форм, методів селянської боротьби. Наведені приклади збройної боротьби селян проти сталінського тоталітаризму стануть переконливими аргументами для спростування сучасних міфів іде-

ології рашизму, що стосуються неправдивої інтерпретації тогочасної історії України, формування наукових знань в українській молоді про незламний характер української нації.

Гуманітарна допомога голодуючим: хто її організовував і хто надавав, як вона надходила, хто і як її отримував, масштаби допомоги, позиція Пія XI — Святішого Отця та української діаспори у питанні надання допомоги, чому більшовики відмовилися від офіційного надання допомоги, — відповіді на ці питання дають першоджерела десятого розділу хрестоматії **«Організація допомоги голодуючим»**.

У довіднику подано інформацію про періодичні видання, про Ватиканський Апостольський Архів, про згаданих у документах маловідомих осіб.

Отже, упорядковані у хрестоматії документи та матеріали охоплюють широкий спектр тематики з історії Голодомору 1932–1933 рр. в Україні: інструменти замовчування голоду більшовиками, політика партії на селі, причини Голодомору та його штучний характер, жахливі реалії Голодомору, життя у колгоспах, раціон харчування, діти в умовах Голодомору, репресії проти селян, селянський спротив, організація допомоги голодуючим та відмова від неї більшовиків тощо.

Хрестоматію укладено відповідно до навчальної програми з історії України, шкільних підручників з історії України за 10 клас, затверджених Міністерством освіти і науки України, розрахована на вчителів історії закладів загальної середньої освіти, закладів передвищої фахової освіти, учнів, всіх, хто цікавиться цією темою.

Розділ 1

ЗАМОВЧУВАННЯ ГОЛОДУ БІЛЬШОВИКАМИ

В КРАЇНІ РАБСТВА Й ТЕРОРУ

Розмова з американським інженером, що вернув з большевицької Росії.

... Коли мої приятелі попереджали мене, що той большевицький експеримент є велика небезпека і для моєї вітчизни-Америци, що мешканці Росії є експльоатовані міжнародними бандитами та що уряд, заснований на безбожництві є шкідливий, — я їх висміяв, спакував свої речі і зі своєю жінкою виїхав в Росію...

Яке Ваше перше вражіння з большевицької Росії?

Ми приїхали в Харків столицю України — в 1930 році. Перших чотирі місяці ми жили як в раю. Все нам давали. Влаштовували нам бенкети. Водили нас по різних заведеннях (як пізніше довідався я, — ці заведення були заряджені спеціально на показ). Одним словом — годували нас і догоджали нам, як розпеченим дітям. Розуміється, ми, не знаючи їхньої мови робили все, що вони нам казали робити, та йшли туди, куди вони нас провадили. На зборах і мітінгах, як я пізніше довідався, комуністи представляли нас, як американців, що прийшли помагати їм розбудовувати всесвітню революцію.

По чотирьох місяцях, коли комуністи мабуть переконалися, що ми вже прихильно до них настроєні, а в той час почало більше приїздити до них чужих інженерів на службу — вони залишили нас в спокою і взяли ся заслідуючі транспорти чужинців. І щойно тепер почав я розглядатися кругом себе і побачив, що не все таке рожеве, як вони показували.

Вперше я кругом зобачив страшну нужду і переслідування. Щоб зрозуміти цілу цю штуку большевицьку, я чимскорше взявся за навчання мови. По кількох місяцях удалося мені опанувати мову настільки, що я міг розмовитися з людьми. Мені отворилися очі, і я побачив, що за страшна потвора цей комунізм і т. зв. диктатура пролетаріату. Приходилось мені балакати з селянами й робітниками. Очевидно, дуже важко було зустрінутись на-самоті з ким небудь. Коло воріт нашої квартири все стояли якісь сторожі (спочатку ми думали, що то для нашої охорони і щойно трохи пізніше довідалися, що то для того, щоби стежити хто до нас заходить та з ким ми зустрічаємось). Однак в моїй службі я мав нагоду говорити з ріжними людьми. Коли я здобув у них довіря, я довідався ось що:

Всі люде, що ще памятають бодай трохи старі часи, себто ті, що є віком понад 25-літ, ставляться дуже вороже до комуни і вважають її карою Божою та ждуть визволення.

Січ. 1932. 15 лютого. Ч. 4. С. 3–4.

(Голодомор 1932–1933 рр. в Україні на сторінках гетьманської преси: газети «Січ» і «Наш стяг» / упорядник та автор передмови С. В. Корновенко. — Передрук з часописів «Січ» і «Наш стяг» 1932–1935 рр. — Черкаси : Видавчиня Чабаненко Ю. А., 2024. С. 38–39.)

БОЛЬШЕВИКИ ВІДГОРОДЖУЮТЬСЯ ВІД СВІТА ПУСТИНЕЮ

Большевицький уряд Росії ухвалив: запровадити вздовш своїх границь смугу в 20 кілометрів широку, де ніхто не має права жити. Всі села і містечка в сій смузі мають бути знищені, а мешканців депортують в глибину Росії. Так хочуть червоні диктатори не допустити населення до зносин із зовнішнім світом та припинити масову утечу тих нещасних людей із большевицького «раю».

Січ. 1932. 15 серпня. Ч. 16. С. 1.

(Голодомор 1932–1933 рр. в Україні на сторінках гетьманської преси: газети «Січ» і «Наш стяг» / упорядник та автор передмови С. В. Корновенко. — Передрук з часописів «Січ» і «Наш стяг» 1932–1935 рр. — Черкаси : Видавчиня Чабаненко Ю. А., 2024. С. 56–57.)

УКРАЇНА ГИНЕ! ЩОЖ МИ МАЄМО РОБИТИ?

Вся українська преса (крім большевицької) і майже всі американські часописи переповнені жахливими вістями про страхіття голоду в Україні, під большевицькою окупацією та про численні випадки людодства на тій пограбованій Землі. ...

ОЛЕКСАНДЕР ШАПОВАЛ.

Січ. 1933. 2 вересня. Ч. 31. С. 4.

(Голодомор 1932–1933 рр. в Україні на сторінках гетьманської преси: газети «Січ» і «Наш стяг» / упорядник та автор передмови С. В. Корновенко. — Передрук з часописів «Січ» і «Наш стяг» 1932–1935 рр. — Черкаси : Видавчиня Чабаненко Ю. А., 2024. С. 78.)

БИЙМО У ВЕЛИКИЙ ДЗВІН НА ТРІВОГУ УКРАЇНСЬКИЙ НАРОДЕ!

Велика Україна, Твій материк, цей найбагатший край в Європі, корчиться нині в голодових муках і болях і терпить невиносимий національний гнет.

Російські комуністи-большевики, що вогнем і мечем знищили українську державу над Дніпром, що багнетами насадили свою диктатуру на нашій землі, розпинають тепер український народ. Вони нищать найкращих його синів розстрілами, мучать тюрмами й засланнями і масово виголоджують все населення на Україні.

Це не поголоски й не сплітки, це найчистіша правда! Про цю страшну правду говорить нині голосно світ, про цю болючу правду кажуть наші тамошні брати у численних листах до свояків і знайомих, про цю жахливу правду оповідають і численні втікачі з большевицької неволі. Зате цю трагічну правду закривають комуністи. З усіх листів наших нещасних братів і з усіх оповідань утікачів чуємо розпучливий крик: «Ратуйте, бо загинаємо від насильства й голоду!». ...

Січ. 1933. 30 вересня. Ч. 34. С. 1.

(Голодомор 1932–1933 рр. в Україні на сторінках гетьманської преси: газети «Січ» і «Наш стяг» / упорядник та автор передмови С. В. Корновенко. — Передрук з часописів «Січ» і «Наш стяг» 1932–1935 рр. — Черкаси : Видавчиня Чабаненко Ю. А., 2024. С. 88.)

АМЕРИКАНСЬКИХ І АНГЛІЙСЬКИХ ЖУРНАЛІСТІВ НЕ ПУСКАЮТЬ В УКРАЇНУ

Радянська влада, як передше повідомляли, заборонила чуженецьким кореспондентам без особного дозволу відвідувати Україну й Кубань. «МАНЧЕСТЕР Гардін»-а і кореспондент «КРІЩЕН САСНС МОНІТОР»-а (н. Віліям Генрі Чемберлейн з Бостон, Масс) старалися одержати спеціальний дозвіл, але московська влада відмовилася видати його.

Україна й Кубань це землі де тепер населення тисячами вмирає з голоду.

Оба кореспонденти вже не раз відвідували Україну попередніми роками і радянська влада не ставила їм тоді жадних перерон.

(УКБЮРО Лондон)

Січ. 1933. 30 вересня. Ч. 34. С. 1.

(Голодомор 1932–1933 рр. в Україні на сторінках гетьманської преси: газети «Січ» і «Наш стяг» / упорядник та автор передмови С. В. Корновенко. — Передрук з часописів «Січ» і «Наш стяг» 1932–1935 рр. — Черкаси : Видавчиня Чабаненко Ю. А., 2024. С. 96–97.)

БОЛЬШЕВИЦЬКА КОМЕДІЯ

Нові подробиці з поїздки франц. політика Ерію до ССРСР.

Париж, 9. грудня. Щойно тепер виявляються деякі подробиці з недавнього перебування французького політи-ка Едварда Ерію в ССРСР.

В бюлетені «Н. III–X» таке надруковано:

Ще перед приїздом Ерію до большевицької Росії, там були змобілізовані всі відділи большевицької жандармерії (О. Г. П. У.) в тих провінціях, до яких мали везти Ерію на розглядини. Наказано було всюди зробити чистку, куди він завітає.

Спеціальн. комітет займався справою, щоби в тих місцевостях привести до ладу зовнішній вигляд людей і будинків. Людям спеціально було видано поверх десять тисяч пар нових чобіт із воєн них складів (ці чоботи були точно зареєстровані, щоб їх можна було потім легко відібрати від статистів). Наказано було скоро вимити і вичистити школи й шпиталі, які мали показувати цьому французькому гостеві. Нашвидку всюди поставили кухні і навіть на той час, де треба було спорудили електричне освітлення. Найспритнішим жандармам доручено було слідкувати, щоб не вешталися різні бездомні волоцюги.

Мужиків стригли і кожний мусів показати чисту сорочку і добрі чоботи. Хто не мав того або другого — видавали йому з воєнного складу.

Учні рабфаків (т. зв. робітничих університетів) мусіли навчитись відповіди пофранцузьки: «мерсі, ну ну пор то(нс) тре(с) біе (н)» (дякуємо, відчуваюся дуже добре). Комісаріят заграничних справ дав спеціальну інструкцію тим товаришам, що були покликані на гостину підчас прийняття французького дипломата, щоб вони зарані трохи наїлись, аби на самому прийняттю не дуже глтали поставлену страву, а зокрема щоб не лазили руками до тарелі та не гризли кости.

Цю комедію помітив і сам Ерію. Після повороту з большевицького «раю» він мовчав і захорів на шлункову хворобу.

Січ. 1933. 23 грудня. Ч. 45. С. 2.

(Голодомор 1932–1933 рр. в Україні на сторінках гетьманської преси: газети «Січ» і «Наш стяг» / упорядник та автор передмови С. В. Корновенко. — Передрук з часописів «Січ» і «Наш стяг» 1932–1935 рр. — Черкаси : Видавчиня Чабаненко Ю. А., 2024. С. 111–112.)

«ПОМЕРЛИ З ГОЛОДУ» (ГОЛОС ЧУЖИНЕЦЬКИХ КОРЕСПОНДЕНТІВ ПРО СТРАХІТТЯ В УКРАЇНІ)

... Гладко-язикі урядовці в Москві можуть запевнювати цікавих туристів, що жадного голоду не було, що, мовляв, були лише деякі труднощі харчеві тут чи там, і то завдяки клятим махінаціям куркулів. Однак тут на місці, в Жуках, як також і в багатьох інших селах України і Північного Кавказу, що їх я відвідав, докази голоду величезних розмірів були такі переконуючі і так одноголосно potwierdжені місцевими селянами, що навіть найтвердіший урядовець не міг того заперечити. ...

Наш стяг. 1934. 16 червня. Ч. 23. С. 1.
(Голодомор 1932–1933 рр. в Україні на сторінках гетьманської преси: газети «Січ» і «Наш стяг» / упорядник та автор передмови С. В. Корновенко. — Передрук з часописів «Січ» і «Наш стяг» 1932–1935 рр. — Черкаси : Видавчиня Чабаненко Ю. А., 2024. С. 165.)

ГОЛОД ЗАГРОЖУЄ БОЛЬШЕВІЙ

... Міжнародний Червоний Хрест готовий зорганізувати справу помочі населенню СРСР, але большевицький уряд не дозволяє йому це робити на своїй території. Червона Москва каже, що в СРСР жадного голоду нема.

Наш стяг. 1934. 21 липня. Ч. 28. С. 1.
(Голодомор 1932–1933 рр. в Україні на сторінках гетьманської преси: газети «Січ» і «Наш стяг» / упорядник та автор передмови С. В. Корновенко. — Передрук з часописів «Січ» і «Наш стяг» 1932–1935 рр. — Черкаси : Видавчиня Чабаненко Ю. А., 2024. С. 169.)

НА РАДЯНСЬКІЙ УКРАЇНІ ЖАХЛИВА ГОЛОДНЕЧА

... По селах теж голодують. Влада забрала цегорічне жниво. Як стверджує советська преса, цегорічні збори невеличкі. В Київщині зібрали ледви 14 процент, в Хаківщині 36, в Одешині 35, в Донщині 45 з цілої засівної площі. Богато зашкодила сарана, особливо в Донщині та Одещині. ...

Америка. 1932. 3 вересня. № 102. С. 1.
(Голодомор 1932–1933 рр. в Україні на сторінках газети «Америка» / упорядник та автор передмови С. В. Корновенко, переклад з англійської О. В. Компанійця. — Передрук з часопису «Америка» 1932–1933 рр. — Черкаси : Видавчиня Чабаненко Юлія, 2024. С. 30.)

МОСКВА ПРОТИ УКРАЇНИ

Дня 16 лютого розпочався був перший конгрес «ударників» колхозів на який стягнули з усіх частин Советів до 1500 делегатів. На тім конгресі намагались Ворошилов, Молотов та інші большевицькі достийники, довести що нескінчення «пятилітки» та руїна хліборобства спричинені потребами зброїтися проти зовнішніх ворогів які готують напад на Совети.

«Ударникам» показали всі досягнення червоної армії. Міністер хліборобства Яковлів — як подає большевицький денник Известия з Москви — напав острыми словами на Україну.

Він говорив:

— Фактом є що українські «колхози» працювали зле в минулім році, і весною в часі сівби, і в осені в часі жнив та підчас постачання збіжа. В минулім році вони засіяли замало пшениці, вівса та ячменю.

— Цим вони спричинили величезну шкоду державі і собі самим. Окрім того, вони зле зібрали збіже і гірше ніж всі інші райони виконали свої зобов'язання супроти держави.

— Перед українськими колхозами стоїть завдання надолжити, те що вони замало засіяли в минулім році. Вони обов'язані засіяти в цім році бодай 826 тисяч гектарів більше пшеницею, вівсом та ячменем, чого вони не зробили в минулім році.

— На Північному Кавказі обробили ґрунт особливо зле на Кубані. В багато випадках шкоду робили нароком. «Колхози» та їх провідники винні, і тім що не викрили у свій час кулаків та шкідників та далі їм змогу попсувати ріллю. Як видно, московські апетити на українське збіже ростуть але росте й опір українського населення.

Америка. 1933. 16 березня. № 31. С. 2.

(Голодомор 1932–1933 рр. в Україні на сторінках газети «Америка» / упорядник та автор передмови С. В. Корновенко, переклад з англійської О. В. Компанійця. — Передрук з часопису «Америка» 1932–1933 рр. — Черкаси : Видавчиня Чабаненко Юлія, 2024. С. 153–154.)

МІЛІОНИ ЛЮДИЙ ВМИРАЮТЬ В БОЛЬШЕВИЦЬКІЙ ТЮРМІ НАРОДІВ І КРАЇНА ПУСТІЄ

Кореспондент ньюйорського денника Нью Йорк Івнинг Повст, Никербокер повідомляє з Берліна що бувший секретар Лойда Джорджа, Гарет Джовнс, вернувся з Москви і заявляє що у Советському Союзі тепер більший голод як був у 1921 році. ...

В поїзді з ним їхав один комуніст і перечив начебто в Советському Союзі лютував голод. Але коли він викинув до плюванки шкірку хліба, сусідній селянин кинувся до неї і зів її щоб загасити голод. Він далі кинув до плювачки шкірку з овоча і селянин знову схопив її та зів моментально.

Аж тоді комуніст перестав йому перечити що у Советському Союзі небувала голоднеча.

Америка. 1933. 1 квітня. № 38. С. 2.
(Голодомор 1932–1933 рр. в Україні на сторінках газети «Америка» / упорядник та автор передмови С. В. Корновенко, переклад з англійської О. В. Компанійця. — Передрук з часопису «Америка» 1932–1933 рр. — Черкаси : Видавчиня Чабаненко Юлія, 2024. С. 164–165.)

СТРАШНІ КАРТИНИ ВИМИРАЮЧОЇ УКРАЇНИ

... Жахливі вісти приходять з Великої України. Ними переповнена своя і чужа преса. А листи — і читати годі. Найздоровіші нерви не видержують. На Україні панує жах. Попадаються цілі села що вже нема мешканців. Вимерли або порозлазилися. ...

Большевицька влада устами Літвінова в Лондоні цинічно заявила:

— На Україні нема ніякого голоду. Все це наклепи ворогів советської влади. ...

Америка. 1933. 10 серпня. № 93. С. 2.
(Голодомор 1932–1933 рр. в Україні на сторінках газети «Америка» / упорядник та автор передмови С. В. Корновенко, переклад з англійської О. В. Компанійця. — Передрук з часопису «Америка» 1932–1933 рр. — Черкаси : Видавчиня Чабаненко Юлія, 2024. С. 219.)

УКРАЇНА ГИНЕ ВІД ГОЛОДУ ПІД СОВЕТСЬКИМ УПРАВЛІННЯМ З МОСКВИ

... Попередження щодо поїздок

Радянським властям вдалося, здебільшого, перешкодити поїздам місцевих кореспондентів з лютого місяця. Після публікації його повідомлень щодо умов на Північному Кавказі в січні минулого року, кореспондент «Нью-Йорк Геральд Трибюн» був сильно обмежений Радянським прес-бюро щодо майбутніх поїздок у віддалені райони. А коли, на початку квітня, він придбав квиток в Україну наміром вирушити в села, сильні обмеження перетворилися на чітку заборону.

Звіти, які привіз місцевий кореспондент «Koelnische Zeitung» після недавніх несанкціонованих поїздок до Київської округи України, були такі, що після цього всі інші головні іноземні кореспонденти одразу були викликані в Прес-бюро та попереджені, що в майбутньому кожна поїздка в регіони має бути схвалена, зокрема, Міністерством закордонних справ.

Іноземним журналістам, які здійснюють короткі поїздки, дозволяються організовані поїздки у провінції, але в цьому контексті важливо згадати, що свого часу так звані потьомкінські села були побудовані, щоб приховати від Єкатерини II реальне становище російського селянства.

Звісно, немає наміру створити враження, що радянська влада будує показові села, але потрібно чесно визнати, що більшовикам чудово вдається приховувати від іноземних відвідувачів сліди того, що трапилося минулої зими і весни. ...

Кореспонденти вважають, що політика цензури, яку в цей час використовує радянська влада, є виразно короткозорою, оскільки, утримуючи іноземних журналістів в Москві, немає можливості перевірити для іноземних читачів шокуючі чутки про Радянський Союз, що виникають у Ризі та інших російських емігрантських центрах. ...

Америка. 1933. 24 серпня. № 99. С. 4.

(Голодомор 1932–1933 рр. в Україні на сторінках газети «Америка» / упорядник та автор передмови С. В. Корноненко, переклад з англійської О. В. Компанійця. — Передрук з часопису «Америка» 1932–1933 рр. — Черкаси : Видавчиня Чабаненко Юлія, 2024. С. 232–234.)

МОСКВА СКРИВАЄ ГОЛОД ПЕРЕД СВІТОМ

Кореспондент німецького денника Фоссіше Цайтунг у Берліні, телеграфує з Москви до своєї газети, так само як американський кореспондент Ралф В. Барнес, що на радянській Україні шаліє люта голоднеча та що Москва силкується скрити перед opinією світу відомости про розміри тієї небувалої на Україні катастрофи.

Він говорить про заборону закордонним кореспондентам у Москві виїздити на Україну і на Північний Кавказ, кажучи що цим большевики відбирають кореспондентам змогу пізнати правду і передати її до відома своїй читаючій публиці, отже сповняти обовязки кореспондента. Він каже що це перше таке строге обмеження свободи закордонних кореспондентів якого допустились большевики і то якраз у відношенні до України.

Газета від себе додає що та заборона то большевицька сваволя. Большевики хотять чужинних кореспондентів держати в заперті у Москві, де є також картки на хліб, але нема такого жахливого голоду і масового вимирання людей як на Україні, ані навіть такого великого недостатку засобів поживи як у решті Советського Союзу.

Америка. 1933. 26 серпня. № 100. С. 1.

(Голодомор 1932–1933 рр. в Україні на сторінках газети «Америка» / упорядник та автор передмови С. В. Корновенко, переклад з англійської О. В. Компанійця. — Передрук з часопису «Америка» 1932–1933 рр. — Черкаси : Видавчиня Чабаненко Юлія, 2024. С. 237.)

Під більшовицьким гнітом (Інформація «Ofinor»).

Стан німецьких колоній на Волзі

РИГА 19. — Незважаючи на те, що свідчення та розповіді тих, хто повернувся з СРСР, збігаються за всіма пунктами, і насамперед з приводу голоду, що охопив південну частину Радянського Союзу, який можна вважати тільки почався і вже забрав життя, за надійними доказами, щонайменше, десять мільйонів людей. Радянська влада продовжує заперечувати доводи, і навіть змушує голодуючих протестувати проти допомоги, яку хочуть надати з-за кордону. У зв'язку з цим радянська преса публікує лист, нібито написаний німецькими колоністами в СРСР, в якому вони протестують проти кампанії, розпочатої в Німеччині на їх підтримку, і заявляють, що СРСР процвітає так, що завжди готовий надіслати продовольчі запаси до самої Німеччини.

Німецька преса додає до цієї надзвичайної заяви інформацію про те, що кампанію надання допомоги було розпочато через отримання тисячі листів, що надійшли з німецьких колоній на Волзі, в яких німці описували своїм родичам безпрецедентні та невимовні страждання, які вони змушені переносити, і повідомляли про голодну смерть кількох своїх співвітчизників.

Osservatore Romano, 23–24.10.1933. № 249.

(«... в ім'я людства та цивілізації ...»: Голодомор 1932–1933 рр. в Україні у висвітленні преси і архівних джерел Ватикану / упорядники та автори передмови С. В. Корноненко, А. МакВей. — Черкаси : Видавчиня Чабаненко Ю. А., 2025. С. 123.)

Під більшовицьким гнітом . Як Едуар Ерріо та компанія бачили Росію

ПАРИЖ, 19 (Офінор). — «Соціалістичний вісник», орган російських соціалістів, заснований у Парижі, який вважає себе однією з найкраще поінформованих газет про радянську ситуацію, публікує у своєму останньому номері статтю американського журналіста Ланга, який нещодавно повернувся з СРСР, де він провів кілька місяців. Ланг підтверджує серйозність ситуації в Україні, де він відвідав кілька сіл, покинутих населенням через величезний відсоток смертей від голоду. Але найцікавіші подробиці перебування в Україні пов'язані з недавнім візитом інших іноземних діячів.

«Я був свідком постановки в стилі Потьомкіна, підготовленої з надзвичайною швидкістю. Напередодні прибуття важливих гостей, населення центральних вулиць було мобілізоване для прибирання вулиць і будівель о другій годині ночі. Усі продуктові магазини були закриті, щоб усунути нескінченні черги людей. Численні загони червоноармійців забороняли прохід на головні вулиці тим, хто був погано одягнений, і це призвело до того, що вулиці, на цей раз дуже чисті, спорожніли або майже спорожніли.

На головному перехресті в центрі розмістилися вражаючі агенти на вороних конях, гриви яких прикрашені білими стрічками. Наступного дня ця чудова картинка американського міста різко змінилася. Після від'їзду гостей вражаючі агенти зійшли з коней, червоноармійці дозволили вільний прохід на головні вулиці, і знову з'явилися довгі черги людей перед казенними складами, а вулиці заповнили погано одягнені люди та жебраки».

Osservatore Romano, 23–24.10.1933. № 249.

(«... в ім'я людства та цивілізації ...»: Голодомор 1932–1933 рр. в Україні у висвітленні преси і архівних джерел Ватикану / упорядники та автори передмови С. В. Корноненко, А. МакВей. — Черкаси : Видавчиня Чабаненко Ю. А., 2025. С. 125.)

**Лист Мп. Дмитра Андрієвського до кардинала Пачеллі
Європейська федерація українців за кордоном
МЕМОРАНДУМ
Щодо голоду в Україні**

... Московський уряд вжив усіх заходів, щоб приховати правду, і заборонив навіть кореспондентам іноземних газет відвідувати райони, охоплені голодом. Проте завдяки численним приватним листам, публікаціям у поза-союзній українській пресі та достовірним іноземцям, які проникли в країну, правда спливла. ...

ASRS, Russia, pos. 644 P.O., fasc. 29, f. 4r-6r.

(«... в ім'я людства та цивілізації ...»: Голодомор 1932–1933 рр. в Україні у висвітленні преси і архівних джерел Ватикану / упорядники та автори передмови С. В. Корновенко, А. МакВей. —

Черкаси : Видавчиня Чабаненко Ю. А., 2025. С. 333.)

Розділ 2

Причини Голодомору та його штучний характер

ВЖЕ «РОЗКОЛЕКТИВІЗОВУЮТЬСЯ»...

Большевики зі своєю соціалістичною дурійкою зайшли в глухий кут.

Протягом 14 літ вони «розкулачували» та «розкуркулювали» населення в своїм царстві, себто заможніших людей, з поміж селянства обертали в «комбед» — ів — «комнезамів» (говорячи людською мовою — обертали в сільську голоту).

Вони знищили приватну власність і всіх господарів-хліборобів загнали до одної кошари. Це зветься колективізація.

А тепер так догосподарилися з тими колективами, що вже почали знова «розколективізовувати» тих нещасних людей.

Після останніх донесень з большевицького «раю», Сталін, його найближчий помішник Молотов і комісар земельних справ Яковлев наказали заарештувати і віддати суду 35 управителів колективних господарств на Україні.

Виявилося, що всі ті господарства страшенно занедбані і знищились до такої міри, що худоба (коні, корови і інш.) почали здихати з голоду. Сколективізовані в тих господарствах люде нічого не хотіли робити.

1700 робітників в тих господарствах большевики вигнали і тепер «мудрують», що робити далі. І вирішили — зменшити ті господарства до такого розміру, щоби при кожнім було лише по кілька родин.

Так зрештою прийдуть знова до індивідуальних господарств, а значить — до приватної власности.

Недаром стара приказка каже — природу наженеш у двері, а вона через вікно лізе...

Січ. 1932. 1 червня. Ч. 11. С. 3.

(Голодомор 1932–1933 рр. в Україні на сторінках гетьманської преси: газети «Січ» і «Наш стяг» / упорядник та автор передмови С. В. Корновенко. — Передрук з часописів «Січ» і «Наш стяг» 1932–1935 рр. — Черкаси : Видавчиня Чабаненко Ю. А., 2024. С. 49 – 50.)

СОВІТСЬКІ МЕТОДИ В ХІНАХ І В УКРАЇНІ

... Чому в Україні голод? Чому люди пухнуть з голоду? Чому, як ви вже певно читали, починається там людодіство? Чому батько забиває дітей і їсть їх? Чому мати пече свою дитину й годує її мясом другу дитинку?

Тому, що большевики вивозять усе збіжжя з України до Хін, щоб там, коштом тисячів голодного українського народу стати в очах Хінців — великодушними спасителями азіятів від холоду і голоду.

Січ. 1932. 17 грудня. Ч. 29. С. 1.

(Голодомор 1932–1933 рр. в Україні на сторінках гетьманської преси: газети «Січ» і «Наш стяг» / упорядник та автор передмови С. В. Корновенко. — Передрук з часописів «Січ» і «Наш стяг» 1932–1935 рр. — Черкаси : Видавчиня Чабаненко Ю. А., 2024. С. 65–66.)

НОВІ ПРАВДИВІ ВІСТКИ ПРО ГОЛОДОВІ МУКИ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ

... Цьогорічний голод на Україні почався після того, як большевики забрали у селян збіжжя, без решти. ...

Січ. 1933. 16 вересня. Ч. 33. С. 1.

(Голодомор 1932–1933 рр. в Україні на сторінках гетьманської преси: газети «Січ» і «Наш стяг» / упорядник та автор передмови С. В. Корновенко. — Передрук з часописів «Січ» і «Наш стяг» 1932–1935 рр. — Черкаси : Видавчиня Чабаненко Ю. А., 2024. С. 85.)

БИЙМО У ВЕЛИКИЙ ДЗВІН НА ТРІВОГУ УКРАЇНСЬКИЙ НАРОДЕ!

... комуністичні московські диктатори завзялися вже на само життя українського народу, що найшовся під їх владою. Вони знищили всі багатства української землі, вони зруйнували українське народне господарство, вони через насильну колективізацію геть завалили хліборобство й довели українське населення до голоду. ...

Січ. 1933. 30 вересня. Ч. 34. С. 1.

(Голодомор 1932–1933 рр. в Україні на сторінках гетьманської преси: газети «Січ» і «Наш стяг» / упорядник та автор передмови С. В. Корновенко. — Передрук з часописів «Січ» і «Наш стяг» 1932–1935 рр. — Черкаси : Видавчиня Чабаненко Ю. А., 2024. С. 89.)

ВАСИЛЬ ФРАНКО. ЩО Я БАЧИВ І ПЕРЕЖИВ НА РАДЯНСЬКІЙ УКРАЇНІ

...5. Як розкуркуюють.

Комсомольці то переважно батраки, зовсім невчені і погано виховані зза большевицької свободи. Вони ходять вечерами в школу Лік-Неп-у і по якомусь часі наділяють їх приказчиками тощо. Служать вони ком. партії як «буксирна бригада», їздять по селах виконувати хлібозаготівлю і «розкуркулювати» селян бідаків, котрі ще не здались у колгосп. (Бо селян давно вже порозкуркулювали, ще як заслали колгоспи, тепер взялися до бідняків, бо — як було там сказано, — до кінця п'ятилітки не має бути ніякої приватної власності).

Одного разу довелось мені бачити, як розкуркуюють. Був я саме в день відпочинку в селі, у селянина, який робив в моєму цеху зі мною саме тоді приїхала в село «буксирна бригада» комсомольців зі секретарем парт. ячейки і заїхала на подвір'я якогось бідного селянина. Зайшли в хату, де застали малу нужденну, виголоднілу родину: чоловіка та жінку і п'ятеро дітей. Найстарша дівчина мала може і 12 літ. Секретар ячейки прочитав вирок, що за невиконання хлібозаготівлі сіл.

рада осудила його на розкуркування і все конфіскують. Зараз кажуть селянинові винестись з сімєю з хати. Комсомольці взяли до експедиції. Принесли з комори все дядьківське добро і зі скрині усе забрали, що тільки бачили, постелили на землі плахту. І так без милосердя обчистили нещасного селянина, що осталося те, що на них було. Та коли забрали останні лахи, можна собі уявити, що діялось в тій хаті з тою родиною нещасного селянина. Але на тім ще не скінчилося, бо комсомолец приніс кусок дерева, розбив піч і комин. Відтак видерли маленькі вікна з рамами (а надворі мороз досягав до 30 степенів), те все забрали, а оставили тільки образи святих на стінах і спокійно поїхали собі далше. Хати пізніше продавала сільс. рада за безцін для радгоспа на опал. Бачучи таке звірство і таку «свободу і волю» українського нещасного селянина, серце моє краялось із жалю і збудилася в мені ненависть до такого режиму, не менша як того селянина. І я також син селянина і знаю добре життя бідного селянства!

Того самого дня вечером я спитав партійців на зібранні про те звірське їх поведення з селянами. То вони мені сказали, що я замало знаю українських хитрих селян. ...

Січ. 1934. 19 травня. Ч. 20. С. 1–2, 3.

(Голодомор 1932–1933 рр. в Україні на сторінках гетьманської преси: газети «Січ» і «Наш стяг» / упорядник та автор передмови С. В. Корновенко. — Передрук з часописів «Січ» і «Наш стяг» 1932–1935 рр. — Черкаси : Видавчиня Чабаненко Ю. А., 2024. С. 141–142.)

НІМЕЦЬКИЙ ЕКОНОМІСТ ПРО ГОСПОДАРКУ СОВІТ. РОСІЇ

Сільсько-господарський експерт німецького посольства в Москві, д-р Отто Шіллер уложив книжку: «Ді Крізе дер соціялістішен Ляндвіртшафт ін дер Советуніон. Пауль Парей, Берлін 1933, С. 82.»

В цій книжці він критикує офіційну совітську сільсько-господарську статистику. А про большевицькі, соціялістичні експерименти зауважує, що поквапно переведена колективізація господарства в большевицькому царстві знищила індивідуальне господарство, здешаткувала стан худоби, обтяжила організаційно незрілі колективи величезним бюрократичним апаратом, пустилася до зайвих будов та інвестицій, взяла напрям на величезні заклади збіжжів і максимальне поширення площі, відібрала в селян охоту до праці й зацікавлення її вислідами, завела врешті (1933 р.) новий вид клясової боротьби заведенням обов'язкової праці в сільськiм господарстві та прикріпленням люду до колективів де вони страшенно експлуатуються.

Наслідки цієї господарки такі, що збір збіжжя і вивіз його до чужих країн значно менший, ніж було до світової війни. Голод в країні значно більший, ніж він був коли-будь до війни.

Стан худоби впав від р. 19–15 до 1931.: рогата худоба з 60,6 мільйонів штук на 29,2 (у тім корови з 26 на 17,7), свині з 20,9 на 10,1, вівці з 113 на 47, а коні лише від р. 1928, до р. 1930, зменшилися з 24,3 на 22,4 мільйонів, Трактори не можуть аж ніяк замінити тої робочої сили худоби, що їй бракує для того, щоби усунути сувору дійсність таких «успіхів» більшовицької п'ятилітки.

Наш стяг. 18 серпня 1934. Ч. 32. С. 4.

(Голодомор 1932–1933 рр. в Україні на сторінках гетьманської преси: газети «Січ» і «Наш стяг» / упорядник та автор передмови С. В. Корновенко. — Передрук з часописів «Січ» і «Наш стяг» 1932–1935 рр. — Черкаси : Видавчиня Чабаненко Ю. А., 2024. С. 141–142.)

БОРОТЬБА УКРАЇНИ З МОСКОВЩИНОЮ З ПРИВОДУ ЗАХОДІВ ПРО ПРИЙНЯТТЯ СОВІТІВ ДО СОЮЗУ НАРОДІВ.

... Під оглядом господарським виступила Москва з цілою безоглядністю проти селянства, що творило 85% населення України. 200 000 найліпших господарів вивезли на сибірські степи... Але український селянин далі борюся з колхозами до котрих силою його впили. Отже вибив всю худобу — це було причиною голоду, що 1932 лютував по всій Большевії. В першу чергу на Україні. Але не вважаючи на все боротьба не вгавала. ...

Наш стяг. 1934. 1 вересня. Ч. 34. С. 2.

(Голодомор 1932–1933 рр. в Україні на сторінках гетьманської преси: газети «Січ» і «Наш стяг» / упорядник та автор передмови С. В. Корновенко. — Передрук з часописів «Січ» і «Наш стяг» 1932–1935 рр. — Черкаси : Видавчиня Чабаненко Ю. А., 2024. С. 191.)

УКРАЇНА ВІДМОВЛЯЄТЬСЯ СІЯТИ ЗБІЖЕ ЩОБ ГОДУВАТИ МОСКВУ

... Аж тепер вже признають що торічні збірки (грабіжі) збіжа на Україні були надмірні і хоч в інших краях Советського Союзу є добре жниво, це не винагородить страти на Україні.

Америка. 1932. 3 вересня. № 102. С. 1.
(Голодомор 1932–1933 рр. в Україні на сторінках газети «Америка» / упорядник та автор передмови С. В. Корновенко, переклад з англійської О. В. Компанійця. — Передрук з часопису «Америка» 1932–1933 рр. — Черкаси : Видавчиня Чабаненко Юлія, 2024. С. 29.)

ПРОТИ ПРИМУСОВИХ РОБІТ В СОВЕТЬСЬКОМУ СОЮЗІ

... Денник «Журналь де Женев» пишучи про кризу «сталінізму», згадує про крах «пятилітки» та страшний голод в советах і бачить головну причину того в суспільних відносинах під большевицькою владою. ...

Америка. 1932. 17 листопада. № 133. С. 2.
(Голодомор 1932–1933 рр. в Україні на сторінках газети «Америка» / упорядник та автор передмови С. В. Корновенко, переклад з англійської О. В. Компанійця. — Передрук з часопису «Америка» 1932–1933 рр. — Черкаси : Видавчиня Чабаненко Юлія, 2024. С. 81.)

РОСІЯ ВИМИРАЄ

До Техасс вернувся із Советського Союзу др. Тоттон котрий заявив представникам преси що Росія вимирає, цебто що вимирає нарід Советського Союзу.

Він каже що вирости там нові фабрики, а рівночасно з ними страшна голоднеча. «Пятилітку» назвав найстрашнішим використанням бідноти у світі.

Одночасно підтверджує це і кореспондент ньюйорського Таймса, Волтер Дуранті. Він каже що цегорічний урожай в Советському Союзі на 30 %, менший від торічного. Крім того запас худоби впав до 40 %, того стану який був тому 5 літ. Оце наслідки і жертви так званої «пятилітки».

Америка. 1932. 29 листопада. № 138. С. 2.
(Голодомор 1932–1933 рр. в Україні на сторінках газети «Америка» / упорядник та автор передмови С. В. Корновенко, переклад з англійської О. В. Компанійця. — Передрук з часопису «Америка» 1932–1933 рр. — Черкаси : Видавчиня Чабаненко Юлія, 2024. С. 82.)

СЕЛЯН ЩО БОРОНЯТЬСЯ ВІД СМЕРТИ НАЗИВАЮТЬ ЗРАДНИКАМИ

З Москви прийшла така телеграма:

Тутешні комуністичні денники Известия (орган большевицького уряду) і Правда (орган большевицької партії) в різких статтях грозять строгою розправою селянам що не віддають урядови збіжа. Обі газети признають що збір збіжа дав незадовольючі висліди та що Україна і Поволже (на Московщині) сильно відстали від приписаного плану.

Часописи називають селян які не віддають урядови збіжа, «зрадниками революції» та остерігають тих «зрадників» що селяни які осміляться продавати збіже на торговицях перед відданнями приписаної скількості урядови, будуть увязнені і відданні судови як спекуланти.

Новий указ (декрет) приписує за таку продаж збіжа на торговицях, довголітню тюрму. ...

До того привела большевицька господарка в Советському Союзі, а особливо на багатій врожайній Україні. Нібито є скрізь «колхози», «комуни», ма-

шини і більшовизм аж «розбудовується», а мільйони пухнуть з голоду і вмирають. Командири в Москві самі вже не знають що мають робити і куди йти. Та куди б вони вже не шли, виходу їм немає. Катастрофа вже охопила увесь Советський Союз і наближається хвиля розрахунку.

Америка. 1932. 8 грудня. № 142. С. 2.
(Голодомор 1932–1933 рр. в Україні на сторінках газети «Америка» / упорядник та автор передмови С. В. Корновенко, переклад з англійської О. В. Компанійця. — Передрук з часопису «Америка» 1932–1933 рр. — Черкаси : Видавчиня Чабаненко Юлія, 2024. С. 87–88.)

ЯК ВМИРАЄ БОЛЬШЕВИЗМ

Кореспондент віденського денника Носе Фрає Прессе, інженер Бассехес, вернувшись з Москви до Відня, описує жахливі умови життя в теперішню пору у Советському Союзі. ...

Самі комуністи кажуть, що причина того є «тільки» у зломі адміністративному поділі. Але в такі байки і вони самі не вірять. Корінь лиха в більшовизмі, в диктатурі самовільної меншини, у розбишацькій господарській політиці проти 120 000 000 селян. ...

Америка. 1933. 16 березня. № 31. С. 2.
(Голодомор 1932–1933 рр. в Україні на сторінках газети «Америка» / упорядник та автор передмови С. В. Корновенко, переклад з англійської О. В. Компанійця. — Передрук з часопису «Америка» 1932–1933 рр. — Черкаси : Видавчиня Чабаненко Юлія, 2024. С. 151–152.)

Під більшовицьким гнітом : Різанина на берегах Дністра

... Внаслідок примусової колективізації, нав'язаної 70 відсоткам сільського населення України, йдеться у зверненні, а також після хлібозаготівель, країна опинилася у лещатах голоду, що панував у містах та селах. ...

Osservatore Romano. 11. 05. 1932. № 109.
(«... в ім'я людства та цивілізації ...»: Голодомор 1932–1933 рр. в Україні у висвітленні преси і архівних джерел Ватикану / упорядники та автори передмови С. В. Корновенко, А. МакВей. — Черкаси : Видавчиня Чабаненко Ю. А., 2025. С. 79.)

Щодо ситуації в Радянській Україні ...Український Греко-Католицький Єпископат Галицької Церковної Провінції до всіх людей доброї волі у справі подій у Великій Україні.

«Україна перебуває в стані агонії. Населення вмирає з голоду. Канібальська система державного капіталізму, побудована на основі несправедливості, обману, безбожності та морального розкладу, привела колись ще недавно процвітаючу і багату країну до повного занепаду. ...

ASRS, Russia, pos. 644 P.O., fasc. 28, f. 64r-66r.
(«... в ім'я людства та цивілізації ...»: Голодомор 1932–1933 рр. в Україні у висвітленні преси і архівних джерел Ватикану / упорядники та автори передмови С. В. Корновенко, А. МакВей. — Черкаси : Видавчиня Чабаненко Ю. А., 2025. С. 79.)

РАБСЬКА ЗАЛЕЖНІСТЬ ВІД МОСКВИ

Сьогорічний бюджет большевицької Росії виносить 271/2 мільярдів рублів; проти минулого року бюджет збільшено на цілу третину(!).

Як-же уживається той гріш і хто ним розпоряджає в тім «союзі совітських соціалістичних республік»??

Із офіційних большевицьких звітів про це дещо довідуємося, а саме:

Доходи зо всіх країн того «союзу» (а значить і з України!) стягають до центральної каси в Москві.

Із тих 271/2 мільярдів «всесоюзного» бюджету Москва забирає в своє розпорядження аж 24 мільярди руб., себто — 87% доходів «всесоюзного» бюджету, а решта 13% дає до розпорядимості тим жалюгідним «урядам» ріжних республік та «автономних» областей большевицької федерації. Але знова — і з тої решти 13% окремі республіки одержують після вподоби московських червоних диктаторів.

Там не береться під увагу правило — «яка країна більше дає, — та й більше має права на фінансу поміч». Так, напр., торік Москва видала із «союзної» каси на покриття дефіцитів союзних республік, якийто (дефіцит) вимірала в такий спосіб: для України — 15%, Білорусі — 43%, Закавказзя 83%, а бюджети середно-азійських совітських республік цілковито покрила із «всесоюзної» каси.

Отже — як бачимо — з Українського народу большевики здирають останню сорочку, щоби утримувати себе та держати різні азійські народи в складі червоної імперії.

Ось до якого «раю» завів Україну соціалізм...

Січ. 1932. 1 березня. Ч. 5. С. 3.

(Голодомор 1932–1933 рр. в Україні на сторінках гетьманської преси: газети «Січ» і «Наш стяг» / упорядник та автор передмови С. В. Корновенко. – Передрук з часописів «Січ» і «Наш стяг» 1932–1935 рр. — Черкаси : Видавчиня Чабаненко Ю. А., 2024. С. 44–45.)

АМЕРИКАНЕЦЬ ОПИСУЄ ЖАХЛИВЕ СТАНОВИЩЕ НА РАДЯНСЬКІЙ УКРАЇНІ

Кореспондент ньюйорського денника Геролд Трибюн, Барнс прислав з Харкова опис жахливого становища на радянській Україні.

Він каже що цього року на Україні страшніша голоднеча як минулого року коли люди масами втікали із сіл до міст. Худоба вигинула або вибили її і земля осталась пустарем. А большевицька влада замість полекшінь, принесла погіршення ситуації, бо тепер вимагає ще більшої данини для уряду у збіжі.

Селяни вже бунтуються і заявляють що радше умруть від куль Чеки, а не віддадуть останніх решт засобів поживи.

Америка. 1933. 17 січня. № 6. С. 1.

(Голодомор 1932–1933 рр. в Україні на сторінках газети «Америка» / упорядник та автор передмови С. В. Корновенко, переклад з англійської О. В. Компанійця. – Передрук з часопису «Америка» 1932–1933 рр. — Черкаси : Видавчиня Чабаненко Юлія, 2024. С. 106.)

МОСКВА ЗДЕРЛА ЗБИЖЕ З УКРАЇНИ, А ТЕПЕР ЙОГО «ПОЗИЧАЄ» УКРАЇНІ НА 20 ПРОЦЕНТ

Дня 7 лютого заявив новий московський диктатор України, Постишов, на пленумі Харківського Комітету, що «не може бути й мови про те щоб «колхози» дістали від держави підтримання насінням яке вони повинні добути собі самі».

А 25 лютого рада народніх комісарів оголосила постанову, згідно з якою Україна має одержати 23 300 000 пудів позички насінням, а Північний Кав-

каз 15 300 000 пудів. Ці заходи пояснюються тим що деякі райони України та Північного Кавказу втратили свого врожаю наслідком несприятливих кліматичних умовин.

Але недавно говорили ще на з'їздах центральних комітетів загальносоюзної та української комуністичної партії що врожай на Україні був кращий ніж позаторік та що Україна могла би постачити втричі більше збіжжя ніж вона постачала.

І справа тут не в кліматичних умовах, а в тім що в осени та в зимі минулого року «колхози» так сплюндровано урядовими реквізиціями, багато селян вигинуло з голоду та хоріб, а зібрати насіння весною було не можливо, не зважаючи на всі переслідування.

І на «позичку» московський уряд пішов не скорше аж розстріляно тисячі «кулаків» та загнало на північ цілі села. «Позичку» насінням большевицька преса вихвалює як незвичайне добродійство для України та вимагає від неї засіяти мало не мільон гектарів більше ніж в минулім році.

«Позичене» збіжжя має бути звернено в осени, причім за адміністраційні і транспортні видатки за кожні 100 пудів одержаного насіння має бути звернено в натурі 10 пудів більше. Це значить що «соціалістична» держава жадає десять відсотків за шість місяців, отже 20 % річно і поповнює лихарство, за яке в «капіталістичних» державах замикають на довший реченець до в'язниці.

Америка. 1933. 25 березня. № 35. С. 1.

(Голодомор 1932–1933 рр. в Україні на сторінках газети «Америка» / упорядник та автор передмови С. В. Корновенко, переклад з англійської О. В. Компанійця. — Передрук з часопису «Америка» 1932–1933 рр. — Черкаси : Видавчиня Чабаненко Юлія, 2024. С. 161–162)

ЛЮДИ НА УКРАЇНІ СПОКІЙНО ДОЖИДАЮТЬ СМЕРТИ НА ЗЕЛІЗНИЧИХ СТАЦІЯХ

Кореспондент німецького берлінського денника Фоссіше Цайтунг пише в останній телеграмі з Москви, що ... на Україні був великий врожай, але збір не дописав через недостаток машин і худоби.

До того ще треба додати що після вимолочення большевики все майже збіжжя вивозять із сіл до міст, не оставляючи селянам засобу до нового жнива, а тільки на два або три місяці, а найбільше до Нового Року, як було торік що

привело до толодової смерті мільйонів селян. Селяни бачучи той злочинний планований грабунок, попадають у розпуку і палять збіжжя на Україні.

Америка. 1933. 9 вересня. № 105. С. 1.
(Голодомор 1932–1933 рр. в Україні на сторінках газети «Америка» / упорядник та автор передмови С. В. Корновенко, переклад з англійської О. В. Компанійця. — Передрук з часопису «Америка» 1932–1933 рр. — Черкаси : Видавчиня Чабаненко Юлія, 2024. С. 254)

НОВІ ПРАВДИВІ ВІСТКИ ПРО ГОЛОДОВІ МУКИ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ

... Незвичайно характеристична річ, що вмирає з голоду виключно лише українське селянство. Жиди і кольоністи-Чехи не вмирають, бо якось забезпечилися перед голодом. Цікаве теж те, що доволі добре забезпечена харчами большевицька адміністрація по містечках і совітських господарствах. Всі ці урядники, між якими майже нема Українців, а за те є половина жидів, купують харчі в спеціальних своїх крамницях і платять за них смішно низькі ціни — в порівнанні з доріжнею на нормальних ринках. ...

Січ. 1933. 16 вересня. Ч. 33. С. 1.
(Голодомор 1932–1933 рр. в Україні на сторінках гетьманської преси: газети «Січ» і «Наш стяг» / упорядник та автор передмови С. В. Корновенко. — Передрук з часописів «Січ» і «Наш стяг» 1932–1935 рр. — Черкаси : Видавчиня Чабаненко Ю. А., 2024. С. 86.)

КОМУ ДОБРЕ ЖИВЕТЬСЯ В БОЛЬШЕВІЇ

В СССР вже витворилася своя аристократія. Це ті, що є нагороджені орденом Леніна. Вони мають такі привилеї: мають право безплатно користати з електричної струї (розуміється, там де така струя є!); їм мають безплатно прати білизну і мають право діставати харчі, які забажає...

Отже з цього виходить, що в «селянсько-робітничому» царстві лише той може дістати харчі «які забажає», хто нагороджений орденом Леніна, А решта можуть положити зуби на полицю і мріяти про «рай» на землі...

Наш стяг. 1934. 14 липня. Ч. 27. С. 1.
(Голодомор 1932–1933 рр. в Україні на сторінках гетьманської преси: газети «Січ» і «Наш стяг» / упорядник та автор передмови С. В. Корновенко. — Передрук з часописів «Січ» і «Наш стяг» 1932–1935 рр. — Черкаси : Видавчиня Чабаненко Ю. А., 2024. С. 168.)

ДЕБАТИ В АНГЛІЙСЬКІЙ ПАЛАТІ ЛОРДІВ З ПРИВОДУ ГОЛОДУ В СОВІТСЬКІЙ РОСІЇ

(Подається за англійським щоденником «Таймс», з д. 26. Липня 1934)

Дня 25-го липня ц. р. лорд Чернвуд, підчас засідання Палати Лордів, звернувся до англійського уряду із запитом: чи має Англійський Уряд які-небудь дані, що заперечували б численні звістки про страшний голод в Радянськiм Союзі. Голод цей, як зауважив лорд, є наслідком колективізації і законів, на підставі котрих продукти сільського, господарства мусять бути віддані Державі, яка вживає їх для утримання армії, залишаючи без уваги і без мінімального забезпечення потреб самих продуцентів сільського господарства. ...

Наш стяг. 1934. 18 серпня. Ч. 32. С. 2.

(Голодомор 1932–1933 рр. в Україні на сторінках гетьманської преси: газети «Січ» і «Наш стяг» / упорядник та автор передмови С. В. Корновенко. — Передрук з часописів «Січ» і «Наш стяг» 1932–1935 рр. — Черкаси : Видавчиня Чабаненко Ю. А., 2024. С. 183.)

УКРАЇНА І МОСКВА

Похід большевицької Москви на знищення України

У львівському Ділі читаємо таку цікаву статтю:

Те що відбувається тепер на Україні, це планове очевидне нищення українського народу. Коли позаторік і торік органи московського уряду гнали українське селянство до «колектив» то воно мало всеж надію що уряд перебере на себе бодай обов'язок виживлювати «колхозних» кріпаків.

Це виявилось і в стараннях селянства попродати та зужиткувати худобу і все інше й так вступити до «колектив» справжніми «пролетарями». Але та надія українського селянства дуже скоро розвіялась. Засоби якими большевики видушували вже в осени минулого року збіжа з «колхозів», показали недвозначно що московські пани не лише не дбають про існування своїх українських невільників, а навпаки: намагаються в першу чергу зломити голодом їх відпорність.

Це викликало боротьбу в осени минулого року між «колхозами» та органами московської влади на Україні на цілому фронті. Похід большевиків проти «класового ворога» в «колективізованім» господарстві на Україні переведено так ґрунтовно що більша частина України терпіла весною і літом цього року страшний господарство збіжевої доставниці Советського Союзу.

Це большевики використали для уладження нового походу московського шовінізму на Україну. Цілу весну, і літо дневник Известия з Москви, а за чим ціла советська преса, вели скажею нагінку на українське село, в порівнанні з якою погромна агітація царського чорносотенства проти іногородців була дитячого забавкою.

Щодня можна було, читати:

Україна «сорвала» засівну кампанію в цілیم Союзі; Україна не дбає про буракові плантації, які виглядають як джунглі; Україна не дбає про тютюн; на Україні нищать коний; на Україні не хочять займатись ховом кріликів; Україна не готується до «хлібозаготівлі»; Україна саботує «скірдування» (складання в копиці); Україна не бореться з втратами збіжа і т. д., без кінця і краю.

І нагінка ця мала наслідком переслідування з яких «драбовський процес» не був і тисячною частиною. Комуністичний апарат на Україні ґрунтовно почистили. На конгресі большевиків України центральний уряд заступав самий Каганович, особа перша по Сталіні, який гримав разом з Молотовом на своїх українських попихачів, жадаючи шоби в осени збіже на Україні стягалось по большевицьки. Що большевики на Україні були «раді старатись», немає жадного сумніву, але селянство яке голодувало, до самих жнив, учепилось, як то кажуть, зубами за хліб.

На Україні робиться тепер щось нечуване в історії визиску невільницької праці. Під загрозою розстрілу та повільної смерти на засланні, зазначеними в останніх зарядженнях про охорону «державного майна», українські селяни «крадуть» вночі належне їм збіже, зрізують потайки колоси і молотять про око порожню соломку, виносять зерно з поля в посудині, в якій приноситься їду, в кишенях і холявах, розтягають його з потягів і складів, і де лише можуть.

Частинний дозвіл вільного торгу перетворив «планову» господарку збіжем у повний хаос. На ринку, зявилося уже збіже з нових жнив яке мало продаватись не раніше січня наступного року. Про те якими засобами будуть видушувати большевики в зимі з українського селянства збіже, яке вони заprodують тепер закордоном, страшно й подумати.

З цілої планової господарки большевиків справжня плановість помітна лише в нищенні українського народу. І це цілком природно: Україну нищать большевики тим енергічніше, ніж більші завдання повстають перед московським імперіялізмом (великодержавною політикою) на Сході, де він мусить тепер боронити поважно загрожені добутки царської Росії. ...

М. Данько.

Америка. 1932. 17 вересня. № 107. С. 2.

(Голодомор 1932–1933 рр. в Україні на сторінках газети «Америка» / упорядник та автор передмови С. В. Корновенко, переклад з англійської О. В. Компанійця. — Передрук з часопису «Америка» 1932–1933 рр. — Черкаси : Видавчиня Чабаненко Юлія, 2024. С. 36–38.)

НАЙБІЛЬШИЙ ЗЛОЧИН

Найбільший злочин в історії народів і держав — це теперішнє нищення селянства в Советському Союзі. Селянство це основна класа кожного народу. Воно передержало народи живими, здоровими і здатними до боротьби та створило силу, традицію її характер для будучини. Коли тепер існує яка нація, жива, здорова і спосібна, так вона це завдячує тільки селянству. Без села нема нації. ...

Селяни тепер в Советському Союзі неначе засуджені на загибель, на масову смерть. Як вони перебудуть і переможуть ті большевицькі єгипетські язви, що їх злочинна влада силою накинута на селян, то це буде знак непереможної життєвої сили стародавньої здорової класи хліборобів. Тільки тому можна буде тоді завдячити даліше життя і воскресення з лютої неволі України, Білоруси і навіть Московщини, хоч, руїна вийшла з душі московської.

Америка. 1932. 1 жовтня. № 113. С. 2.
(Голодомор 1932–1933 рр. в Україні на сторінках газети «Америка» / упорядник та автор передмови С. В. Корновенко, переклад з англійської О. В. Компанійця. — Передрук з часопису «Америка» 1932–1933 рр. — Черкаси : Видавчиня Чабаненко Юлія, 2024. С. 47–48.)

ЩО ГОВОРИТЬ ПОВОРОТЕЦЬ ПРО ЖИТТЯ НА РАДЯНСЬКІЙ УКРАЇНІ

НЮ ЙОРК, 10 січня (Вл. кор.). — Перед самим Різдвом приїхав із Советського Союзу один свідомий Українець що перебував довший час в Америці і відвідав свою рідню на Україні.

В доповненні до недавно поданих вістий, зреферованих бувшим британським послом Ренні Смитом, оповідає цей наш громадянин між іншим таке:

... На запит, яка властиво причина такої господарки комісарів супроти селян, приїзний відповів: Це таки планове винищування України. ...

Українці це переважно селяни. А комісарам селяни зовсім непотрібні. Для них потрібна хіба міська молодь яка може обслуговувати машини. Бо лише машинами хотять господарити комісарі. А тому що селяни до обслуги машин не надаються то треба їх винищити голодом. І тому винищують комісарі голодом Україну згідно з їхніми планами.

Америка. 1933. 12 січня. № 4. С. 1.
(Голодомор 1932–1933 рр. в Україні на сторінках газети «Америка» / упорядник та автор передмови С. В. Корновенко, переклад з англійської О. В. Компанійця. — Передрук з часопису «Америка» 1932–1933 рр. — Черкаси : Видавчиня Чабаненко Юлія, 2024. С. 104.)

З УКРАЇНИ

Як люди животіють на радянській Україні — як там виглядає поправді московська «українізація»

... А всьому винна сама держава. Мучать людей, не дають свobodно робити як давніше робили люди коло хліба. Поробили ті «колгоспи», тільки робота стала недбала коло всього. А хто остався сам собі хазяїн, то так удавили налогами (податками) що їм не вистарчило щоб оплатитися. І поцінували все, хазяїнів у тюрми забрали, а діти остались ні при чім. І так переводиться людське життя на самі злидні та голоднечі. Бо тим, що є в «колгоспі», то також не вистарчить хліба до нового. ...

Америка. 1933. 16 березня. № 31. С. 4.
(Голодомор 1932–1933 рр. в Україні на сторінках газети «Америка» / упорядник та автор передмови С. В. Корновенко, переклад з англійської О. В. Компанійця. — Передрук з часопису «Америка» 1932–1933 рр. — Черкаси : Видавчиня Чабаненко Юлія, 2024. С. 158.)

НОВИЙ МОСКОВСЬКИЙ ПЛАН НА ЗНИЩЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІЇ

Американські часописи подали вістку, що московський уряд переселить 15 мільонів населення з пограничних округів і з тих околиць, де є промислові осередки. Вся преса погоджується на тому, що таке переселення мільонів народу є того роду найбільшим підприємством, яке приключилося колинебудь в історії людства. Комуністичні диктатори подають як причину для свого плану, що вони мусять мати в намічених полосах краю своїх довірених людей на випадок війни. ...

Для нас Українців большевицький план не є звичайним широким московським розмахом, обчисленим на здивування світа; він є страшним замахом Москвитини на знищення української національності. ... Бо план переміщення 15 мільонів людей доторкає у найбільшій мірі. Правобережню Україну, а відтак великий шмат Південної і Східної української землі. Ціллю московської тиранії є створити залізний перстень довкола України, так щоби Українці не мали ніде доступу до широкого світа, щоби були замкнені в правдивій тюрмі, окруженій довкола московськими посіпаками.

Осоружня Московщина продумала справді диявольський план, щоби здусити українське національне життя і помосковщити увесь наш нарід на Великій Україні.

На місце українського населення вони пришають найяркіших обрусителів, які стануть муром між нами і Європою. Стокілометрова полоса червоних гуліганів засяде споконвічні українські землі, а виселених Українців пішлеться далеко в суто московські землі, щоби вони там перемішались і щезли яко окрема нація.

Проти оставшого українського населення ужиється такого терору, щоби на протязі короткого часу ніхто не відважився й спомянути за якесь право України хочби для плекання власної культури.

Ще ніколи Україна ме переживала такої небезпеки, як тепер. Ані Монголи, ані Ляхи, ані навіть московські царі не загрожували таким знищенням нашої народньої окремішности, як загрожує тепер советська Росія. ...

Ми віримо, що всі свідомі й правдиві Українці уявляють собі небеспеку смертного удару, який Сталін і його банда хотять завдати Великій Україні. ...

Дядько Наум

Америка. 1933. 6 травня. № 52. С. 2.

(Голодомор 1932–1933 рр. в Україні на сторінках газети «Америка» / упорядник та автор передмови С. В. Корновенко, переклад з англійської О. В. Компанійця. — Передрук з часопису «Америка» 1932–1933 рр. — Черкаси : Видавчиня Чабаненко Юлія, 2024. С. 174–176.)

ВЕЛИКА УКРАЇНА ВИМИРАЄ

Страшні вісти про голод на Україні подають американські часописи. Пишуть, що півшеста міліонів українських селян призначені на страшну смерть задля браку якоїнебудь поживи. Большевики купили збіже заграницею, але ратувати бу дуть тільки населення по більших містах, у якому дуже малий відсоток Українців. Московщина завзялася знищити українську націю на Великій Україні до коріня, щоби на наших богатих землях поселити своїх Евразійців. Голодних селян заперечають десятками до борін і плугів й вологать і орють ними замість худоби! В зарплату за важку цілодневну роботу дають їм миску рідкої каші. Наші хлібороби подають і вмирають від натуги у шлях. Від голоду люди божеволіють, убивають себе, а подекуди поїдають людські трупи.

Гарна й весела Україна перемінилась у земне пекло для ратаїв, що зросили її своїм потом і кровю, що управляли й обороняли її, що любили її до нестями.

Єще ніколи в історії світа не було такого чортівського плану на вигублення великого народу, як чинять тепер Москалі укупі з нашими запроданцями. ...

Дядько Наум.

Америка. 1933. 13 червня. № 68. С. 21.

(Голодомор 1932 – 1933 рр. в Україні на сторінках газети «Америка» / упорядник та автор передмови С. В. Корновенко, переклад з англійської О. В. Компанійця. — Передрук з часопису «Америка» 1932 – 1933 рр. — Черкаси : Видавчиня Чабаненко Юлія, 2024. С. 191.)

СТРАШНІ КАРТИНИ ВИМИРАЮЧОЇ УКРАЇНИ

Встановлення Дня Смутку і Національного Обов'язку Всіх Українців у світі

... На Україні вже не йде про голод, а про систематичне, планове винищування большевиками голодом цілого непокірного українського народу. ...

Америка. 1933. 10 серпня. № 93. С. 2.

(Голодомор 1932–1933 рр. в Україні на сторінках газети «Америка» / упорядник та автор передмови С. В. Корновенко, переклад з англійської О. В. Компанійця. — Передрук з часопису «Америка» 1932–1933 рр. — Черкаси : Видавчиня Чабаненко Юлія, 2024. С. 219.)

ЖАХ НА УКРАЇНІ

... У травневому виданні англійського місячника Фортнайтлі Рівю пише чужинець Англієць Малколм Меґридж: «Підчас недавніх відвідин України я бачив трохи той бій, що його веде советський уряд проти селян. Поле бою спустошене, як на справжній війні, й нищення ведеться далі. По одному боці мільйони селян, з тілами опухлими з голоду, по другому боці жовніри, члени ГПУ (Чеки), що виконують накази «диктатури пролетаріату». Вони накинuli на країну неначе хмара сарани і пограбували все їстівне, Вони вистріляли і позасилали тисячі селян, іноді цілі села. Вони створили з найпліднішого краю на світі меланхолійну пустелю». ...

Америка. 1933. 26 серпня. № 100. С. 2.

(Голодомор 1932–1933 рр. в Україні на сторінках газети «Америка» / упорядник та автор передмови С. В. Корновенко, переклад з англійської О. В. Компанійця. — Передрук з часопису «Америка» 1932–1933 рр. — Черкаси : Видавчиня Чабаненко Юлія, 2024. С. 239–240.)

Жахливі подробиці канібалізму в Росії

... Гарантуючи автентичність цих документів, «Журнал де Женев» додає, що вони свідчать про те, що голод викликаний не продуктовою кризою, як хоче нас переконати пан Вандервельде, а безпосередньо комуністичною та марксистською системою:

«... селяни влаштували революцію, щоб мати свою ділянку землі; Сталін відібрав це у них, і вони у розпачі вибили свій капітал: 85 мільйонів голів худоби. Для чого йти на збір врожаю, хай навіть він буде рясніший? І навіщо йти на нього, якщо його все одно заберуть? Численні свідчення доводять, що у кількох місцях його взагалі залишили гнити на місці. Варто відзначити, що голод не був викликаний лише відсутністю зерна, але і молока, м'яса, і так далі. Голод триватиме в Росії, доки там пануватиме марксистський режим, оскільки ця фатальна доктрина позбавляє людину будь-якої надії на поліпшення та будь-якого іншого стимулу до праці, крім страху».

Osservatore Romano. 03. 12. 1933. № 283.

(«... в ім'я людства та цивілізації ...»: Голодомор 1932–1933 рр. в Україні у висвітленні преси і архівних джерел Ватикану / упорядники та автори передмови С. В. Корновенко, А. МакВей. — Черкаси : Видавчиня Чабаненко Ю. А., 2025. С. 135.)

Лист Мп. Дмитра Андрієвського до кардинала Європейська федерація українців за кордоном МЕМОРАНДУМ Щодо голоду в Україні

... Варто зазначити, що причиною голоду не є погодні умови чи неврожай. Україна, «житниця Європи», як і раніше, виробляє достатньо зерна та інших продуктів харчування,

щоб прогодувати своє населення. Проте протягом років значна частина продукції або марнується й знищується без користі для кого-небудь, або експортується за кордон, залишаючи населення без продовольства.

Режим комуністичної влади, запроваджений у Україні московським більшовизмом, та радянські органи, через дезорганізацію сільського господарства, примусову колективізацію фермерських господарств і привласнення

плодів праці українців, є головними винуватцями катастрофічного становища в Україні. Зерно забирається в голодуючих до останнього крупинки, щоб продати його на міжнародному ринку.

Український народ принципово протистоїть комуністичному режиму, встановленому в Москві. Крім того, він прагне відокремлення від Росії та створення незалежної національної держави.

ASRS, Russia, pos. 644 P.O., fasc. 29, f. 4r-6r.

(«... в ім'я людства та цивілізації ...»: Голодомор 1932–1933 рр. в Україні у висвітленні преси і архівних джерел Ватикану / упорядники та автори передмови С. В. Корновенко, А. МакВей. —

Черкаси : Видавчиня Чабаненко Ю. А., 2025. С. 333–334.

Розділ 3

ЖАХЛИВІ РЕАЛІЇ ГОЛОДОМОРУ

В КРАЇНІ РАБСТВА Й ТЕРОРУ

Розмова з американським інженером, що вернув з большевицької Росії.

... — Через цілу зиму в Харкові не було опалу, ані світла. Життя мас не до описання. Буквально не мають убрання, харчу ані найпростіших умовин людського життя. Робітники, коли ми виїздили з того «раю», одержували 11/2 фунта хліба на день і більше нічого. Хиба що могли дещо дістати від селян за велику заплату. Не може купити ні мила, ані вугля; часом може дістати гасу (нафти), після кількогадинного вистоювання в черзі (в хвості) коло совітської крамниці. Опал і світло через цілу зиму мали регулярно лише чужинецькі «спеці» (фахівці), установи ГПУ (большевицькі катівні) і кількох шпиталів. І це не тому, що не було вугілля – в Маріуполі лежали великі запаси вугілля, але той вугіль був призначений для вивозу в Італію. ...

Січ. 1932. 15 лютого. Ч. 4. С. 3–4.

(Голодомор 1932–1933 рр. в Україні на сторінках гетьманської преси: газети «Січ» і «Наш стяг» / упорядник та автор передмови С. В. Корновенко. — Передрук з часописів «Січ» і «Наш стяг» 1932–1935 рр. — Черкаси : Видавчиня Чабаненко Ю. А., 2024. С. 42.)

ГОЛОД В УКРАЇНІ УКРАЇНА — ШПИХЛІР ЦІЛОГО СХОДУ ЄВРОПИ ВІНИЩЕНА, ГИНЕ.

... Американський журналіст Кендел Фосс (Інтернешенал Нюз Сервіс»), що побував в різних місцевостях України каже:

«Голод і пограбовання большевиками селянського майна досягнули апогея в Україні. Тому, хто цього не бачив, трудно навіть уявити собі, щоби щось подібного було в історії людства. Тисячі селян, погрузивши на плечі мішки, в яких складено все їхнє майно, голодні, холодні, обікрадені ідуть з того місця, де вони родились і досі жили. З цим масовим рухом большевицький уряд не може нічого вдіяти. Рух цей набрав стихійного характеру. Селяни тікають із

багатої колись України, щоб найти собі шматок хліба, бо режим большевицький довів їх до того, що ця богата країна — шпихлір цілої Росії — обернулася в пустиню. Залізничні станції заповнені, потяги переповнені; многі по три дні валяються на цих станціях в надії попасти на потяг і утікати. Куди? Йому обоятно, аби лиш відїхати. В тупій зневірі сидять вони в брудних помешканнях залізничних станцій і чекають своєї черги. Випари од немитого тіла смородом заповнюють ті помешкання так, що дихати не можна, але ніхто не звертає на це уваги — все до отупіння збайдужіло до всього, що навкруги діється...

Многі села обернулися в пустку. Большевицький уряд не може дати ради.

Останньої зими маса худоби подохла. Я бачив нечисленну кількість коостей, розкиданих по полях. Те, що мало йти на корм худобі, тепер зїдають люди, що силкуються бодай чим небудь побороти голод. Голод в Україні досягнув такого розміру, що багато вже було випадків голодної смерті. Я бачив трупи людей, що розпухли від голоду і так загинули. Та частина худоби, що ще могла рухатись, реквірована большевицькою владою для потреби міст. ...

Січ. 1932. 1 липня. Ч. 13. С. 7.

(Голодомор 1932 – 1933 рр. в Україні на сторінках гетьманської преси: газети «Січ» і «Наш стяг»

/ упорядник та автор передмови С. В. Корновенко. – Передрук з часописів «Січ» і «Наш стяг»

1932 – 1935 рр. – Черкаси : Видавчиня Чабаненко Ю. А., 2024. С. 52 – 53.)

ГОЛОД В УКРАЇНІ

В Україні такий голод, як був в р. 1921 в російських провінціях над Волгою. Торішний хліб в Україні зїли ще в лютім місяці, і з того часу і села й міста живляться тим, «що Бог дасть». Большевицьким часописам заборонено писати про голод.

Після спожиття рештків недограбованого большевиками хліба, населення прийнялося «доїдати» худобу. Худоба здихає, здебільшого заражена ріжними хворобами. Большевицька влада наказує закопувати таку худобу, але люди викопують із землі й їдять дохлятину...

Дозволені базари становища не поліпшують: бо на тих базарах нічого не можна возить на базар, а заховує на гірші часи.

По залізничим шляхам нічого не можна перевезти, бо майже щодня потяги грабують товпи голодних людей і забирають навіть те, що везуть при собі пасажири. Справа з весняним засівом поля пройшла дуже зле. Яровини засіяно не більше 30 відсотків поля.

Влада загубила голову і не знає, що діяти. Марево ще страшнішого голоду в наступнім році стоїть перед очима мешканців і тяжко сказати, чим все те скінчиться.

Січ. 1932. 15 липня. Ч. 14. С. 6.
(Голодомор 1932 – 1933 рр. в Україні на сторінках гетьманської преси: газети «Січ» і «Наш стяг»
/ упорядник та автор передмови С. В. Корновенко. – Передрук з часописів «Січ» і «Наш стяг»
1932 – 1935 рр. – Черкаси : Видавчиня Чабаненко Ю. А., 2024. С. 57 – 58.)

СОВІТЬКА РОСІЯ В СВІТЛІ ПРАВДИ

Під таким наголовком при несли європейські газети опис з того, що доводиться бачити їхнім кореспондентам на залізничному шляху: Стовпці-Берлін.

Через цей шлях щодня пересуваються поїзди, які перевозять більші або менші гуртки людей, котрих вигляд і заховання звертають на себе особлившу увагу.. Ці люде так вихуділі і так нужденно виглядають, що роблять вражіння справжніх трупів і тільки їх очі, що світяться якимсь несамовитим блеском та нервові і перестрашені рухи, нагадують ніби живих людей.

Їх убрання — де останне дрантя якихось лахів. Майже жаден з них не носить якоїсь людської обуви, а ноги їх обвинені крайно перегнелими лахміттями.

Сидять як мумії, мовчать, непевні свого становища і перейняті якимось великим страхом. ...

... вихуділе тіло лахів, роблять вражіння людей інтелігентних, а заховуються так неначе гонені кимось переступники і бояться, що кожної хвилі можуть впасти в якусь засідку?

Є це заграничні інжиніри, котрі мов недобитки вертаються до своїх країв по скрахованні «пятилетки» на яку дали себе здурити большевицькими наймитами. Істинні живі трупи прикриті лахміттями, є яскравою ілюстрацією того совітського «раю», що криється за червоною куртиною фактичного стану річей. Переїхало вже тих інжинірів берлінським поїздом через Варшаву около 150 осіб.

Кореспондент одного європейського денника так описує зустріч свою з тими утікачами з «совітського раю», а головно з гуртком зложеним з 10 Німців і 2 Американців-інжинірів.

«Трудно просто описати тих 12 людей — каже кореспондент — навіть колиб їх порівнати із найгірш опущеними безробітниками в Європі. Вони босі,

майже голі, без гроша при душі зістали виправлені в дорогу, однак вони чуються щасливими, що нарешті видістались з того совітського пекла.

«Скулені на лавах, займають осібний переділ якого не можуть опустити через люте зимно, бо їхне «одіння» і «обува» не можуть їх перед тим зимном охоронити. ...

Січ. 1933. 25 лютого. Ч. 8. С. 3–4.

(Голодомор 1932–1933 рр. в Україні на сторінках гетьманської преси: газети «Січ» і «Наш стяг» / упорядник та автор передмови С. В. Корновенко. — Передрук з часописів «Січ» і «Наш стяг» 1932–1935 рр. — Черкаси : Видавчиня Чабаненко Ю. А., 2024. С. 71–73.)

УКРАЇНА ГИНЕ!

Нище друкуємо уривок із листа до нашої редакції, що тепер одержали від українського емігранта з Великої України. Передруковуємо так, як нам написано. Редакція «Січ».

«...Я живу поміж Норвежцями і як буваю в місті, бачусь із земляками з Великої України, але вони ще вірять у большевицький «рай», бо вони вже давно тут і не зазнали розкошів того «раю». Но я його покушав, хоч до кінця й не був там, бо в 1928 році я якось успів виїхати до вільної Канади. Я походжу з Херсонщини, на Великій Україні.

Але що там робиться тепер! О, Боже — Боже!.. Хоч деколи й попадає до газет про те, що робиться в тому «раю» і воно страшне, але я маю багато листів звітлія, де пишуть мені цілі страхіття. По селах умирає по 50–60 людей за день, з голоду. Їх уже не ховають на цвинтарі, а «чека» вигонить людей збирати трупи; ті трупи звалюють у погребі, кидають повно, засипають землею і вже. Їсти нема чого — поїли вже усе: собак, котів, здохлі коні і всяку падаль; поїли вже й жаби в річках. Часто буває, що батько убиває всю семью, бачучи голодну смерть, а інші ріжуть дітей і їдять. Одна сім'я мого знаменитого — як батько й мати помирали з голоду — то двоє старших дітей (хлопець і дівчина) зарізали двох менших хлопчиків — братів, щоб зісти...

Браття, Українці, не думайте, що я тут щось прибавляю від себе. Ні, я маю багато листів з Великої України й храню їх. Село Піщаний Брод вже наповину вимерло. В пустиню обертається наша нещасна Україна. Уже два місяці тому писала моя рідня прощальний лист і щось до сього часу не маю вістки — може заботлива «чека» засипала їх у погребі...

Дай Боже, щоб я діждав того часу, коли пічнеться оружна боротьба за визволення нашої нещасної України. Хоч мені вже й 50 років, але я радо пішов би в ту боротьбу. Ще не забув стріляти з гармати. Я завжди думаю про це.

От щирого серця бажаю Вам, Браття Українці, успіху у Вашій роботі.

Остаюсь з щирою пошаною до Вас

М. П.»

29. VII. 1933.

Січ. 1933. 12 серпня. Ч. 28. С. 4.

(Голодомор 1932–1933 рр. в Україні на сторінках гетьманської преси: газети «Січ» і «Наш стяг» / упорядник та автор передмови С. В. Корновенко. — Передрук з часописів «Січ» і «Наш стяг» 1932–1935 рр. — Черкаси : Видавчиня Чабаненко Ю. А., 2024. С. 74–75.)

УКРАЇНА ГИНЕ! ЩОЖ МИ МАЄМО РОБИТИ?

... Смерть щодня — щогодини косить там тисячі виснаженого в голодових стражданнях люду українського, а большевицькі кати добивають коло «стенки» тих, хто ще може рухатись та має трохи сили бодай жалібно простогнати слово протесту. Тюрми запаковані тисячами тих нещасних людей, що нічого ще «протибольшевицького» не зробили, «винні» лише тим, що в звірячо-божевільних головах червоних катів запала думка підозріння, що вони ще можуть зробити «щось» — немиле червоним московсько-інтернаціональним окупантам...

Ось яке становище на Великій Україні. Із торішніх 30 мільйонів населення тепер щонайменше п'ять мільйонів або вже сплять вічним сном в могилах або конають в передсмертних судорогах. ..В цілому ряді сел вже вимерло з голоду 80% мешканців і нема кому навіть поховати тих людей — хижі вороння дзьобає їхнє висохле тіло. ...

ОЛЕКСАНДЕР ШАПОВАЛ.

Січ. 1933. 2 вересня. Ч. 31. С. 4.

(Голодомор 1932–1933 рр. в Україні на сторінках гетьманської преси: газети «Січ» і «Наш стяг» / упорядник та автор передмови С. В. Корновенко. — Передрук з часописів «Січ» і «Наш стяг» 1932–1935 рр. — Черкаси : Видавчиня Чабаненко Ю. А., 2024. С. 78–79.)

СПАСАЙМО УКРАЇНУ!

... «Велика Україна, Твій материк, цей найбагатший край в Європі, корчиться нині в голодових муках і болях і терпить невиносимий національний гнет» — це є те старше свідчення, що його подають нам Брати наші з по цей бік Збруча, до яких летить стогін і розпучливий крик умираючого з голоду народу нашого над Дніпром. ...

ОЛЕКСАНДЕР ШАПОВАЛ, полк.
Головний Отаман Гетьманських Січей
Америки й Канади.
Січ. 1933. 9 вересня. Ч. 32. С. 4.

(Голодомор 1932–1933 рр. в Україні на сторінках гетьманської преси: газети «Січ» і «Наш стяг» / упорядник та автор передмови С. В. Корновенко. — Передрук з часописів «Січ» і «Наш стяг» 1932–1935 рр. — Черкаси : Видавчиня Чабаненко Ю. А., 2024. С. 82.)

НОВІ ПРАВДИВІ ВІСТКИ ПРО ГОЛОДОВІ МУКИ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ

... В одному лише калинівському районі білянс смерти від голоду в поодиноких селах ось який:

Заливанщина мала у 1932 р. 3.500 мешканців — померло досі 2.000 осіб. Немиринці мали в 1932 р. 700 мешканців, осталося при житті 4–5 родин. Куманівка мала рік тому 3.000 мешк., осталося при житті 1.900 осіб. Мончинці мали 1.800 мешк., осталося 1.300 осіб.

У козятинській районі села: Губинці — було торік 1.666 мешк., остало при житті 800 осіб. Сашанськ — було 1.500 мешк., остало 800 людей. Зазулинці — було в 1932 р. 2.800 мешк., остало в живих 2.320 людей. Зазулинецький колектив вимер майже до ноги, так, що зі 120 його членів остало в живих ледви яких 20. У містечку Самгородок було в 1932 році 3.000 мешканців, померло 8.00 осіб. ...

Мерців влада не дозволяє хоронити так довго, поки трупи зовсім не піchnуть розкладатися, а це тому, що коли похоронять свіжі тіла, негайно нічу населення відкопує могили і вживає трупів на страву. Людоїдство страшенно поширилося. ...

Большевицька влада розстрілює за людоїдство без суду, але це мало помагає, бо смерть перестала бути страшною і люди так притупіли, що не реагують на найстрашніші речі. Псів, котів і домашньої птахи по селах нема, бо все чисто зїджене. Також овець нема зовсім, свиней майже нема.

Здохлу худобу негайно з'їдають. Коней і коров осталося не більше як 1% передвоєнної кількості. ...

Січ. 1933. 16 вересня. Ч. 33. С. 1.
(Голодомор 1932–1933 рр. в Україні на сторінках гетьманської преси: газети «Січ» і «Наш стяг» / упорядник та автор передмови С. В. Корновенко. — Передрук з часописів «Січ» і «Наш стяг» 1932–1935 рр. — Черкаси : Видавчиня Чабаненко Ю. А., 2024. С. 85–86.)

БИЙМО У ВЕЛИКИЙ ДЗВІН НА ТРІВОГУ УКРАЇНСЬКИЙ НАРОДЕ!

... На українських широких, урожайних ланах ростуть тепер переважно бур'яни, а український хлібороб у голодових муках докотився декуди до людоїдства. На українській землі, де недавно хвилювали непроглядні пшеничні лани своїм буйним колоссям, запанувало наслідком комуністичної державної господарки людоїдство. Цеж найстрашніше явище під сонцем. країні брат поїдав з голоду брата — земля наша досі не знала. Щоби в хліборобській країні брат поїдав свого брата — цього світ не чув і земля наша досі не знала. ...

Січ. 1933. 30 вересня. Ч. 34. С. 1.
(Голодомор 1932–1933 рр. в Україні на сторінках гетьманської преси: газети «Січ» і «Наш стяг» / упорядник та автор передмови С. В. Корновенко. — Передрук з часописів «Січ» і «Наш стяг» 1932–1935 рр. — Черкаси : Видавчиня Чабаненко Ю. А., 2024. С. 89.)

ГОЛОД І РУІНА В УКРАЇНІ

... 17 грудня вертався зі Сх. України один бувш. австрійський емігрант, що в розмові з дописувачем «Діла» потвердив жахливі вістки про все ще триваючий голод і нужду над Дніпром. «На весні був великий голод» — оповідав цей емігрант. «Люди пухли з голоду та мерли сотнями. Після жнив голод припинися, та з весною може знову вернутися. Сколективізованих селян гонять до праці днем і ніччю, а їсти нема що. Вільні господарства донизує влада податками. Від дійної корови платиться річно 900 літрів молока податку. Держава купує від хлібороба корець пшениці за 50 карбованців, але продає по 200. Худоби й овець по селах майже нема, бо все зіли підчас голоду. Скрізь страшне злодійство та бандидизм. Грабежі й загальна руїна. Нарід живе надією на війну та чекає і з дня на день».

Січ. 1934. 3 лютого. Ч. 5. С. 1.
(Голодомор 1932–1933 рр. в Україні на сторінках гетьманської преси: газети «Січ» і «Наш стяг» / упорядник та автор передмови С. В. Корновенко. — Передрук з часописів «Січ» і «Наш стяг» 1932–1935 рр. — Черкаси : Видавчиня Чабаненко Ю. А., 2024. С. 119.)

«ПОМЕРЛИ З ГОЛОДУ» (ГОЛОС ЧУЖИНЕЦЬКИХ КОРЕСПОНДЕНТІВ ПРО СТРАХІТТЯ В УКРАЇНІ)

Віліям Генрі Чемберлейн, що перебував в СРСР через десять літ як кореспондент часопису «Да Крістіан Саєнс Монітор», а тепер перенесений на Далекий Схід, друкує почавши від д.28-го травня ц. р. в «К. С. М.» статті під заголовком «Росія — витаут бенефіт оф Сензор» (Росія без цензора). В другому артикулі (з д. 29. травня) під заголовком «Прайс оф Либерти» (Ціна свободи) в простих і зрозумілих словах він описує життя тих Українців, що не покорилися владі Сталіна. Він каже: — Ніколи не забуду картину, яку я бачив в українському селі Жуки, що розложене яких 15 миль на північ від Полтави. Предсідатель місцевого колективу і державний агроном чи якийсь рільничий експерт товарншили мені, як відвідував я селянські хати. Як довго проводирі вибирали хати, що їх я відвідував — то без винятку там я спіткав місцевих комуністів чи «ударників» з образами Леніна, Сталіна і Калініна на стінах в тих хатах, і чув казки досить вдоволеного життя.

Однак нагло я звернув до одної хати без вибору й увійшов до середини з моїми товаришами. Це була типова українська селянська хата, покрита[Пошкоджений листок, не видно текст], зі стільцями навколо кімнати. Піч і поламане ліжко були одинокими предметами домашнього урядження. Одиною людиною в хаті була дівчина, около 15 літ віком, що сиділа скулена на стільці. Вона коротко, тихим, глухим голосом відповіла на кілька питань:

Де твоя мама?

Вона померла з голоду останньої зими.

Чи маєш братів або сестер?

Я мала четверо. Вони також всі повмирали.

Коли?

Останньої зими й навесні.

А батько?

Працює на полі.

Чи він належить до колективу?

Ні, він незадежний селянин. ...

Деякі поняття розмірів голоду, що його дуже вперто й невдало заперечували совітські урядовці можна мати з того, що в трьох так далеко віддалених околицях України й Північного Кавказу, що їх я відвідав, як Полтава, Біла

Церква і Крапоткін на північі. Кавказі — після обчислення навіть таких відповідальних чинників як місцеві совіти і председателі колхозів смертність від голоду була около 10 на сто. Поміж незалежними селянами і в селах далеко розложених від залізниць смертність часто була значно більша. ...

Наш стяг. 1934. 16 червня. Ч. 23. С. 1.
(Голодомор 1932–1933 рр. в Україні на сторінках гетьманської преси: газети «Січ» і «Наш стяг» / упорядник та автор передмови С. В. Корновенко. — Передрук з часописів «Січ» і «Наш стяг» 1932–1935 рр. — Черкаси : Видавчиня Чабаненко Ю. А., 2024. С. 163–165.)

ДЕБАТИ В АНГЛІЙСЬКІЙ ПАЛАТІ ЛОРДІВ З ПРИВОДУ ГОЛОДУ В СОВІТСЬКІЙ РОСІЇ

**(Подається за англійським щоденником «Таймс»,
з д. 26. Липня 1934)**

... Архиепископ кентерберійський далі докладно розповів про фактичні дані, які малюють страшне положення за останній рік в Радянськiм Союзi та зокрема в Україні. Число померших від голоду наближається до колюсальної цифри 6.000.000. В деяких містах, що мали 240.000 мешканців, вмерло коло 40 відсотків.

Архиепископ має світлини, які не залишають сумніву, що в головних осередках голоду трупи померших валяються на вулицях, а коло них проходять байдужні живі люде, що вже звикли до такого явища. ...

Наш стяг. 1934. 18 серпня. Ч. 32. С. 2.
(Голодомор 1932–1933 рр. в Україні на сторінках гетьманської преси: газети «Січ» і «Наш стяг» / упорядник та автор передмови С. В. Корновенко. — Передрук з часописів «Січ» і «Наш стяг» 1932–1935 рр. — Черкаси : Видавчиня Чабаненко Ю. А., 2024. С. 184.)

АМЕРИКАНЦІ ВІДВІДАЛИ ГОЛОДУЮЧИЙ КИЇВ

Кореспондент ньюйорського дневника Гералд — Трибюн, Ралф В. Барнес з Москви, телеграфує що туди приїхала група Американців які відвідали Україну, а зокрема Київ та околичні села.

... В іншій місці вони зустріли в Києві голодних що визбиравали відпадки із сміття і тим живилися.

Американці оглянули також в Київщині села які люди покинули і забрались шукати в місті кусника хліба.

Большевицький уряд каже що щодня до Москви приїздить більше як 100 голодних селян з України.

Америка. 1932. 3 вересня. № 102. С. 1.

(Голодомор 1932–1933 рр. в Україні на сторінках газети «Америка» / упорядник та автор передмови С. В. Корновенко, переклад з англійської О. В. Компанійця. — Передрук з часопису «Америка» 1932–1933 рр. — Черкаси : Видавчиня Чабаненко Юлія, 2024. С. 31.)

РОСІЯ ВИМИРАЄ

До Тексас вернувся із Советського Союзу др. Тоттон котрий заявив представникам преси що Росія вимирає, цебто що вимирає нарід Советського Союзу. ...

Одночасно підтверджує це і кореспондент ньюйорського Таймса, Волтер Дуранті. ...

... в Советськім Союзі страшна голоднеча. Як було торік, також світ нас. Богата збіжем Україна найгірше голодувала. Цілі села вимирали, або пускались на мандрівку, шукаючи хліба. Це зими заповідається ще гірша голодова катастрофа в Росії і на Україні. Большевики «годують» нарід «пятиліткою» і пустими обіцянками що колись буде ліпше. Вже навіть хочать проголосити «50-літку» на місце «5-літки», десять «пятиліток», які вже «цілком певно» принесуть красше життя, як не теперішньому поколінню то будучим поколінням, тим що тепер родяться або що ще тільки народяться.

Та все те тільки говорення, лише теорії в книжках і газетах які не мають нічого спільного з дійсністю з дійсним життям. ...

Америка. 1932. 29 листопада. № 138. С. 2.

(Голодомор 1932–1933 рр. в Україні на сторінках газети «Америка» / упорядник та автор передмови С. В. Корновенко, переклад з англійської О. В. Компанійця. — Передрук з часопису «Америка» 1932–1933 рр. — Черкаси : Видавчиня Чабаненко Юлія, 2024. С. 82–83.)

ЩО ГОВОРИТЬ ПОВОРОТЕЦЬ ПРО ЖИТТЯ НА РАДЯНСЬКІЙ УКРАЇНІ

НЮ ЙОРК, 10 січня (Вл. кор.). — Перед самим Різдвом приїхав із Советського Союзу один свідомий Українець що перебував довший час в Америці і відвідав свою рідню на Україні.

В доповненні до недавно поданих вістей, зреферованих бувшим британським послом Ренні Смитом, оповідає цей наш громадянин між іншим таке:

Нужда між селянами на Україні далеко гірша ніж на Московщині. В однім селі вимерли на протязі минулого року близько тисяча людей. Другі що остались в живих, не мають надії вдержатись довго при життю. Не жебрають уже хліба, бо його не дістануть, але хоч бурака або кусник гарбуза чи чого там. Ноги людям попухли з голоду і де далі вони вже не будуть могли волочити їх за собою. Коли хто дістане яку кістку, то другі дивляться на такого «щасливця» вовком і готові кожної хвили на нього кинутися. ...

Америка. 1933. 12 січня. № 4. С. 1.

(Голодомор 1932– 933 рр. в Україні на сторінках газети «Америка» / упорядник та автор передмови С. В. Корновенко, переклад з англійської О. В. Компанійця. — Передрук з часопису «Америка» 1932–1933 рр. — Черкаси : Видавчиня Чабаненко Юлія, 2024. С. 103–104.)

СТРАШНІ КАРТИНИ ВИМИРАЮЧОЇ УКРАЇНИ

Встановлення Дня Смутку і Національного Обов'язку Всіх Українців у світі

У львівському Ділі пише один Українець Придніпрянець.

Жахливі вісти приходять з Великої України. Ними переповнена своя і чужа преса. А листи — і читати годі. Найздоровіші нерви не видержують. На Україні панує жах. Попадаються цілі села що вже нема мешканців. Вимерли або порозлазилися.

Такі опорожнені райони советська влада приготує для колонізації чужинцями. Людоїдство також не новина. На цьому тлі повстають часті судові процеси.

Недавно повернувся з України чужинець — Чех. Він був на одному з них. Збожеволілий від голоду син зів трупи мами і сестри. На розправі людоїд за запит судді, як смакувало йому м'ясо, заявив — сестрине було несогірше, а мамине — тверде.

Американські, англійські, чеські й інші часописи принесли звістку від своїх кореспондентів що на Україні від голоду та хоріб, звязаних з ним, померло коло 10 мільонів душ ...

Америка. 1933. 10 серпня. № 93. С. 2.

(Голодомор 1932–1933 рр. в Україні на сторінках газети «Америка» / упорядник та автор передмови С. В. Корновенко, переклад з англійської О. В. Компанійця. — Передрук з часопису «Америка» 193–1933 рр.— Черкаси : Видавчиня Чабаненко Юлія, 2024. С. 218.)

КИЇВЛЯНКА ОПИСУЄ В ЛИСТІ СТРАХІТТЯ МАСОВОГО ГОЛОДОВОГО ВИМИРАННЯ СЕЛЯН НА РАДЯНСЬКІЙ УКРАЇНІ

Російські газети в Європі подають такий лист з Києва:

... Ось за цим хлібом кинулись люди. Стоять у чергах по дві і три тисячі людей. Дехто старається продістатись наперед і панує розлад. Кінна і піша поліція сидкується впокоїти юрбу, але це важко. Були випадки що в черзі за хлібом люди вмирали з голоду і їх трупи столочили другі голодні в черзі. ...

Цілі села вмирають і голодні селяни юрбами пруться до міста в надії на ратунок. Обманувшись у своїх надіях, вони валяються по улицах і вмирають. ...

Америка. 1933. 19 серпня. № 97. С. 1.

(Голодомор 1932–1933 рр. в Україні на сторінках газети «Америка» / упорядник та автор передмови С. В. Корновенко, переклад з англійської О. В. Компанійця. — Передрук з часопису «Америка» 1932–1933 рр. — Черкаси : Видавчиня Чабаненко Юлія, 2024. С. 221.)

ЛИСТ З УКРАЇНИ

Російський денник Новое Русское Слово з Нью Йорку у виданні з 23 серпня подає лист молодой селянки з України до батька в Америці. ...

Я їхала з Б. з чоловіком із села Молочки. В Молочках осталося при життю не більше як 30 душ. Таких сіл дуже багато, де люди повимирали. У нас в К. також жах. Мерців ховають без домовин, просто кидають в яму по кілька трупів.

В Мотрунках всі наші свояки вже померли.

В Бурківцях, слава Богу, краще. Там хороша місцева влада яка стоїть за народ. Там село менше, теж мають труднощі з харчами, але все таки люди не так падають як в інших селах. ...

Америка. 1933. 24 серпня. № 99. С. 1.

(Голодомор 1932–1933 рр. в Україні на сторінках газети «Америка» / упорядник та автор передмови С. В. Корновенко, переклад з англійської О. В. Компанійця. — Передрук з часопису «Америка» 1932–1933 рр. — Черкаси : Видавчиня Чабаненко Юлія, 2024. С. 228.)

УКРАЇНА ГИНЕ ВІД ГОЛОДУ ПІД СОВЕТСЬКИМ УПРАВЛІННЯМ З МОСКВИ

... Хоча немає засобів визначити кількість загиблих, за скромними оцінками, в Радянському Союзі протягом зими і весни померли до мільйона осіб, головним чином селян, внаслідок причин, пов'язаних з поганим харчуванням, а також безпосередньо голодом. Фактичні цифри можуть перевищувати ці дані. ...

Америка. 1933. 24 серпня. № 99. С. 4.

(Голодомор 1932–1933 рр. в Україні на сторінках газети «Америка» / упорядник та автор передмови С. В. Корновенко, переклад з англійської О. В. Компанійця. — Передрук з часопису «Америка» 1932–1933 рр. — Черкаси : Видавчиня Чабаненко Юлія, 2024. С. 232.)

КОРЕСПОНДЕНТ НЬЮЙОРСЬКОГО ТАЙМСА, ВОЛТЕР ДУРАНТІ, ПРИЗНАЄ ВЖЕ ЩО НА УКРАЇНІ ВИМЕРЛИ МІЛІОНИ ЛЮДИЙ З ГОЛОДУ

... Дуранті так телеграфує:

Наприклад в одній фабриці на Північному Кавказі є 12 000 душ робітників з родинами. Ті робітники дістають на картки по 800 грамів хліба (менше як два фунти) денно. Наслідком того в зимі і весною людей там вмирало 4 разів більше як звичайно.

Серед селян котрі не діставали карток на хліб, положення безперечно не було ліпше. Тому на 40 000 000 населення України, Північного Кавказу і долішнього Поволжя вмерло би 1 000 000 людей. Я не маю урядових чисел, але обережно можна сказати що те число щонайменше потроїлось за минулий рік в тих провінціях. Це вже значить — що на Україні, Північному Кавказі і доліннім Поволжі померло минулої зими і весни щонайменше три мільйони людей. ...

Америка. 1933. 26 серпня. № 100. С. 1.

(Голодомор 1932–1933 рр. в Україні на сторінках газети «Америка» / упорядник та автор передмови С. В. Корновенко, переклад з англійської О. В. Компанійця. — Передрук з часопису «Америка» 1932–1933 рр. — Черкаси : Видавчиня Чабаненко Юлія, 2024. С. 236.)

ЖАХ НА УКРАЇНІ

Страшні картини вмираючої радянської України. — Цілі села стали цвинтарями. — Люди що залишились живі, мандрують без цілі. — На Московщині нема голоду. — Українці закордонно мовчать.

У львівським Ділі читаємо:

В наших руках жмуток Листів, що в останніх тижнях надійшли до кількох наших людей з того боку Збруча. В листа тих подані такі факти що мусять пронити жахом кожну людину.

Ось кілька уривків з тих листів.

«... Часто трапляється у нас людоїдство з голоду. Часто вбивають жебраків що впрошуються переночувати, самотніх безпритульних дітей. Вбитих поїдають...».

«У нас часто знаходять на улицах та будинках трупи вмерлих з голоду. Вмирають з голоду цілі села — до останньої людини. Якщо нам не допоможуть, усіх нас чекає смерть з голоду...».

«Про життя наше краще промовляють слова біблії: «Хто вмирає від меча, щасливіший того хто вмирає з голоду». ...

так: іде, йде, впав і вмер; ховати нема кому. Лежать, доки не зогниють і лише кости остануться — Як колись то було з кіньми, — так тепер з людьми повелося. Котів і псів позідали, а коний нема давно, півнів на селі не почуєш...».

«Голодні ходять по хатах і просять: дайте хоч пів бурака! І так сирим його й їдять. Богато людей вже з голоду повмирало. Ще оповіщаю тебе, любий брате, що в нас така біда, що люди людей їдять, бо муку вже зіли, гречану полову теж. Їмо псів, котів, мишей, люди їдять людей. Отак гнітять нас отими п'ятилітками...».

«Дехто по три місяці не бачив хліба. Люди з голоду пухнуть. Сотнями вмирають. Батьки поїдають своїх малих дітей. Дорослі діти вбивають і поїдають старих батьків...».

Америка. 1933. 26 серпня. № 100. С. 2.

(Голодомор 1932–1933 рр. в Україні на сторінках газети «Америка» / упорядник та автор передмови С. В. Корновенко, переклад з англійської О. В. Компанійця. — Передрук з часопису «Америка» 1932–1933 рр. — Черкаси : Видавчиня Чабаненко Юлія, 2024. С. 238–239.)

ГОЛОД НА УКРАЇНІ ПОДІБНИЙ ДО ГОЛОДУ З 1921 РОКУ

... Вчора прибуло до Берліна кілька подорожних із Советів і вони розповіли про свої помічення німецьким газетам. Вони кажуть що в останніх місяцях вигинуло 4 000 000 населення в рільничих сторонах України за для нестачі харчів. ...

Америка. 1933. 29 серпня. № 101. С. 1.

(Голодомор 1932–1933 рр. в Україні на сторінках газети «Америка» / упорядник та автор передмови С. В. Корновенко, переклад з англійської О. В. Компанійця. — Передрук з часопису «Америка» 1932–1933 рр. — Черкаси : Видавчиня Чабаненко Юлія, 2024. С. 244.)

ЖІНКА З АМЕРИКИ В РІДНІМ СЕЛІ НА РАДЯНСЬКІЙ УКРАЇНІ

**Селяни кажуть, що голод був
зорганізований большевицькою владою. —
Батьки і матері їдять своїх дітей.**

До Парижа приїхало двоє американських громадян, чоловік і жінка, які вертаються до Америки з радянської України.

Париський денник Матен на підставі розмови з ними, пише так.

Вони обоє родом з України, Емігрували до Америки в 1913 році, а в 1918 році прийняли американське громадянство. Тепер поїхали на радянську Україну відвідати родину. Редакція не подає їх імен щоб не пошкодити їх родині на Україні.

... В ріднім селі жінки подорожньої пари, померла мати і брати з голоду.

— Ми вмираємо з голоду! — сказав один селянин до неї.

В тім селі на 800 душ від весни померло 150 осіб, хоч вчасі війни там втрапили всього 8 людей. ...

Америка. 1933. 31 серпня. № 102. С. 1.

(Голодомор 1932–1933 рр. в Україні на сторінках газети «Америка» / упорядник та автор передмови С. В. Корновенко, переклад з англійської О. В. Компанійця. — Передрук з часопису «Америка» 1932–1933 рр. — Черкаси : Видавчиня Чабаненко Юлія, 2024. С. 24–248.)

ЛЮДИ НА УКРАЇНІ СПОКІЙНО ДОЖИДАЮТЬ СМЕРТИ НА ЗЕЛІЗНИЧИХ СТАЦІЯХ

Кореспондент німецького берлінського денника Фоссіше Цайтунг пише в останній телеграмі з Москви, що на радянській Україні і на Північному Кавказі (головно Кубанщина), не зважаючи на врожай всі залізничні стації і міста переповнені голодними людьми.

Це самі селяни, господарі яких комуністи прогнали з їх хат і рідних сіл. Вони цілими юрмами сидять виголоднілі до безтями, з опухлими ногами, спокійно вже дожидаючи смерті. ...

Америка. 1933. 9 вересня. № 105. С. 1.

(Голодомор 1932–1933 рр. в Україні на сторінках газети «Америка» / упорядник та автор передмови С. В. Корновенко, переклад з англійської О. В. Компанійця. — Передрук з часопису «Америка» 1932–1933 рр. — Черкаси : Видавчиня Чабаненко Юлія, 2024. С. 254.)

ЩО ОПОВІДАЄ САМОВИДЕЦЬ, ЯКИЙ ВЕРНУВСЯ ТЕПЕР З РАДЯНСЬКОЇ УКРАЇНИ І З КУБАНИ

... Українське Бюро із Женеви, у Швейцарії, присилає нам звідомлення одного самовидця в Кубанщині, з описом жаху в який кинула Україну злочинна Москва. Він теж представляє, яка чорна година і дальша загибель дожидає радянську Україну і Кубанщину в надходячу зиму й нову весну. ...

Пересічно населення зменшилось на четвертину до третину, але є села де вимерло більше половини населення, а навіть такі що стоять цілком пусті.

Смертність по містах значно нища, але є міста на Україні що за час від 1 січня, 1933, втратили більше пятої частини свого населення. Трупі голодних лежать не лише на сільських шляхах, але й на улицах міст часом по три дні. Звозять трупи та ховають відділи примусових робітників під доглядом міліціонерів Чеки. Трапляється що окремі частини трупів бракували, так вгадують що їх ужито на їду. Трупі закопані так неглибоко що після дощу вони показуються на верхні, їх викопують знову та складають у спільні глибші ями. ...

Свої помічення самовидець нової української руїни закінчує страшним пророцтвом, що коли помочі не буде то протягом зими і весни 1933–1934 року вигине що найменше двічі стільки населення як в цім році. А цьогорічні втрати обчислює він на ДЕСЯТЬ МІЛІОНІВ осіб.

Америка. 1933. 9 вересня. № 105. С. 2.

(Голодомор 1932–1933 рр. в Україні на сторінках газети «Америка» / упорядник та автор передмови С. В. Корновенко, переклад з англійської О. В. Компанійця. — Передрук з часопису «Америка» 1932–1933 рр. — Черкаси : Видавчиня Чабаненко Юлія, 2024. С. 255, 257, 259.)

СТРАШНЕ ЛИХОЛІТТЯ НАСЕЛЕННЯ НА УКРАЇНІ

Париський денник «Матен» що друкується в 1 мільйоні примірників, приніс 30 серпня першу велику статтю про голод на Україні. Співробітниця «Матена» Сузанна Бертійон списала розмову з очевидцями.

... З Києва виїхали ми до сусідніх сіл, де ми залишили рідню. Як ми здивувалися, коли там, де стояли колись усміхнені чепурні села, тепер були тільки руїни без одної квітки, тини позривані, дерева без листя, страшна тиша — ні собак, ні обійстя, скрізь віє смертю. Коли ми висіли з поїзду в ріднім селі, серце нам стискалося. Люди вийшли проти нас. Нам видавалися вони якісь

величезні. «Щож — гадаю собі — обдурили нас; люди тут дуже товсті, отже дуже добре вгодовані. Та коли підійшли до нас ближче, ми побачили, що ті їх черева — напухлі. Крім цього вони були вкриті ранами, з яких ішов страшний запах гнилі і були обв'язані лахміттям. ...

Мій чоловік хотів бачити маму, якої не бачив 20 літ. Її теж не минуло загальне нещастя: вся спухла, в ранах, ледви зрозуміла, що ми її діти; тоді склала руки, зайшлася плачем і не могла промовити ні слова. Як довідалася, що більше від року не дістає вона ні гроший ні харчів, які я їй посидала, хоч про ще повідомляв нас радянський уряд. ...

З цього проклятого села я виїхала на Поділля до Писарівки, де живе моя мама і мої брати. Там застала я таку саму розпуку, моя хата була порожня. Я спитала, чи моя рідня випровадилася.

— Ні, вони повмирали...

— Але це неможливе... місяць то му я мала від них лист...

— За той час померли з голоду. Усі померемо. У селі, що має 800 душ 150 померло вже від минулої весни, а за всю війну згинуло в нашому селі всього 7 людей. Цього року ніхто не вродився, як не рахувати одної мертвонародженої дитини. ...

Тоді я витягнула свої пачки з мукою й оселедцями; вони кинулися на них, напихали харчами повні руки і зідали їх якомога швидше. Це була страшна картина.

— Стривайте! — кличу до них — задушитесь, ви не звикли тепер їсти стільки нараз, зваріть муку.

— Ні, ні! ми хочемо їсти! Ах, мати їду у шлунку. Дайте нам їсти! Ви не знаєте, що це таке!

Двох з них померло тоїсамо ночі. Їх шлунок не звик уже жв'якати. Єдиний член моєї рідні, що лишився живий, це був 22-літній хлопець, подібний до дитини, весь покритий ранами та болями і такий слабкий, що ледви міг триматися на ногах. ...

Я казала себе відвезти кілька верстов поза село до приятелів, що ще жили. Було вже пізно, коли я прийшла туди і як настала ніч, вони благали мене щоби залишитися в них. «Виходити тепер занадто небезпечно; вас можуть убити, коли люди хотять їсти, вони здатні на все».

Я не могла спати, бо діти про кидалися що хвилини з плачем: «Хліба, хліба, голодні». Батьки зацитували їх, але за дві хвилини, вони знову ознялися хором. ...

— Чи правда — спитала я пізніше — що нужда така велика, що бувають випадки, коли люди зідають один одного?

— Тому ми не хотіли вас пустити того вечера. Люди, що виходять так пізно з хати, мусять бути приготоавні на те, що їх можуть убити нещасні голодні,

Хто вмирає, того ховають без домовини. Кидають на трупи кілька лопат землі і вночі їх відкопують. З села Чагів рідня Кріпаків убила своїх двоє дітей і з'їла їх. Кілька днів пізніше, коли почули, що ще десть якась дитина вмерла, відкопали її. В одному селі біля Одеси одна Киянка навідалася до свого 7-літнього похресника. Коли вдивлені в себе з ідіотським зором.

— Де мій похресник?

Не відповідали нічого. Після довгого вагання завели її до комірчини і показали в макітрі посолені шматки мяса. ...

Америка. 1933. 26 вересня. № 112. С. 2.

(Голодомор 1932–1933 рр. в Україні на сторінках газети «Америка» / упорядник та автор передмови С. В. Корновенко, переклад з англійської О. В. Компанійця. — Передрук з часопису «Америка» 1932–1933 рр. — Черкаси : Видавчиня Чабаненко Юлія, 2024. С. 283, 285–289.)

Голод в Україні

Численні смерті від голоду — Ситуацію ускладнюють постійні заворушення. (Інформація «Ofinor»).

ПАРИЖ, 30 (Ofinor). — Українська Радянська Республіка потерпає від страшного голоду та голодомору.

Поточна ситуація аналогічна періоду 1921 — 22 років, коли від голоду та інфекційних епідемій на території СРСР померло до 5,5 мільйона людей. Сьогодні таку саму долю очікує така ж кількість українців, і це лише в межах Української РСР. ...

Osservatore Romano. 31.07–01.08.1933. № 178.

(«... в ім'я людства та цивілізації ...»: Голодомор 1932–1933 рр. в Україні у висвітленні преси і архівних джерел Ватикану / упорядники та автори передмови С. В. Корновенко, А. МакВей. — Черкаси : Видавчиня Чабаненко Ю. А., 2025. С. 111.)

ЛЮДОЇДСТВО

Навіть в Києві арештували 150 осіб за людоїдство

Швейцарський французський денник із Женеви, Журнал де Женев, у виданні з 3 листопада, приніс нову передовицю про економічний стан у СРСР на підставі різних джерел.

Ця стаття добре ознайомленого журналіста користує в першій мірі з інформації самої большевицької преси, де сям-там цензура мимохіть пропускає

преважливі подробиці. Одночасно пригадує вона свіжі враження Англійця Малжеріджа, друковані в лондонському, Морнинг Повст, котрий провів 8 місяців у Москві і на Україні і мав свободу рухів, бо його вважали «своїм», прихильником советського режиму. Крім цього цінні дані дав економічний знавець при німецькій амбасаді в Москві, Шіллер.

Від січня, 1932 р. селяни зарізали 87 мільйонів штук худоби щоб заспокоїти голод. Скількість коней зменшилась наполовину; трактори постачають усього силу на 2 мільйони парових коней, але після кількох місяців усі псуються і нема чим обробляти землю.

Дня 9 грудня, 1932, «Правда» з Москви писала: «Не треба статистики, досить поглянути на такі наші родючі землі як Дон і Кубань — покриті буряном, щоби зрозуміти, що справа прохарчування став таксамо страшна як у 1921 р.».

Згаданий женеvський денник наводить жахливі листи приватних осіб з різних кінців Советського Союзу. Довідуємося з тієї статті що в Києві заарештували 150 осіб за людоїдство; що в Харкові люди з голоду падають на улиці, що в селах в околиці Дніпрельстану 4 000 людей померло з голоду.

Шіллер твердить що у Краснодарі з 330 000 мешканців 40 000 вмерло з голоду; у Ставрополі: з 140 000 померло 90 000; у селі Дмитрієvське: з 6 000 людей лишилося 2 000; у селі Ілівське з 3 000 осталося 1 500.

Американський журналіст Ланг, що був на Україні в жовтні 1933, місяць після жнив, з'явив, що не бачив ніде ознак зменшення голоду.

Зате Правда в числі з дня 20 жовтня поміщує цілу сторінку про голод у буржуазних країнах і пише так: «На кістках мільйонів винищених і виголоднілих селян, капіталізм пробує врятувати себе над прогалиною кризи».

Америка. 1933. 25 листопада. № 139. С. 4.
 («... в ім'я людства та цивілізації ...»: Голодомор 1932–1933 рр. в Україні у висвітленні преси і архівних джерел Ватикану / упорядники та автори передмови С. В. Корновенко, А. МакВей. — Черкаси : Видавчиня Чабаненко Ю. А., 2025. С. 372–373.)

Жахливі подробиці канібалізму в Росії

... Одну мою родичку (у листі згадані її ім'я, адреса та дата) вбив її квартиронаймач, який частково з'їв її.

Влада не змогла приховати цей факт, і чоловіка було засуджено. На превелике обурення суддів-комуністів, які хотіли подати справу як окремий злочин, засуджений заявив, що протягом усієї зими харчувався людським м'ясом, бо інакше він би помер від голоду.

Особисто я знаю понад 10 випадків канібалізму, що трапилися поблизу моєї місцевості. ...

Osservatore Romano. 03. 12. 1933. № 283.

(«... в ім'я людства та цивілізації ...»: Голодомор 1932–1933 рр. в Україні у висвітленні преси і архівних джерел Ватикану / упорядники та автори передмови С. В. Корновенко, А. МакВей. — Черкаси : Видавчиня Чабаненко Ю. А., 2025. С. 133.)

Вінкен до Мюллера , Берлін , 18 березня 1933 р. Берлін, 18 березня 1933 р.

Припускаю, що, ймовірно, і в Мюнхені вже отримали відомості про прогресуюче поширення голоду в Росії, який у деяких регіонах досягнув свого апогею. Як засвідчують офіційні повідомлення, наразі розпочалася масова смертність. ...

ASRS, Pro Russia, box 11, fasc. 74, f. 31rv-32r,

(«... в ім'я людства та цивілізації ...»: Голодомор 1932–1933 рр. в Україні у висвітленні преси і архівних джерел Ватикану / упорядники та автори передмови С. В. Корновенко, А. МакВей. — Черкаси : Видавчиня Чабаненко Ю. А., 2025. С. 195.)

Анонімний лист до Вінкена, [Україна], 7 квітня 1933 р. Аудієнція (з листом єпископа Вінкена) 134/28 7.IV.33.

Мій дорогий і вірний друже,

Сказати, що я безмежно вдячний за Вашу допомогу, — цього було б замало: гроші надійшли так вчасно...

Усюди — натовпи голодних і жебраків. Матері змушені залишати своїх дітей просто на дорогах. Видобути шматок хліба стає справжнім випробуван-

ням: доводиться проходити поміж двох рядів виснажених матерів, які тримають на висохлих руках своїх знесилених і плачущих

дітей. Старці, тремтячи від безсилля, волають: «Заради милосердя, в ім'я Ісуса Христа, дайте шматочок хліба!» (Дивно, що вони волають в ім'я Бога, якого заперечують, а не в ім'я свого ідола — Сталіна).

Але хто може дати їм хліб? Усі напівголодні. Як може вижити службовець, отримуючи вісімдесят, дев'яносто або сто рублів? ... Грабунки й крадіжки — неймовірні. Передусім крадуть харчі.

Ввечері, а часто й удень, неможливо нести хліб відкрито додому: голодні підбігають, хапають його з рук; коли опираєшся — кусають руки або ріжуть ножем. Я ніколи не бачив таких виснажених і диких облич, таких тіл, ледь прикритих лахміттям. І вся ця стражденна, пригноблена юрба помирає без опору. Це справді щось таке, чого неможливо збагнути.

...Країна — суцільний хаос: потяги щодня запізнюються на шість, сім, а то й п'ятнадцять годин; залізничні катастрофи стали звичною справою, але, звісно, про це заборонено писати в газетах.

...Обличчя людей виснажені й дикі, тіла прикриті лише жалюгідними клаптями. По всій країні лютують епідемії тифу; неможливо знайти ні мила, ні дров, ні вугілля. Злидні в селах ще страшніші, ніж у містах. Люди, що прибувають із сіл, розповідають: якщо кілька днів ніхто не виходить із якоїсь хати, сусіди вибивають двері й знаходять там лише гнилі, виснажені голодом трупи. Треба жити тут, щоб розуміти і повірити в масштаб цієї загальної катастрофи.

Навіть сьогодні, коли я був на ринку, бачив двох людей, які померли від голоду, — солдати завантажували їх на віз, одного на іншого. Як жити далі? ...

ASRS, Pro Russia, box 11, fasc. 74, f. 53r-54v,
(«... в ім'я людства та цивілізації ...»: Голодомор 1932 – 1933 рр. в Україні у висвітленні преси і архівних джерел Ватикану / упорядники та автори передмови С. В. Корновенко, А. МакВей. – Черкаси : Видавчиня Чабаненко Ю. А., 2025. С. 201, 203.)

Комісія «Pro Russia» до Мальйоне, 1 травня 1933 р.

Від осені минулого року в Росії панує велика засуха та страшенний голод. За останні тижні нестача продовольства досягла такої міри, що смертність перевищує показники у жахливих 1921–1922 рр. Найбільше постраждали регіони Південної Росії та Поволжя.

Щодня з Росії до Німеччини та інших країн надходять сотні листів із проханнями про термінову допомогу. До Святого Отця також неодноразово звер-

таються численні росіяни із трагічними описами ситуації. Наприклад, один лист, отриманий у ці дні з Південної Росії (Україна), в якому, з-поміж іншого, повідомляється наступне:

Усюди — натовпи голодних і жебраків. Матері змушені залишати своїх дітей просто на дорогах. Видобути шматок хліба стає справжнім випробуванням: доводиться проходити поміж двох рядів виснажених матерів, які тримають на висохлих руках своїх знесилених і плачучих дітей. Старці, тремтячи від безсилля, волають: «Заради милосердя, в ім'я Ісуса Христа, дайте шматочок хліба!»... Грабунки й крадіжки — неймовірні. Передусім крадуть харчі.

ASRS, Pro Russia, box 11, fasc. 74, f. 49r.

(«... в ім'я людства та цивілізації ...»: Голодомор 1932–1933 рр. в Україні у висвітленні преси і архівних джерел Ватикану / упорядники та автори передмови С. В. Корновенко, А. МакВей. — Черкаси : Видавчиня Чабаненко Ю. А., 2025. С. 207.)

**Ірен В. до Спакки, 6 липня 1933 р.
am 710/28 Аудієнція 7,
передана п. Спаккою 26 липня 1933**

Дорогий друже,

За кілька днів ми чекаємо на прибуття найдобрішого пана D. M.; і, як завжди, користуюся цією нагодою, щоб написати Вам відверто. Наше життя залишається незмінним: нестатки й злидні — це постійна основа нашого існування. Тепер ми з великим нетерпінням чекаємо на приїзд пана D. M. Я прошу його купити мені три коробки зубного порошку, бо в міських магазинах його немає, а зуби доводиться чистити милом із жиру мертвого дельфіна. Неймовірно, але навіть шматків крейди немає.

Що ж до хліба, то це звична справа: [Хліба тут немає:] його отримують лише робітники — по два фунти на день, і службовці — по одному фунту. Ні пан В., ні Люба його не отримують; і всі гроші, що надходять від родичів, ідуть тільки на борошно, яке навіть у «Торгсині» дуже дороге. Жебрацтва завжди дуже багато. Перед святами першого травня була справжня навала помиряючих, злодіїв, безпритульних, які вмирали просто на вулицях. Але оскільки було непристойно показувати іноземцям нашу нужду й голод (адже офіційно кажуть, що у нас немає ані безробітних, ані голодних), по місту пустили вантажівки, які силоміць хапали цих нещасних, мов бродячих собак. І так вони безслідно зникали. Після того настала пора, коли навіть ми ілюзорно вважали, що у нас немає жебраків. Тепер же з'являється багато інших, які крадуть, слізно просять шматочок хліба, вбивають і їдять один одного.

Все частіше трапляються найжорстокіші вбивства лише заради того, щоб добути хоч якусь їжу. Випадки арешту людей, які продають людське м'ясо, на ринку стають дедалі частішими. Тільки Бог береже нас, бо ні засув, ні ключ не могли б нас захистити: останні три вбивства, про які я знаю, були скоєні о 2-й годині ночі. Що ж нас чекає в майбутньому?

У полях багато посіяли, але оскільки землю погано зорали тракторами, там росте бур'ян, який душить хліб. Щоб боротися з цим лихом (прополюванням землі), усіх працівників — чоловіків і жінок, які нічого не тямлять у польовій роботі, — відправляють працювати у вихідні дні в сільгоспи та радгоспи. А селяни? Одних заслали, інші воліють утікати в міста, щоб помирати з голоду на тротуарах. Що зробить уряд, коли настане час жнив? Половина виноградників уже приречена на загибель, бо немає ні сірки, ні мідного купоросу, а бур'ян вищий за лозу. ...

ASRS, Pro Russia, box 14, fasc. 91, f. 22r.

(«... в ім'я людства та цивілізації ...»: Голодомор 1932–1933 рр. в Україні у висвітленні преси і архівних джерел Ватикану / упорядники та автори передмови С. В. Корновенко, А. МакВей. — Черкаси : Видавчиня Чабаненко Ю. А., 2025. С. 237, 239.)

Архівна записка Джоббе від 23 липня 1933 р. 8:00 23 липня 1933 р.

Його Високоповажність Аттоліко, якого раптово викликали до Рима і який мав негайно вирушати у дорогу, запросив мене сьогодні о 16:30. Я знайшов його дуже привітним.

Я показав йому «Документацію», що стосувалася смертності в СРСР від голоду та тифу, і він сказав мені, що, на жаль, масова загибель є правдою, хоча неможливо перевірити точність числа загиблих, яке подає преса, — від трьох до десяти мільйонів. ...

ASRS, Pro Russia, box 14, fasc. 91, f. 31rv.

(«... в ім'я людства та цивілізації ...»: Голодомор 1932–1933 рр. в Україні у висвітленні преси і архівних джерел Ватикану / упорядники та автори передмови С. В. Корновенко, А. МакВей. — Черкаси : Видавчиня Чабаненко Ю. А., 2025. С. 237, 239.)

**Ілля Косенко , Париж, 24 липня 1933 р.
Верховна рада українських емігрантів
Вул. Денфер-Рошєро, Париж 5-й округ, 24 липня 1933 р.
Звернення**

Страшне лихо спіткало Україну. Щотижня в Києві та інших містах країни від голоду помирають тисячі людей. У сільській місцевості становище ще гірше: вдаються до поїдання трупів. Епідемії спустошують населення. ...

ASRS, Pro Russia, box 14, fasc. 91, f. 33rv,

Ілля Косенко, Paris, 24 July 1933.

(«... в ім'я людства та цивілізації ...»: Голодомор 1932–1933 рр. в Україні у висвітленні преси і архівних джерел Ватикану / упорядники та автори передмови С. В. Корновенко, А. МакВей. — Черкаси : Видавчиня Чабаненко Ю. А., 2025. С. 263.)

**Українське прес-бюро, Брюссель, липень 1933 р.
УКРАЇНСЬКА ПРЕС-СЛУЖБА В БРЮССЕЛІ
Липень 1933 року
Україна вмирає**

Голод. — Новини, що надходять з України, жахливі. Американський професор Р. Селлет стверджує, що протягом останніх шести місяців в Україні, на Кавказі та в Нижньоволзькому регіоні від голоду померло близько 10 мільйонів людей. Ось як описується ситуація у «Зверненні до цивілізованого світу», опублікованому Асоціацією українських письменників та журналістів за кордоном:

«Сьогодні села спорожніли, поля більше не орються, тисячі мешканців помирають від голоду. Населення харчується травою, корінням, корою, бо котів і собак уже з'їли.

Випадки людодства множаться. Батьки вже не наважуються відпускати дітей на вулицю, боячись, що голодні їх уб'ють! Підписанти цього заклик з усією силою протестують проти радянської політики винищення та благають про направлення до України міжнародної комісії й організацію допомоги». ...

ASRS, Russia, pos. 644 P.O., fasc. 28, f. 62r.

(«... в ім'я людства та цивілізації ...»: Голодомор 1932–1933 рр. в Україні у висвітленні преси і архівних джерел Ватикану / упорядники та автори передмови С. В. Корновенко, А. МакВей. — Черкаси : Видавчиня Чабаненко Ю. А., 2025. С. 271.)

**Польська Католицька Пресова Агенція,
№ 196, 29 серпня 1933 р.
Польська католицька пресова агенція (К.А.Р.)
Директор: Монс. Зигізмунд Качинський
№196 /1695/ 29 серпня 1933 р.
Св. Отець і новини про голод в Росії,
/Ватикан, 28 серпня 1933 р., КАР./**

Нещодавно спеціальний емісар Папи повернувся з Росії до Риму. Він представив Святому Отцю детальний звіт про своє перебування в Росії, де, як вже відомо з інших джерел, панує страшенний голод. Посланець Папи, серед іншого, встановив що слід очікувати смерті близько 12 000 000 людей протягом наступної зими. Коли Святійший Отець почув це, Його очі наповнилися сльозами. Він сказав:

«Ми повинні будь-якою ціною знайти спосіб запобігти цьому».

Загалом вважається, що Папа, якщо радянські власті дозволять, захоче надіслати до Росії продовольчу експедицію, подібну до тієї, що була організована кілька років тому.

ASRS, Pro Russia, box 11, fasc. 75, f. 66r.

(«... в ім'я людства та цивілізації ...»: Голодомор 1932–1933 рр. в Україні у висвітленні преси і архівних джерел Ватикану / упорядники та автори передмови С. В. Корновенко, А. МакВей. — Черкаси : Видавчиня Чабаненко Ю. А., 2025. С. 301.)

**Лист Мп. Дмитра Андрієвського до кардинала
Пачеллі (реєстраційний номер документа 2840/33),
додаток
Європейська федерація українців за кордоном
МЕМОРАНДУМ
Щодо голоду в Україні**

... Навесні 1933 року колись багата та процвітаюча країна виглядала як величезний табір, де населення, рятуючись від смерті та шукаючи харчі, постійно пересувалося, стикаючись із закритими кордонами за наказом радянської влади. Ситуація істотно не змінилася навіть після літнього врожаю. ...

... завдяки численним приватним листам, публікаціям у позасоюзній українській пресі та достовірним іноземцям, які проникли в країну, правда спливла. За свідченнями

цих джерел, можна припустити, що кілька мільйонів людей загинули від голоду в українських землях упродовж останніх місяців. ...

ASRS, Russia, pos. 644 P.O., fasc. 29, f. 4r-6r.

(«... в ім'я людства та цивілізації ...»: Голодомор 1932–1933 рр. в Україні у висвітленні преси і архівних джерел Ватикану / упорядники та автори передмови С. В. Корновенко, А. МакВей. — Черкаси : Видавчиня Чабаненко Ю. А., 2025. С. 331, 333.)

Конфіденційне повідомлення, отримане з Цюриха до Італійського морського кредитного інституту від 2 листопада 1934 року

... «Стережіться прикрашених «рожевих» описів радянського життя!

Коли відвідувачі розповідають про «дивовижні успіхи» радянського експерименту, слід пам'ятати:

- за офіційними радянськими даними, 1 800 000 людей були страчені таємною поліцією;
- у 1918–1920 рр. більшовицька влада вбила 26 архієпископів та єпископів і 6 775 священиків;
- лише у 1930 р. було знищено або закрито 1 370 церков;
- колективізація сільського господарства здійснювалася ціною страждань близько 5 млн малих господарів, депортованих у заполярні райони у відкритих вагонах без належного одягу й засобів для виживання;
- ця депортація, один із найбільших злочинів в історії, призвела до масової загибелі від холоду, голоду й хвороб, а тисячі селян були розстріляні за опір вилученню їхнього майна.

ASRS, Pro Russia, box 11, fasc. 71, f. 86–89.

(«... в ім'я людства та цивілізації ...»: Голодомор 1932–1933 рр. в Україні у висвітленні преси і архівних джерел Ватикану / упорядники та автори передмови С. В. Корновенко, А. МакВей. — Черкаси : Видавчиня Чабаненко Ю. А., 2025. С. 367.)

Розділ 4

ЖИТТЯ СЕЛЯН У КОЛГОСПАХ

ВЖЕ «РОЗКОЛЕКТИВІЗОВУЮТЬСЯ»...

Большевики зі своєю соціалістичною дурійкою зайшли в глухий кут.

Протягом 14 літ вони «розкулачували» та «розкуркулювали» населення в своїм царстві, себто заможніших людей, з поміж селянства обертали в «комбед» — ів — «комнезамів» (говорячи людською мовою — обертали в сільську голоту).

Вони знищили приватну власність і всіх господарів-хліборобів загнали до одної кошари. Це зветься колективізація.

А тепер так догосподарилися з тими колективами, що вже почали знова «розколективізовувати» тих нещасних людей.

Після останніх донесень з большевицького «раю», Сталін, його найближчий помішник Молотов і комісар земельних справ Яковлев наказали заарештувати і віддати суду 35 управителів колективних господарств на Україні.

Виявилося, що всі ті господарства страшенно занедбані і знищились до такої міри, що худоба (коні, корови і инш.) почали здихати з голоду. Сколективізовані в тих господарствах люде нічого не хотіли робити.

1700 робітників в тих господарствах большевики вигнали і тепер «мудрують», що робити далі. І вирішили — зменшити ті господарства до такого розміру, щоби при кожному було лише по кілька родин. ...

Січ. 1932. 1 червня. Ч. 11. С. 3.

(Голодомор 1932–1933 рр. в Україні на сторінках гетьманської преси: газети «Січ» і «Наш стяг» / упорядник та автор передмови С. В. Корновенко. — Передрук з часописів «Січ» і «Наш стяг» 1932–1935 рр. — Черкаси : Видавчиня Чабаненко Ю. А., 2024. С. 49–50.)

**ВАСИЛЬ ФРАНКО.
ШО Я БАЧИВ І ПЕРЕЖИВ
НА РАДЯНСЬКІЙ УКРАЇНІ**

... 3. У Березанський Радгосп!

... з величезними труднощами вибрався з Києва і поїхав 80 верстов за Дніпро у вказаний радгосп, котрий був побудований ще в 1929 р. Радгосп цей мав у посіданню 11 тисяч гектарів землі, забраної з окружних сіл від селян, котрих «розкуркулили» і позасилали на Соловки. В радгоспі застав я 800 коров, 300 коней, 280 волів, 3000 свиней. Всю ту худобу, казали мені, забрали колись у куркулів. Та в зимі половина худоби виздыхала, бо не було її чим кормити та не було коло неї дбайливого догляду. В радгоспі застав я працюючих 1200 душ самих селян. Платня їхня виносила по 11/2 руб. в день, кваліфікованим робітникам платили від 2 до 4 руб. денно. Харчувалися всі в спільній столовці, і тут без черги не обійшлось. Треба було 3 рази денно простояти в черзі і стратити багато часу і здоров'я. Нічого я тут не бачив і не чув, лише нарікання, проклони і невдоволення для влади. В радгоспі існує Роб. Ком., котрий мають вибирати робітники, який мавби заступати робітників в усяких справах. Вибір такого комітету відбувається в такий спосіб: Скликають загальні збори, вибирають президію з самих партійників і комсомольців, оголошують порядок зборів, а секретар оголошує кандидатів, які малиб увійти в Роб. Ком., а які вже призначені Рай. Парт. Комом. Хто за тими кандидатами: руки вверх. І зібрані робітники підносять руки вверх, а хто проти: нема нічого. Тоді секретар ячейки відчитує резолюцію про завдання нововибраного, одноголосно Робітничого Комітету. Дуже мене здивували такі «вибори», бо як можна вибирати такого чоловіка, котрого зовсім не знається. Я довідався, що робітники підіймають руки поневолі, хоч проти є майже всі робітники. Але руки ніхто не сміє піднести проти, бо бояться, щоб їх за те не судили за бунтівництво і за «підрив робітників».

Життя в радгоспі одноманітне: 5 днів робучих, а 6-тий відпочинковий. І то не всі в один день відпочивають, а так: Приміром, як 6 робітників у відділі, то що дня інший відпочиває, а пять робить, так, що ніколи майстерня не перестає робити і всі за тиждень по черзі відпочнуть. Свят релігійних і неділь не обходять ніяких, а коли припадають більші свята, як Великдень, Різдво, то тоді йде велика комуністична пропаганда протирелігійна. Але тут, як я бачив, були даремні їх зусилля, бо коли зближались свята релігійні, то робітники не зважали на ніякі прогрози, втікали як миші в село, бо по селах декуди є ще церкви. Народ по селах святкує по давньому і по селах ще нема примусової праці, в свята, хоч намагаються комсомольці всяким способом

подоптати християнську віру, але покищо надармо. Як розказували селяни, нарід був зовсім відступив від Церкви, та коли побачили, що в новім системі життя нема нічого доброго, що старе було краще, бо чоловік мав якусь ціль життя, то зачали масово вертати до Церкви. Бо новий триб життя це так, як колесо, котре крутиться безнастанно, не маючи на чому опертися.

Січ. 1934. 12 травня. №19. С. 1–2, 4.

(Голодомор 1932–1933 рр. в Україні на сторінках гетьманської преси: газети «Січ» і «Наш стяг» / упорядник та автор передмови С. В. Корновенко. — Передрук з часописів «Січ» і «Наш стяг» 1932–1935 рр. — Черкаси : Видавчиня Чабаненко Ю. А., 2024. С. 137–139.)

ВАСИЛЬ ФРАНКО. ЩО Я БАЧИВ І ПЕРЕЖИВ НА РАДЯНСЬКІЙ УКРАЇНІ

... 5. Як розкуркулюють.

Комсомольці то переважно батраки, зовсім невчені і погано виховані зза большевицької свободи. Вони ходять вечерами в школу Лік-Неп-у і по якомусь часі наділяють їх приказчиками тощо. Служать вони ком. партії як «буксирна бригада», їздять по селах виконувати хлібозаготівлю і «розкуркулювати» селян бідаків, котрі ще не здались у колгосп. (Бо селян давно вже порозкуркулювали, ще як заслали колгоспи, тепер взялися до бідняків, бо — як було там сказано, — до кінця п'ятилітки не має бути ніякої приватної власності).

Одного разу довелось мені бачити, як розкуркулюють. Був я саме в день відпочинку в селі, у селянина, який робив в моєму цеху зі мною саме тоді приїхала в село «буксирна бригада» комсомольців зі секретарем парт. ячейки і заїхала на подвір'я якогось бідного селянина. Зайшли в хату, де застали малу нужденну, виголоднілу родину: чоловіка та жінку і п'ятеро дітей. Найстарша дівчина мала може і 12 літ. Секретар ячейки прочитав вирок, що за невиконання хлібозаготівлі сіл рада осудила його на розкуркулення і все конфіскують. Зараз кажуть селянинові винестись з сімєю з хати. Комсомольці взяли до експедиції. Принесли з комори все дядьківське добро і зі скрині усе забрали, що тільки бачили, постелили на землі плахту. І так без милосердя обчистили нещасного селянина, що осталося те, що на них було. Та коли забрали останні лахи, можна собі уявити, що діялось в тій хаті з тою родиною нещасного селянина. Але на тім ще не скінчилося, бо комсомолец приніс кусок дерева, розбив піч і комин. Відтак видерли маленькі вікна з рамами (а надворі мороз досягав до 30 степенів), те все забрали, а оставили тільки об-

рази святих на стінах і спокійно поїхали собі даліше. Хати пізніше продавала сільс. рада за безцін для радгоспа на опал. Бачучи таке звірство і таку «свободу і волю» українського нещасного селянина, серце моє краялось із жалю і збудилася в мені ненависть до такого режиму, не менша як того селянина. І я також син селянина і знаю добре життя бідного селянства!

Того самого дня вечером я спитав партійців на зібранні про те звірське їх поведіння з селянами. То вони мені сказали, що я замало знаю українських хитрих селян.

І так виглядають оборонці і будівники рад. влади. То подаю лише як маленький примір тих відносин, таке саме діється по цілій Україні. Тож і не диво, що українське селянство не дуже собі вподобало комуністичний лад і вертає назад до релігії.

Був я з дружиною в одному селі на відпусті на Спаса. Богослуження правили 3 батюшки на українській мові, а народу так було багато, що селяни того села говорили, що ще ніколи не було стільки народу навіть у передвоєнних часах. Було багато військових і міліціонерів та навіть партійці, котрих я знав особисто. Було вже й таке, як розказували селяни, що перед кількома роками до церкви крім старих людей ніхто не заглянув. А відколи стали насильно селян колективізувати, грабити послідний кусок хліба, відтоді стала велика ненависть селян до комуністичної влади.

6. Життя в колгоспах і радгоспах

В колективах також нема гаразду, бо там селяни відробляють не то панщину, але щось гірше. Бо в колективах селяни працюють від ночі до ночі, а за цілий день праці дістають як заробіток сорок дека збіжжя і то вся їх плата і заробіток, та ще в кого є нетрудоспособні діти, то мусить з того заробітку і дітей утримувати. Колгоспники мешкають у своїх хатах, мають коло хат невеличкі городи, де садять всяку городину. Можна їм тримати дріб та мало де в кого є ще по одній корові, але і то дуже рідко, бо худобу забрали одну в колектив, а другу, як не згинула з голоду, знищила «м'ясозаготівля». А буває таке, що селянам не вистане виплатити навіть того лихого заробітку, бо перше колгосп дає збіжжя державі після пляну, друге оставляють на посів, а рештою виплачують селянам хто кілька заробив за цілий рік. В 1932 р. майже по всіх колгоспах не вистарчило збіжжя навіть на виконання пляну хлібазаготівлі. Отже селяни zostались голодні, бо й того марного заробітку не дістали. Живилися гарбузами та всякою городовиною. Але найшли собі нещасні вихід. Продали останнє лахміття і їхали на територію Московщини купувати збіжжя. Там пуд (16 кг.) жита платили від 20 до 30 руб., а на Україні 120 р. пуд. Зате в Московщині, — як розказували ті, що їздили туди за хлібом, дуже рідко

можна побачити колектив. Тай на ті влада не накладає таких великих тягарів, як на Україні. Московські селяни працюють на своїх землях індивідуально, платять малі податки і хліба стільки мають, що ще продають. Та земля там гірша, як на Україні. Зате селянство України дуже обурене на рад. владу зате, що така велика неправда, що на Україні забирають хліб у селян по старих максимальних цінах по 45 копійок за пуд і селянин мусить собі купити хліба на московських територіях по страшно високих цінах. І коли на Україні нарід мре з голоду, коли печуть хліб з ячменю, вики та гарбуза, то в Москві їдять білий хліб, ще й продають.

Радгосп від колгоспу різниться тим, що в радгоспах платять робітникам грішми і спільним харчуванням, хоч поганеньким. Через те колгоспники кидають свої хати і переходять в радгоспи. Та з тих радгоспів мала потіха. За 15 місяців мого побуту в тім же радгоспі змінювалось 9 головних директорів, агрономів, пелеводів і робітників теж сотнями мінялися, що раз то одні втікали шукати кращого, а другі приходили. А господарі радгоспів боролися за свої кишені, за премії і за велику скількість обробітку землі, і за червоні прапори. А за якість того обробітку ніхто і не думав. Що на радгоспівських хлібородних землях росте червоний дикий мак, кукіль та всякі різні буряни, що з копи радгосп намолочував пересічно 11 фунтів пшениці, де ще недавно селяни намолочували по 8 і більше пудів з копи, то їм байдуже. А колиб тих 11 тисяч гектарів землі обрабляли селяни, як колись, то не булиб селяни без куска хліба, не мерлиб з голоду і виконалиб хлібозаготівлю, ще й продалиб хліба, та ще найшлосяб у селян кусок сала, якого колись було в них доволі. А тепер в Рад. Союзи майже ніхто сала не бачить, бо селянин свиней не годує, одно що нічим, а друге хоч і вигодує, так сільська рада забере.

Січ. 1934. 19 травня. Ч. 20. С. 1–2, 3.

(Голодомор 1932–1933 рр. в Україні на сторінках гетьманської преси: газети «Січ» і «Наш стяг» / упорядник та автор передмови С. В. Корновенко. — Передрук з часописів «Січ» і «Наш стяг» 1932–1935 рр. — Черкаси : Видавчиня Чабаненко Ю. А., 2024. С. 141–145.)

ВАСИЛЬ ФРАНКО. ЩО Я БАЧИВ І ПЕРЕЖИВ НА РАДЯНСЬКІЙ УКРАЇНІ

7. Большевицька господарка

Тепер у селян сала майже зовсім нема. А хоч дехто крадьком винесе продати, то хоче за кільо 45 до 50 р., на що простий робітник мусить робити 2 місяці. 10 яєць я сам платив в селі 6 руб. ще 1932 року весною. Літра молока кошту-

вала 2 р. 50 коп. і 3 на провінції. Ось так догосподарилась нова комуністична влада. В 1932 році довелось мені бачити більшовицький пробний виїзд на сівбу в поле. Дня 20 марата позапрягали всі коні і воли в господарське приладдя: в плуги, сіялки, борони, культиватори і зі збіжжем. Станули 4 трактори і кращі робітники. Комсомольці, котрі були краще одіті, пішли вперед. У передню лаву впрягли найкращі коні, котрі ніколи в поле не їздили. Їх до роботи не вживали, тільки на виїзд для директорів. З музикою і з прапором виїхали на площу, де їх відфотографували. Можливо, що й галицькі селяроби та ще дехто любувався гарними ілюстраціями, але в яким стані були задні лави, того людський розум не може собі уявити, як нужденно виглядали воли, коні і робітники, обдерті, брудні, босі й голодні. ...

Січ. 1934. 26 травня. №21. С. 1–2.

(Голодомор 1932–1933 рр. в Україні на сторінках гетьманської преси: газети «Січ» і «Наш стяг» / упорядник та автор передмови С. В. Корновенко. — Передрук з часописів «Січ» і «Наш стяг» 1932–1935 рр.— Черкаси : Видавчиня Чабаненко Ю. А., 2024. С. 146.)

КОЛЕКТИВІЗАЦІЯ В СРСР ПРОВАЛИЛАСЯ

Стверджують це англійські вчені.

Інститут словянських і східноєвропейських дослідів в льондонському університеті оповістив монографію про колективізацію рільництва в СРСР. Автори статей доходять до заключень, що совітський експеримент провалився.

Значна частина селян голодує. Правне положення колхозів рівне невільництву.

Уряд СРСР не в стані вивозити збіжжя. Коли вивозять збіжжя то лише коштом голодуючого населення.

Наш стяг. 1934. 29 вересня. Ч. 38. С. 1.

(Голодомор 1932–1933 рр. в Україні на сторінках гетьманської преси: газети «Січ» і «Наш стяг» / упорядник та автор передмови С. В. Корновенко. — Передрук з часописів «Січ» і «Наш стяг» 1932–1935 рр. — Черкаси : Видавчиня Чабаненко Ю. А., 2024. С. 207.)

УКРАЇНА ВІДМОВЛЯЄТЬСЯ СІЯТИ ЗБІЖЕ ЩОБ ГОДУВАТИ МОСКВУ

Кореслонт ньюйорського Таймса, Волтер Дуранті телеграфує з Москви, що Україна не засіває збіжжя на озимину.

При кінці серпня на радянській Україні засіяли менше як четвертину приписаної урядом скількості.

Далі Дуранті подає:

Відсоток зіпсутих тракторів на Україні високий навіть у промислових центрах як Одеса, де є зіпсутих 30 %, а в Катеринославі 20 %. Також кругом української столиці, Харкова, нема навіть 10 %, потрібного вичищеного насіння для розподілу. ...

Америка. 1932. 3 вересня. № 102. С. 1.

(Голодомор 1932–1933 рр. в Україні на сторінках газети «Америка» / упорядник та автор передмови С. В. Корновенко, переклад з англійської О. В. Компанійця. — Передрук з часопису «Америка» 1932–1933 рр. — Черкаси : Видавчиня Чабаненко Юлія, 2024. С. 29.)

ЛИСТ З УКРАЇНИ

... Тепер і я вже ходжу на роботу в колектив, для того щоби дістать один фунт хліба. Пишуть трудо-день, та що нам прийдеться получить за цей трудо-день, ніхто не знає. Залежить яка робота і в яку категорію запишуть. Може прийдеться робить тиждень за один день. ...

Переживаємо страхіття Голоду і ждемо переміни. Надоїло вже ждять. На роботу ідуть у свята і в неділі, щоби дістати фунт хліба і води горячої з горохом. Учера давали борщ з олією. Щоб ви почули, як робітники кричать, коли дощ іде. На полі нема роботи, а їсти хотять, а не дають і дома нічого нема. Плач і скрегіт зубів.

Розвенулось сильне злодійство. Всі крадуть в день і вночі. Хто має коня, корову, або порося, кури, то забирають на ніч у хату, щоби не вкрали. Але вже і таке бувало, що зарубали сокирою на те щоби ограбити. Всю городину нищать. Все рвуть в день і вночі; картоплю, цибулю, чісник, а картоплю з кущем виривають як молода, хоч нема що відривати, то рвуть насаджену стару. ...

Америка. 1932. 25 жовтня. № 123. С. 2.

(Голодомор 1932–1933 рр. в Україні на сторінках газети «Америка» / упорядник та автор передмови С. В. Корновенко, переклад з англійської О. В. Компанійця. — Передрук з часопису «Америка» 1932–1933 рр. — Черкаси : Видавчиня Чабаненко Юлія, 2024. С. 72–73.)

ВОЄННИЙ СТАН І ПАНЩИНА В «КОЛХОЗАХ»

Легковірні селяни в Советському Союзі дались підманити комуністам та покинули свої господарства і «злучилися» у большевицькі фільварки, звані «колхозами». Деякі ішли туди під примусом, а інші також «добровільно» надіючись меншої неволі і «забезпечення» хліба для себе.

Та швидко переконалися що завелися.

Сталін їх таксамо ограбив як «приватників». Голод і нужда в «колхозах» таксамо царить як у приватних господарів.

До того недавно Сталін видав указ про введення панщини (кріпацтва) на «колхозах». «Колхозники» на підставі того указу стали «привязані» до землі як за панщини. Їм не вільно покидати землі в «колхозі», куди належать, та іти шукати іншої праці, під строгими карами, аж до розстрілу.

Та і це було мало Сталінові. Телеграма з Москви сповіщає що тепер він видав новий указ яким завів воєнний стан у всіх «колхозах». Начальниками «колхозів» назначені офіцери з Чеки які «винуватців» що не виконують вірно і послушно панщини, мають віддавати на воєнний суд.

Урядовий большевицький денник Известия з Москви пише що «колхозники» прийняли ворожо ті реформи 20-ого століття.

Америка. 1933. 28 березня. № 36. С. 1.

(Голодомор 1932–1933 рр. в Україні на сторінках газети «Америка» / упорядник та автор передмови С. В. Корновенко, переклад з англійської О. В. Компанійця. — Передрук з часопису «Америка» 1932–1933 рр. — Черкаси : Видавчиня Чабаненко Юлія, 2024. С. 163.)

Розділ 5

ЦІНИ НА ПРОДОВОЛЬСТВО, РАЦІОН ХАРЧУВАННЯ ГОЛОДУЮЧИХ

ГОЛОД В УКРАЇНІ УКРАЇНА — ШПИХІР ЦІЛОГО СХОДУ ЄВРОПИ ВИНИЩЕНА, ГИНЕ.

... Американський журналіст Кендел Фосс (Інтернешенал Нюз Сервіс), що побував в різних місцевостях України каже: ...

Останньої зими маса худоби подохла. Я бачив нечисленну кількість костей, розкиданих по полях. Те, що мало йти на корм худобі, тепер з'їдають люди, що силкуються бодай чим небудь побороти голод. ...

Те, що там називають хлібом, продається на вулицях Одеси по 2 і пів рубля за фунт. Яйця продаються по 1 руб. за яйце. Масло по 15 рублів фунт. Але навіть за такі гроші не можна добути. ...

Січ. 1932. 1 липня. Ч. 13. С. 7.

(Голодомор 1932–1933 рр. в Україні на сторінках гетьманської преси: газети «Січ» і «Наш стяг» / упорядник та автор передмови С. В. Корновенко. — Передрук з часописів «Січ» і «Наш стяг» 1932–1935 рр. — Черкаси : Видавчиня Чабаненко Ю. А., 2024. С. 49–50.)

СОВІТЬКА РОСІЯ В СВІТЛІ ПРАВДИ

... Везуть з собою совітський хліб. Чорний, твердий і тяжкий, який можна їсти аж по довшому намоченні його у воді. За шматок такого хліба, до якого мають право тільки робітники під диктатурою пролетаріату, треба в совдепії вистоявати по кільканацять годин у «хвості». ...

Січ. 1933. 25 лютого. Ч. 8. С. 3–4.

(Голодомор 1932–1933 рр. в Україні на сторінках гетьманської преси: газети «Січ» і «Наш стяг» / упорядник та автор передмови С. В. Корновенко. — Передрук з часописів «Січ» і «Наш стяг» 1932–1935 рр. — Черкаси : Видавчиня Чабаненко Ю. А., 2024. С. 73.)

ПО ТОЙ БІК ЧЕРВОНОЇ ГРЕБЛІ. ЯК ЖИВУТЬ НАШІ БРАТИ ЗА КИТАЙСЬКИМ МУРОМ.

Подав Степан Ф. (Прага).

Цими днями ми мали розмову з одним нашим старим приятелем, колишнім інженіром одної великої державної установи б. російської імперії, що 13 років тому втік від Большевиків із Росії й тепер, у характері представника великої європейської фірми, відбув подорож по Радянщині. Інженір Н.З. переїздом із ССРСР зупинився на кілька днів у Празі й в цьому часі й мали з ним побачення. ...

Голод.

... Інженір Н. підвівся, підійшов до своєї дорожньої валізи, й вийняв щось звідти.

— Ось вам подивіться! — сказав він, виймаючи щось із газетного паперу. — Це хліб, який продається по карточках у Києві й Харкові, а це хліб, який їдять селяни. До Європи везу його на показ.

І він передав до рук нам якийсь шматок засохлого печива, що нагадував вівсяний (чи якийсь там) хліб найбільшого Гуцула на верховинах нашого Прикарпаття чи на Поліссі — це був люксовий буржуазний хліб, що продається публично в столицях України — Києві й Харкові. Другий шматок нагадував засохлий коров'ячий, чорно-зеленого кольору, кизяк. Це був хліб українського селянина. З чого він спечений — скажуть дослідники в Європі: кора, чи репей, чи макуха, чи святий Бог його знає!

Холодний дріж перебіг у нас поза шкірою. Це хліб із колишнього шпихліра Європи. Щастя робітника, яке було обіцяне большевиками працюючим масам України, лежало на нашій долоні. Сум огорнув нас.

— Це хліб, — сказав наш розмовець, загортаючи музеальні кусні в газетний папір і ховаючи їх до валізи. — А іншого, крім хліба, нічого не знайдете по містах Вел. України: ні сала, (пригадуєте те колишнє українське сало), ні масла, ні яєць, ні цукру — ну, нічогісенько. Чужоземець може знайти це все для себе в спеціальних крамницях для іноземців за закордонну валюту. А радянський горожанин ...

Січ. 1934. 17 лютого. Ч. 7. С. 3–4.

(Голодомор 1932–1933 рр. в Україні на сторінках гетьманської преси: газети «Січ» і «Наш стяг» / упорядник та автор передмови С. В. Корновенко. — Передрук з часописів «Січ» і «Наш стяг» 1932–1935 рр. — Черкаси : Видавчиня Чабаненко Ю. А., 2024. С. 127, 128–129.)

«ЛЮДЕ ЗРОБИЛИСЯ ЗВІРЯМИ»

(Із листів з большевицької Росії)

До нашої редакції передано кілька листів, що їх Українці в Злучених Державах одержали від своїх кривих і знайомих з Великої України. Ось що в тихлистах говориться про життя в «большевицькій раю»: ...

Але живе Москва й великі міста, де є чужинці. Там все є на чужеземну валюту. А на совітські папірці такі ціни: — Пісне масло 300 грам коштує 8 рублів 10 копійок. Сало свиняче коштує 35 рублів кіло. Хліб чорний коштує 60 коп. кіло. Білий коштує 1 руб. 60 коп. А робітник одержує всього лиш 65–70 рублів до ста рублів місячно. (Коли ж він не має картки то взагалі нічого купити не може). Як може він себе й родину забезпечити? Тому всі голі й голодні, а що торкається старих, то й пайка не дають, а працювати вони більше не можуть. Просто лягай та вмирай. Ніхто їх не жаліє. Всякий бореться за власне існування. ...

Наш стяг. 1935. 12 січня. Ч. 2. С. 2.

(Голодомор 1932–1933 рр. в Україні на сторінках гетьманської преси: газети «Січ» і «Наш стяг» / упорядник та автор передмови С. В. Корновенко. — Передрук з часописів «Січ» і «Наш стяг» 1932–1935 рр. — Черкаси : Видавчиня Чабаненко Ю. А., 2024. С. 219.)

ЦІНИ В КИЄВІ

Канадійська газета Український Голос подає ціни харчів у Києві на підставі листа, висланого з Києва 8 вересня. В листі описані злидні радянського робітника, який не заробляє місячно і сто рублів, а за всякі харчі мусить дорого платити.

Так представляє цей робітник ціни харчів у хвилі як писав лист:

Пуд білої муки 200 рублів (пуд приблизно 36 фунтів).

Пуд звичайної муки 150 рублів.

Пуд житної муки 100 рублів.

Пуд муки з фасолі (соя) 55 рублів.

Фунт житнього хліба 2.50 до 3 рублів.

Фунт бараболь від 50 до 60 копійок.

Фунт цибулі 1 рубель.

Фунт солонини 16 рублів.

Фунт масла 12 рублів.

Олій із соняшника 19 рублів.

Фунт сири 2–3 рублі.

Бутилька молока 1.50 рубля.

10 яєць 5 рублів.

Фунт цукру кусками 8 до 10 рублів.

Фунт цукру піщового 6.50 рубля.

Фунт м'яса (не все буває) 4 рублі.

В окремих крамницях можна купувати харчі за долари. Уряд міняє американського долара за 1.94 рубля.

З цін які панують в долларових крамницях, можна зрозуміти, як уряд здирає шкіру із своїх громадян:

Фунт білої муки 9 центів

Фунт гречаних круп 4 центи

Фунт рижу 10 центів

Фунт гороху 4 центи

Фунт солонини 35 центів (але нема її)

Фунт дрібного цукру 11 центів

Фунт масла 30 центів

Коли порівняти ціни за рублі з цінами за долари і взяти на увагу те, в якій ціні уряд міняє долари за рублі, то виходить, що уряд сам признає повне обезцінення свого рубля, бо признає, що його вартість є 10 до 15 разів менша від встановленого курсу.

Америка. 1932. 18 жовтня. № 120. С. 5.

(Голодомор 1932–1933 рр. в Україні на сторінках газети «Америка» / упорядник та автор передмови С. В. Корновенко, переклад з англійської О. В. Компанійця. — Передрук з часопису «Америка» 1932–1933 рр. — Черкаси : Видавчиня Чабаненко Юлія, 2024. С. 70–71.)

ЛИСТ З УКРАЇНИ

Наш ньюйорський кореспондент присилає нам низку листів з радянської України. Вони говорять самі за себе. Кожний наш читач пивинен пильно їх перечитати і зріло застановитись, чи може українська імiграція в Америці бездільно сидіти коли наш нарід таки живцем загибає.

Ось один лист з Київщині з червня, 1932. ...

Харч дуже лихий: один фунт хліба рано, й вечір юшка з горохом, де плаває в повній мисці 50 грамів гороху. На обід самий борщ без картоплі, де плаває 50 грамів на робочого гороху або фасолі і зелень. Хто не зів свого фунта хліба зранку як дістав, то обідає борщ з хлібом, але більше обідає без хліба. Бо тут

не всякий з'їдає зранку свій хліб, а жде до другого ранку. Тоді дістає другий фунт хліба, а другий чоловік або жінка і не пробує хліба, а несе свій пайок хліба додому і сам пухне або худне з голоду, бо в нього є ще вдома сім'я з 5 до 6 душ, не працездатка, а пайок дістає тільки той хто працює.

Америка. 1932. 25 жовтня. № 123. С. 2.
(Голодомор 1932–1933 рр. в Україні на сторінках газети «Америка» / упорядник та автор передмови С. В. Корновенко, переклад з англійської О. В. Компанійця. — Передрук з часопису «Америка» 1932–1933 рр. — Черкаси : Видавчиня Чабаненко Юлія, 2024. С. 73.)

РОСІЯ ВИМИРАЄ

... Волтер Дуранті каже що дві третини населення, цебто понад 100 мільонів душ, будуть задоволені якщо дістануть в зимі бараболі, капусту і хліб, а крім того рибу тричі в тиждень і м'ясо раз на тиждень.

Але все те у кількості далеко меншій ніж потрібно людині щоби була здорова і могла працювати. ...

Америка. 1932. 29 листопада. № 138. С. 2.
(Голодомор 1932–1933 рр. в Україні на сторінках газети «Америка» / упорядник та автор передмови С. В. Корновенко, переклад з англійської О. В. Компанійця. — Передрук з часопису «Америка» 1932–1933 рр. — Черкаси : Видавчиня Чабаненко Юлія, 2024. С. 82.)

ЯК ЛЮДИ ПРОПАДАЮТЬ НА РАДЯНСЬКІЙ УКРАЇНІ

... «Витаю я тебе з Різдвом, із святами. Ох, дуже наші свята бідні. Нічого нема, тільки вода та пшоно і капустиці трошки, маємо огірочків та цибульку — і те все буде у нас на свята. Вода замість горівки, пшоно замість пшениці, капуста замість м'яса, огірки замість пирогів, цибуля замість котлетів, кукурузяний мамай замість хліба — он і всі наші свята. ...» ...

«Горе та біду переживаємо і прийдеться видно погибати. Добивайтесь одні до других, або ви до нас або ми до вас, бо самі вже не знаємо, як далі жити.

До нового року було тяжко жити, а по новім ще тяжше. Корова, як гарна, коштує 1500 карбованців, а то 1 000, краща коняка 580 карбованців, але продають і за 10; вівці по 80 до 100 карбованців; свиний у нас нема, а коли трапиться, то «драньтя» за 500 крб.; 1 Фунт сала 10 крб., фунт хліба 8 крб., пуд (36 фунтів) картоплі 15 крб., пуд якоїнебудь паші 100 крб., 4 цибульки 1 крб.,

склянка круп чи пшона 1 крб., 2 яблука 1 крб., склянка цукру 4 крб., пара чобіт 300 крб., шапка 200 крб.

Ми коня продали за 130 карбованців, а продали тому, бо годувати нема чим, а самі голодували. У нас забрали весь хліб із соломою. Осталась 1 кобила, 1 собачка, 6 курчат, 2 пари голубів і 4 нас: отака наша господарка. ...».

Америка. 1933. 16 лютого. № 19. С. 2.

(Голодомор 1932–1933 рр. в Україні на сторінках газети «Америка» / упорядник та автор передмови С. В. Корновенко, переклад з англійської О. В. Компанійця. — Передрук з часопису «Америка» 1932–1933 рр. — Черкаси : Видавчиня Чабаненко Юлія, 2024. С. 132–133.)

З УКРАЇНИ

В останнім часі Волинь засипають листи з України. ...

Ціни страшні: пуд бараболь (цебто 36 фунтів) на польські гроші 50 золотих, чорного хліба фунт 5 рублів. Цей комуніст заробляє в місяць 250 рублів і його жінка 50 рублів. Проживіть з родиною за такі гроші.

Один селянин пише до своєї рідні і так описує тамошнє життя:

«До Різдва ще було сяк так. Одержував на сімю 3 кіля хліба і вистарчило. А по святах в день зовсім не давала хліба, а потім зменшили видачу і видавали на мене 300 грамів, а на жінку й діти по 100 грамів. Помагаємо собі тим, що осінню дістали трохи кукурузи і ото товчем її в ступі та варимо кашу замість хліба». ...

Америка. 1933. 16 березня. № 31. С. 4.

(Голодомор 1932–1933 рр. в Україні на сторінках газети «Америка» / упорядник та автор передмови С. В. Корновенко, переклад з англійської О. В. Компанійця. — Передрук з часопису «Америка» 1932–1933 рр. — Черкаси : Видавчиня Чабаненко Юлія, 2024. С. 157.)

МІЛІОНИ ЛЮДИЙ ВМИРАЮТЬ В БОЛЬШЕВИЦЬКІЙ ТЮРМІ НАРОДІВ І КРАЇНА ПУСТІЄ

... На ніч він зупинився де перше було 200 волів, а осталося всього 6. Селяни їли корм що був для худоби. Того корму осталося їм ще тільки на місяць. Вони казали що багато й там уже померло з голоду. До нього там прийшли були два червоноармійці котрі шукали за злодієм. Вони остерігали Англійця

щоби не подорожував уночі, бо там снується багато голодних людей яких голод привів до розпуки.

На зустріч говорили йому люди:

— Ми ждемо на смерть!

Далі казали що в людей у Росії ще остався бодай корм для худоби, а на Україні і того нема. Скрізь люди вмирають і хати пустіють. ...

Америка. 1933. 1 квітня. № 38. С. 2.

(Голодомор 1932–1933 рр. в Україні на сторінках газети «Америка» / упорядник та автор передмови С. В. Корновенко, переклад з англійської О. В. Компанійця. — Передрук з часопису «Америка» 1932–1933 рр. — Черкаси : Видавчиня Чабаненко Юлія, 2024. С. 165.)

«ДОРОГИЙ БРАТЕ, МИ ВЖЕ ЇМО І ЗДОХЛИХ КОНЕЙ»

Один Українець в Америці, читач нашої газети, прислав нам до поміщення лист від свого брата з Великої України. ...

Я тепер живу дуже плохо (погано) і кріпко бідую із своїм семейством (родиною). Трохи будьто би був став жити добре пару років, то стали душити нас різні податки. Кожного року дай хліба яких 20 або 30 пудів (пуд 36 фунтів), а тут нема собі на харчі. До того дотягли що мушу з голоду вмирати. Прийдесться померти з голоду із жінкою та діточками, бо нема виходу ніякого. Знаю добре що не доживу з родиною до нового хліба.

Я вже сьогодні опух з голоду. І жінка й діти попухли. Ми всі сейчас (тепер) сидимо вже голодні що нема що в рот кинути, окрім одної води.

Дорогий Брате. Ми вже їмо і здохлих коней. І собак та котів уже поїли, так що нема вже чого більше їсти. Мусимо і жолудь їсти що на дубах росте та гречану полу. Такі то наші харчі, та й те дістати дуже трудно.

Я вже цілком безрадний, тільки ходжу та шукаю, де здохне який кінь на дорозі то візьму наріжу того здохлого мяса та несу додому. Жінка наварить і за тим живемо. Не тільки я, такими харчами воспитується (кормиться) всенька Україна в Росії. ...

Америка. 1933. 11 травня. № 54. С. 1.

(Голодомор 1932–1933 рр. в Україні на сторінках газети «Америка» / упорядник та автор передмови С. В. Корновенко, переклад з англійської О. В. Компанійця. — Передрук з часопису «Америка» 1932–1933 рр. — Черкаси : Видавчиня Чабаненко Юлія, 2024. С. 184–185.)

ЛИСТ СЕЛЯНИНА З РАДЯНСЬКОЇ УКРАЇНИ ДО БРАТА В ГАЛИЧИНІ

Один Українець в Галичині одержав такий лист від свого брата з Великої України:

Любий Брате Т. Посилаю я тобі свою брацьку любов і почитеніє і низький поклон і желаю тобі от Господа Бога доброго здоровля навсігда. (Далі ідуть привитання від рідних).

Не откажи нашій просьбі і змилуйся ради Бога над нами і допоможи нам неснасним наскільки можна, бо ми всі уже попухли від голоду. Прийшов нам кінець нашої життя. Уже все поїли, що було. І полови уже нема і жолудя теж нема і еслі Бог і ти дорогий братець не допоможеш, та ми всі я зі своїм семейством погину скоро, скоро.

Пища у нас сейчас така: сіль, вода та щавель. Но це не удовлетворяє чоловіка така пища. А од неї люди пухуть і ми теж усі попухле і ходити ніяк не возможно. Наколиб у борщ було що чи картопля чи квасоля чи горох чи яка крупа, а то нічого нема крім води та солі й щавлю.

Америка. 1933. 11 липня. № 80. С. 2.

(Голодомор 1932–1933 рр. в Україні на сторінках газети «Америка» / упорядник та автор передмови С. В. Корновенко, переклад з англійської О. В. Компанійця. — Передрук з часопису «Америка» 1932–1933 рр. — Черкаси : Видавчиня Чабаненко Юлія, 2024. С. 197.)

КИЇВЛЯНКА ОПИСУЄ В ЛИСТІ СТРАХІТТЯ МАСОВОГО ГОЛОДОВОГО ВИМИРАННЯ СЕЛЯН НА РАДЯНСЬКІЙ УКРАЇНІ

Російські газети в Європі подають такий лист з Києва:

«В Києві появилася новий житній хліб, по 1 рублеви за фунт. Одному купуючому не продадуть більше як 2 і пів фунта. ...».

Америка. 1933. 19 серпня. № 97. С. 1.

(Голодомор 1932–1933 рр. в Україні на сторінках газети «Америка» / упорядник та автор передмови С. В. Корновенко, переклад з англійської О. В. Компанійця. — Передрук з часопису «Америка» 1932–1933 рр. — Черкаси : Видавчиня Чабаненко Юлія, 2024. С. 221.)

ЛИСТ З УКРАЇНИ

Російський денник Новое Русское Слово з Нью-Йорку у виданні з 23 серпня подає лист молодій селянці з України до батька в Америці.

Дочка між іншим так пише:

«... Люди тут стараються жити, годуючись ростинами. Мелять гречану полову». Давніше, як Вам відомо, в цей час вже збирали збіжжя, а в нас тепер ледви починається. Ніхто не має охоти (ані сили) працювати. Дають робітникам всього 200 грамів (чверть фунта хліба); другий раз зупу з жита без нічого; ну, а про гроші ані балакай. Словом, бють і плакати не дають. Життя страшно важке. ...». ...

За присланих через «Торґсін» 10 доларів я одержала 13 рублів 30 копійок, 2 пуди (72 фунти) разової муки, 6 кілограмів фасолі, 1 кілограм масла, 1 кілограм цукру і три бохонці хліба.

Америка. 1933. 24 серпня. № 99. С. 1.

(Голодомор 1932–1933 рр. в Україні на сторінках газети «Америка» / упорядник та автор передмови С. В. Корновенко, переклад з англійської О. В. Компанійця. — Передрук з часопису «Америка» 1932–1933 рр. — Черкаси : Видавчиня Чабаненко Юлія, 2024. С. 227–228.)

ЖАХ НА УКРАЇНІ

... «Поїли всіх псів та кицьок, ловимо миший, хліба не бачили від кількох місяців. Мати й обидва сини лежать з опухлими від голоду ногами. ...»...

«Голодні ходять по хатах і просять: дайте хоч пів бурака! І так сирим його й їдять. Богато людей вже з голоду повмирало. Ще оповіщаю тебе, любий брате, що в нас така біда, що люди людей їдять, бо муку вже зіли, гречану полову теж. Їмо псів, котів, мишей, люди їдять людей. Отак гнітять нас отими п'ятилітками...». ...

Америка. 1933. 26 серпня. № 100. С. 2.

(Голодомор 1932–1933 рр. в Україні на сторінках газети «Америка» / упорядник та автор передмови С. В. Корновенко, переклад з англійської О. В. Компанійця. — Передрук з часопису «Америка» 1932–1933 рр. — Черкаси : Видавчиня Чабаненко Юлія, 2024. С. 238–239.)

Жахливі подробиці канібалізму в Росії

...

«Я була в привілейованому становищі, оскільки, як робітниця, мала продовольчу картку. Але неможливо було прогодуватися тим, що вона давала. З весни нам більше не

роздавали пшеничне борошно, лише сурогат, який спричиняв хвороби у дітей. Ми додавали до нього деякі залишки переробки крохмалю, до якого я мала доступ, а також деякі

трави та коріння, які ми знаходили в степу. Достатньо було перетнути межу міста, щоб побачити трупи людей, які померли від голоду. ...». ...

Osservatore Romano. 03. 12. 1933. № 283.

(«... в ім'я людства та цивілізації ...»: Голодомор 1932–1933 рр. в Україні у висвітленні преси і архівних джерел Ватикану / упорядники та автори передмови С. В. Корновенко, А. МакВей. — Черкаси : Видавчиня Чабаненко Ю. А., 2025. С. 133.)

Лист Мп. Дмитра Андрієвського до кардинала Пачеллі (реєстраційний номер документа 2840/33), додаток Європейська федерація українців за кордоном МЕМОРАНДУМ Щодо голоду в Україні

...

Протягом минулої зими та весни населення цих великих сільськогосподарських регіонів, майже повністю позбавлене звичайної їжі, було змушене харчуватися корою дерев, травою, щурами та собаками, що спричинило величезну смертність, численні випадки психічних розладів та канібалізму, а також загальний стан виснаження. Голодні та хворі не отримували допомоги, трупи лежали на вулицях міст і селищ; цілі села спорожніли через смерть та масову еміграцію. ...

ASRS, Russia, pos. 644 P.O., fasc. 29, f. 4r-6r.

(«... в ім'я людства та цивілізації ...»: Голодомор 1932–1933 рр. в Україні у висвітленні преси і архівних джерел Ватикану / упорядники та автори передмови С. В. Корновенко, А. МакВей. — Черкаси : Видавчиня Чабаненко Ю. А., 2025. С. 331.)

Розділ 6

ДІТИ В УМОВАХ ГОЛОДОМОРУ

ВТІКАЮТЬ ДІТИ З БОЛЬШЕВИЦЬКОЇ УКРАЇНИ

Через замерзлий Дністер, в околицях містечка Резіни щодня переходять на румунський бік по кілька десятків втікачів з большевицького «раю». Перед кількома днями тут втікло через лід, до румунів двоє дівчаток — 12 — 14 років віком. Ці дівчатка оповідали, що їхнього батька — священника з села Гидірин — большевики недавно забили, а маму їхню запроторили аж на Сибір. Взагалі в останній час між утікачами дуже багато є сиріток.

Січ. 1932. 1 квітня. Ч. 7. С. 1.
(Голодомор 1932– 933 рр. в Україні на сторінках гетьманської преси: газети «Січ» і «Наш стяг» / упорядник та автор передмови С. В. Корновенко. — Передрук з часописів «Січ» і «Наш стяг» 1932–1935 рр. — Черкаси : Видавчиня Чабаненко Ю. А., 2024. С. 46.)

НОВІ ПРАВДИВІ ВІСТКИ ПРО ГОЛОДОВІ МУКИ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ

... Найбільше вмирає дітей до 14 літ, до 80% гинуть мушчини, найбільше витривалі жінки. ...

Січ. 1933. 16 вересня. Ч. 33. С. 1.
(Голодомор 1932–1933 рр. в Україні на сторінках гетьманської преси: газети «Січ» і «Наш стяг» / упорядник та автор передмови С. В. Корновенко. — Передрук з часописів «Січ» і «Наш стяг» 1932–1935 рр. — Черкаси : Видавчиня Чабаненко Ю. А., 2024. С. 85.)

АМЕРИКАНЦІ ВІДВІДАЛИ ГОЛОДУЮЧИЙ КИЇВ

Кореспондент ньюйорського дневника Гералд — Трибюн, Ралф В. Барнес з Москви, телеграфує що туди приїхала група Американців які відвідали Україну, а зокрема Київ та околичні села.

Вони оповідають про жахливі події з терену голоднечі в Києві й околиці, На улицах в Києві вони бачили дітей з написами на спині що їх батьки покинули через голод. ...

Америка. 1932. 3 вересня. № 102. С. 1.
(Голодомор 1932–1933 рр. в Україні на сторінках газети «Америка» / упорядник та автор передмови С. В. Корновенко, переклад з англійської О. В. Компанійця. — Передрук з часопису «Америка» 1932–1933 рр. — Черкаси : Видавчиня Чабаненко Юлія, 2024. С. 31.)

ЛИСТ З УКРАЇНИ

...«Вибачте мені що я набралася смілости Вам написати писмо, та переживаємо тепер величезні труднощі і я сама не знаю, кому писати, кого просити, щоби спас наше життя. Хліба у нас немає з місяця лютого і весь час до Пасхи перебивались картоплею і лушпаями та всім чим попало.

Коли настала весняна робота, наш хлопець кинув школу, і став ходити на роботу. Діставав півтора фунта хліба і мені приносив маленький кусочок, хоч на 2 або 3 рази в рот. ...». ...

Мій син, що 20 березня незвісно куди дівся із села так як ходив, а все його білля осталося у прачки. Для мене це сумне і загадочне. Як що він сам втік, то я рада була би, а може його вбили, бо до нього придиралися. ...

Америка. 1932. 25 жовтня. № 123. С. 2.
(Голодомор 1932–1933 рр. в Україні на сторінках газети «Америка» / упорядник та автор передмови С. В. Корновенко, переклад з англійської О. В. Компанійця. — Передрук з часопису «Америка» 1932–1933 рр. — Черкаси : Видавчиня Чабаненко Юлія, 2024. С. 72, 73–74.)

ПСУЮТЬ ДІТЕЙ В СОВЕТАХ

Большевицька влада постановила вжити дітей у віці 8 до 16 літ до шпигунської служби проти старших громадян.

Америка. 1933. 11 лютого. № 17. С. 1.
(Голодомор 1932–1933 рр. в Україні на сторінках газети «Америка» / упорядник та автор передмови С. В. Корновенко, переклад з англійської О. В. Компанійця. — Передрук з часопису «Америка» 193–1933 рр. — Черкаси : Видавчиня Чабаненко Юлія, 2024. С. 126.)

З УКРАЇНИ

В останнім часі Волинь засипають листи з України. Пишуть відтам батьки, брати, сестри, знайомі — Українці, Жиди, Німці й Чехи. В усіх листах благання вислати гроший чи продуктів. Усі скаржаться на страшну нужду й голод, які панують на Україні.

Один Жид комуніст, що займає урядову посаду, пише до свого батька в Луцку, на західній Волині, під Польщею що ходять обдерті, діти не бачать навіть чорного хліба. ...

Америка. 1933. 16 березня. № 31. С. 4.

(Голодомор 1932–1933 рр. в Україні на сторінках газети «Америка» / упорядник та автор передмови С. В. Корновенко, переклад з англійської О. В. Компанійця. — Передрук з часопису «Америка» 1932–1933 рр. — Черкаси : Видавчиня Чабаненко Юлія, 2024. С. 157.)

КИЇВЛЯНКА ОПИСУЄ В ЛИСТІ СТРАХІТТЯ МАСОВОГО ГОЛОДОВОГО ВИМИРАННЯ СЕЛЯН НА РАДЯНСЬКІЙ УКРАЇНІ

... Ти гадаєш що ми в Києві нещасливі. Але якби ти побачила вмираючих на улицах Києва селян і їх дітей, так ти зрозуміла би увесь жах голоду. ...

Богато селянок кидають на улицах своїх дітей, в надії що їх заберуть до діточого дому і прокормлять. На ділі їх забирають на грузовики (трокни) і вивозять. На днях я зустріла два такі грузовики з дітьми.

Серед того лихоліття в Києві появились маси беззахисних хлопців які граблять базарі і людей на улицах. Хто борониться, поріжуть його ножами».

Америка. 1933. 19 серпня. № 97. С. 1.

(Голодомор 1932–1933 рр. в Україні на сторінках газети «Америка» / упорядник та автор передмови С. В. Корновенко, переклад з англійської О. В. Компанійця. — Передрук з часопису «Америка» 1932–1933 рр. — Черкаси : Видавчиня Чабаненко Юлія, 2024. С. 22–222.)

ГІРШЕ ЄГИПЕТСЬКОГО — НЕВІЛЬНИЦТВО НА ЖНИВАХ НА УКРАЇНІ І НА КУБАНЩИНІ

... Москва післала 100 000 дітей, у віці від 6 до 16 літ, щоби держали шпionську службу над батьками і матерями які збирають збіже на полях. Москва оголошує як один Михась Сорокін дав батька арештувати що не слухав большевицької команди. Знову 19-літній Дмитро Гордієнко і 8-літня Настя Омельченко викрили що жінці взяли собі трошки зерна із свого поля додому і дали їх большевицьким катам на кару.

За доноси ї шпionажу діти дістають від большевиків нагороди.

Америка. 1933. 24 серпня. № 99. С. 1.
(Голодомор 1932–1933 рр. в Україні на сторінках газети «Америка» / упорядник та автор передмови С. В. Корновенко, переклад з англійської О. В. Компанійця. — Передрук з часопису «Америка» 1932–1933 рр. — Черкаси : Видавчиня Чабаненко Юлія, 2024. С. 221–222.)

ЛИСТ З УКРАЇНИ

Російський денник Новое Русское Слово з Нью Йорку у виданні з 23 серпня подає лист молодой селянки з України до батька в Америці.

Дочка між іншим так пише: ...

Перед моїми очами стала померша моя донечка Віруся. Перед смертю вона просила: «Мамусю дай хоч малесенький кусник хліба, я ще не хочу вмирати!». Ах, Боже, я ніде тоді не могла добути ані хліба ані склянки молока. Я просила: Візьміть, скільки хочете, лише продайте для хорої. Та ні за що не дадуть. Кождий думає про себе і не жаль йому другого. І так бідна Віруся померла.

Америка. 1933. 24 серпня. № 99. С. 1.
(Голодомор 1932–1933 рр. в Україні на сторінках газети «Америка» / упорядник та автор передмови С. В. Корновенко, переклад з англійської О. В. Компанійця. — Передрук з часопису «Америка» 1932–1933 рр. — Черкаси : Видавчиня Чабаненко Юлія, 2024. С. 227.)

УКРАЇНА ГИНЕ ВІД ГОЛОДУ ПІД СОВЕТСЬКИМ УПРАВЛІННЯМ З МОСКВИ

... Жорстокість супроводжує голод

«Умови голоду там супроводжуються такими жорстокими явищами масового голоду, як дітозгубництво та канібалізм. В інтересах вічних законів гуманності та благодійності, звертаємо свій голос до всіх організацій та центрів у світі, які працюють на службі людства та правосуддя, щоб вони могли, поки ще не пізно, взяти на себе загальний план порятунку на наднаціональній та позарелігійній основі для тих, кому загрожує голод в Росії». ...

Америка. 1933. 24 серпня. № 99. С. 4.

(Голодомор 1932–1933 рр. в Україні на сторінках газети «Америка» / упорядник та автор передмови С. В. Корновенко, переклад з англійської О. В. Компанійця. — Передрук з часопису «Америка» 1932–1933 рр. — Черкаси : Видавчиня Чабаненко Юлія, 2024. С. 229–230.)

ЖАХ НА УКРАЇНІ

... Француз Десона писав:

«Я хотів би показати цілій Європі руїну, що панує на Україні; показати сотні тисяч дітей, подібних до кістяків, що простягають свої малі рученята до чужинців, чекаючи від них допомоги. Мені здається, що причина нашої байдужості є та що все це лихо діється десь там гень далеко, ламент і плач голодних не доходять до ух європейців». ...

Америка. 1933. 26 серпня. № 100. С. 2.

(Голодомор 1932–1933 рр. в Україні на сторінках газети «Америка» / упорядник та автор передмови С. В. Корновенко, переклад з англійської О. В. Компанійця. — Передрук з часопису «Америка» 1932–1933 рр. — Черкаси : Видавчиня Чабаненко Юлія, 2024. С. 240–241.)

ЛЮДОЇДСТВО НА УКРАЇНІ

Голодні вимирають на полі підчас жнив

Російський часопис Возрождение який виходить в Парижі, у Франції, помістив лист з радянської України з 25 липня, 1933.

Автор листа пише:

«Що тут тепер твориться, відомо лиш одному Господу на небі, бо ми відрізані від решти світу.

Матері вбивають своїх дітей і їдять їх мясо.

На днях до шпиталю привели матір яка зарізала свого 10-літнього сина. Від надмірного вжиття мяса голодуюча мати захворіла і померла. ...

Америка. 1933. 31 серпня. № 102. С. 1.

(Голодомор 1932–1933 рр. в Україні на сторінках газети «Америка» / упорядник та автор передмови С. В. Корновенко, переклад з англійської О. В. Компанійця. — Передрук з часопису «Америка» 1932–1933 рр. — Черкаси : Видавчиня Чабаненко Юлія, 2024. С. 249.)

Під більшовицьким гнітом . Враження австрійського лікаря

Більшовицький режим стверджує, що багато зробив для безпритульних дітей, але на кожному розі можна зустріти жебраків, які просять милостиню.

Osservatore Romano. 13.01.1932. № 9.

(«... в ім'я людства та цивілізації ...»: Голодомор 1932–1933 рр. в Україні у висвітленні преси і архівних джерел Ватикану / упорядники та автори передмови С. В. Корновенко, А. МакВей. — Черкаси : Видавчиня Чабаненко Ю. А., 2025. С. 57.)

Жахливі подробиці канібалізму в Росії

... Солдат відкрив переді мною мішок, в якому були залишки дитини, яку вбили для того, аби прохарчуватись.

Люди боялися залишати дітей на вулицях, зважаючи на те, що їх можуть викрасти, і постійно наводили приклади

випадків, коли дітей забирали на узбіччях, вбивали та з'їдали. Вам це може здатися неймовірним, але це мене не дивує. ...

У Тбілісі, де я був 5 вересня (тобто кілька тижнів після збору врожаю), я бачив трупи залишених бездомних дітей на вулицях, які мали характерні ознаки голоду: худі та деформовані ноги, вибухлі черева. ...

Osservatore Romano. 03. 12. 1933. № 283.

(«... в ім'я людства та цивілізації ...»: Голодомор 1932–1933 рр. в Україні у висвітленні преси і архівних джерел Ватикану / упорядники та автори передмови С. В. Корновенко, А. МакВей. — Черкаси : Видавчиня Чабаненко Ю. А., 2025. С. 133, 135.)

**Д'Ербіні до Пія XI, нотатка про аудієнцію,
22 серпня 1933 р.**

Для аудієнції Святішого Отця

Тема: Анонімний лист з Північного Кавказу, в якому
описується жахливий голод, що охопив населення.

— Дітей, яких спіймали на вулицях, вбивають, а потім з'їдають. ...

ASRS, Pro Russia, box 14, fasc. 91, f. 41r.

(«... в ім'я людства та цивілізації ...»: Голодомор 1932–1933 рр. в Україні у висвітленні преси і архівних джерел Ватикану / упорядники та автори передмови С. В. Корновенко, А. МакВей. —

Черкаси : Видавчиня Чабаненко Ю. А., 2025. С. 295.)

Розділ 7

РЕПРЕСІЇ, РОЗСТРИЛИ СЕЛЯН

ЖАХЛИВІ ВІСТИ З БОЛЬШЕВИЦЬКОГО «РАЮ»

За останні два тижні українські і чужинецькі часописи принесли страшні вісти із-над Дністра. Большевики розстрілюють тисячі українського люду на В. Україні. Люди гинуть як мухи в тій большевицькій катівні. Є випадки, що сотки людей розстрілюють большевики за те, що нарід не дає тим катам глумитися над святинями.

Знова масу людей розстрілюють на Дністрі, коли люде ті силкуються утік-ти на румунську сторону.

Так гине наш нарід «в робітничо-селянській соціялістичній республіці»!

Січ. 1932. 15 квітня. Ч. 8. С. 7.
(Голодомор 1932–1933 рр. в Україні на сторінках гетьманської преси: газети «Січ» і «Наш стяг» / упорядник та автор передмови С. В. Корновенко. — Передрук з часописів «Січ» і «Наш стяг» 1932–1935 рр. — Черкаси : Видавчиня Чабаненко Ю. А., 2024. С. 46–47.)

НОВА ДІЯ СТРАШНОЇ ТРАГЕДІЇ НА ДНІСТРІ БОЛЬШЕВИКИ ЗАСТРИЛИЛИ 100 МОЛЯЩИХ НА ВЕЛИКДЕНЬ.

Відень, 9 травня. — В день Великодніх Свят українські селяни з містечка Дубосари, що розложене над Дністром, проти румунського села Кривлян, почули як в Кривлянах задзвонили великодні дзвони і майже все село висунуло на беріг Дністра, уклало і обернулось до церкви, на румунській стороні, горяче молилось. Вони бачили через Дністер, як їхні брати на румунській стороні (в Бесарабії) вільно входили до Церкви і серце їм стискалося від болю, що під большевицькою кормигою вони не мають права навіть помолитися в своїй церкві в день найбільшого християнського свята.

І в цей момент надіхав сильний відділ кінної большевицької приграничної сторожі. Командант большевицької сторожі наказав зібраним селянам негайно розійтись і перестати молитись. Селяне очевидно відмовились. Ко-

мандант відділу наказав озброєним кіннотчикам заатакувати беззбройних селян і всіх знищити. Кінний большевицький відділ влетів у саму гущу молящих селян і зі скорострілів почав розстрілювати їх. На місці залишилось 100 люду застрілених і кілька сот ранених.

На стороні румунській почули ті стріли, страшні крики та несамовиті зойки мордованих. Всі, що молилися в церкві, вийшли на берег Дністра і приглядалися тим сценам масового морду, що відгравалися на большевицькій стороні.

Большевицька сторожа скоро забрала трупи забитих і кудись їх вивезла, щоби й сліди тієї кривавої масакри затерти.

Так розправляються над українським християнським людом большевицькі кати зв червоної Москви. Отака є свобода в большевицькім «раю»...

Січ. 1932. 01 червня. Ч. 11. С. 2.

(Голодомор 1932–1933 рр. в Україні на сторінках гетьманської преси: газети «Січ» і «Наш стяг» / упорядник та автор передмови С. В. Корновенко. — Передрук з часописів «Січ» і «Наш стяг» 1932–1935 рр. — Черкаси : Видавчиня Чабаненко Ю. А., 2024. С. 47–48.)

ЖАХ І СТРАХІТТЯ В УКРАЇНІ

Часопис «Курер де Женев» приносить звіт про виклад пастора Шалабера, який недавно прибув з України.

Пастор Шалабер сказав:

«Селянство на Україні засуджене на цілковите знищення. Неможливо описати жах і страхіття, які відбуваються при масових висилках селян з України, яких викидають силоміць з осель їх предків і шлють на далеку північ, де їх чекає мученицька смерть.

Життя в концентраційних таборах є страшним пеклом. Не є дивним, що в концентраційнім таборі, де я перебував, виселенці вмирили тисячами. В той час, як населення України вмирає з голоду, що його систематично витворює Москва, до Німеччини перевезено одинадцять потягів із збіжжям, відібраним від українських селян.»

Наш стяг. 1934. 23 червня. Ч. 24. С. 1.

(Голодомор 1932–1933 рр. в Україні на сторінках гетьманської преси: газети «Січ» і «Наш стяг» / упорядник та автор передмови С. В. Корновенко. — Передрук з часописів «Січ» і «Наш стяг» 1932–1935 рр. — Черкаси : Видавчиня Чабаненко Ю. А., 2024. С. 167.)

БОЛЬШЕВИКИ РОЗСТРІЛЮЮТЬ ГОЛОДНИХ СЕЛЯН НА УКРАЇНІ

Телеграма з Москви повідомляє що большевики розстріляли п'ять селян на Україні, за те що взяли трохи збіжа з «колхоза» (збірного господарства).

Інші телеграми з Москви сповіщають що «крадення» збіжа та других засобів поживи з «колхозів» селянами на радянській Україні сталося масове і прибрало характер революти. Селяни «крадуть» ізза страшної голоднечі.

На це комуністична «влада» відповіла розстрілами, щоби так звірськими карами: відстрашити голодних від посягання за поживою на полях які перед насильним створенням «колхозів» до них належали.

Америка. 1932. 30 серпня. № 100. С. 1.
(Голодомор 1932–1933 рр. в Україні на сторінках газети «Америка» / упорядник та автор передмови С. В. Корновенко, переклад з англійської О. В. Компанійця. — Передрук з часопису «Америка» 1932–1933 рр. — Черкаси : Видавчиня Чабаненко Юлія, 2024. С. 27.)

КАРА ЗА КРАДІЖ В СОВЕТЬСЬКІМ СОЮЗІ

Большевицька преса в Москві оголосила декрет Центрального Екзекутивного Комітету і ради народніх комісарів, який грозить за крадіж товарів під час транспортів карою смерти або в'язницею найменше 10 літ або конфіскацією маєтку.

Перша точка, декрету каже що товари, транспортовані залізницями або водою, хочби належали до кооперативи або приватних осіб, користуються правами охорони державних транспортів.

Друга точка зрівнує, добро «колективів» і кооператив (врожаї на полях), запасів суслільних організацій, склепів і складів з державним добром та запевнює охорону перед крадіжю карою смерти або в'язниці найменше 10 літ конфіскацією маєтку.

Третя точка заповідає рішучу боротьбу з протисупільними кулацько-капіталістичними елементами що допускаються насильство і погроз супроти членів «колективів», щоби приневолити їх покинути «колективи». Такі проступки рівняються поступкам проти держави і потягають за собою в'язницю 5 до 10 літ у концентраційних таборах. У всіх тих випадках нема помилування.

Америка. 1932. 30 серпня. № 100. С. 2.
(Голодомор 1932–1933 рр. в Україні на сторінках газети «Америка» / упорядник та автор передмови С. В. Корновенко, переклад з англійської О. В. Компанійця. — Передрук з часопису «Америка» 1932–1933 рр. — Черкаси : Видавчиня Чабаненко Юлія, 2024. С. 27.)

МОСКВА РОЗСТРІЛЮЄ ГОЛОДНИХ СЕЛЯН І РОБІТНИКІВ ЗА ПОЖИВУ

Телеграма з Москви повідомляє:

За три дні в Союзі засудили на смерть ще 50 осіб і розстріляли 20 осіб.

Все те селяни і робітники які провинились тим що взяли якийнебудь артикул поживи.

В Харкові, на Україні, засудили на смерть 7 залізничних робітників за те що взяли артикули поживи.

В Новосибірську засудили на смерть селян за крадіж збіжжя.

В Мурманську засудили на смерть 4 залізничних робітників. Решта засуджених на смерть в інших сторонах Союзного Союзу.

Всі засуджені і страчені за крадіж різних артикулів поживи.

Америка. 1932. 8 вересня. № 103. С. 1.

(Голодомор 1932–1933 рр. в Україні на сторінках газети «Америка» / упорядник та автор передмови С. В. Корновенко, переклад з англійської О. В. Компанійця. — Передрук з часопису «Америка» 1932–1933 рр. — Черкаси : Видавчиня Чабаненко Юлія, 2024. С. 32.)

РОЗСТРІЛЮЮТЬ ЛЮДИЙ ЗА АРТИКУЛИ ПОЖИВИ

І в Філадельфії є одна Українка котру большевики засудили були на Поділлі на розстріл за те що купила без дозволу топку соли і несла до своєї хати. Її помилювали, тому що вона жінка американського громадянина до котрого вкінці змогла вернутися з важкої большевицької неволі.

Це було ще тому кілька літ. Але тепер розстріли за те що хтось узяв, чи роздобув одробинок поживи, стались такими буденними подіями щоденного життя в Союзі що Москва спокійнісінько майже щодня подає телеграфічні звідомлення про це закордон, по цілому світі. Так само спокійно як про погоду, з'їзди, огонь або який винахід.

Видно що в Москві і загалом в московській душі душогубство за кусник хліба це зовсім натуральна річ. Нічого надзвичайного. Річ, мовляли, цілком ясна і самозрозуміла.

Але у світі людей культурних, а не кацапів, на такі події глядять трохи інакше. ...

Америка. 1932. 8 вересня. № 103. С. 2.

(Голодомор 1932–1933 рр. в Україні на сторінках газети «Америка» / упорядник та автор передмови С. В. Корновенко, переклад з англійської О. В. Компанійця. — Передрук з часопису «Америка» 1932–1933 рр. — Черкаси : Видавчиня Чабаненко Юлія, 2024. С. 33.)

УКРАЇНА І МОСКВА

... Минулого місяця розстріляли на Україні без суду 35 Українців, високих урядників українського уряду в Харкові. Вони хоч були комуністами, не забули що вони Українці і створили були організацію для визволення України зпід московського ярма. Справа вже дійшла була так далеко що швидко мали дати загальний наказ до повстання шпроти Москви та до проголошення Незалежної Української Держави. Але московські чекісти викрили ту таємну організацію і її членів розстріляли, навіть без суду тайком. Тепер московська комуністична преса юдить Москву і проти других українських урядів в Харкові. Вона жадає ні менше ні більше лише щоби Москва забрала з України всіх Українців, їх повисилала на Сибір або порозстрілювала, бо знає що поки ще живе хоч один Українець, так Москва на Україні не буде себе почувати безпечно. Жадному Українцеві Москва не вірить, бо знає що Українці хоч і комуністи, та лише зверхи. На ділі вони і далі Українці. ...

Америка. 1933. 27 квітня. № 48. С. 2.
(Голодомор 1932–1933 рр. в Україні на сторінках газети «Америка» / упорядник та автор передмови С. В. Корновенко, переклад з англійської О. В. Компанійця. — Передрук з часопису «Америка» 193–1933 рр. — Черкаси : Видавчиня Чабаненко Юлія, 2024. С. 172–173.)

Під більшовицьким гнітом : Різанина на берегах Дністра

БРЮССЕЛЬ, 8 (Б.П.У.) — Кореспондент «Нью-Йорк

Таймс» наводить додаткові подробиці масових убивств, скоєних більшовиками на берегах Дністра, про які вже повідомлялося останніми днями. Сотні тіл застрягли вздовж берегів; інші трупи тривалий час залишалися кинути на льоду. Групу жінок, які виступали проти руйнування церкви в радянському селищі біля річки, розстріляли з автоматів.

За результатами розслідування, проведеного спільною румунсько-радянською комісією, з'ясувалося, що жертвами більшовиків вздовж кордону, обмеженого Дністром, стали 1009 осіб.

Osservatore Romano. 11. 05. 1932. № 109.
(«... в ім'я людства та цивілізації ...»: Голодомор 1932–1933 рр. в Україні у висвітленні преси і архівних джерел Ватикану / упорядники та автори передмови С. В. Корновенко, А. МакВей. — Черкаси : Видавчиня Чабаненко Ю. А., 2025. С. 79.)

**Комісі я Pro Russia до L'Osservatore Romano,
липень 1933 р.**

Під ярмом

**Втеча до Румунії з ризиком для життя — Україна в
стані терору**

...На початку травня, як повідомляє Regensberger Anzeiger з Регенсбурга, відновилося явище масових втеч із Радянської Росії до Румунії. Щодня в прикордонному пункті Дороська на Дністрі збираються цілі родини українських селян, аби спробувати переправитися через річку. Прикордонники відкривають вогонь по втікачах; навіть поранені кулями та кулеметними чергами вони все ж вважають себе щасливими, якщо вдалося дістатися румунського берега й перетягти туди своїх рідних. Лише за три дні близько шістдесяти сімей змогли переправитися через річку, хоча багато хто отримав поранення через стрілянину.

... З усіх населених пунктів на радянсько-румунському кордоні надходять повідомлення про безперервні кулеметні черги, якими скошують натовпи, що намагаються втекти. ...

ASRS, Pro Russia, box 14, fasc. 91, f. 28r-30r

(«... в ім'я людства та цивілізації ...»: Голодомор 1932–1933 рр. в Україні у висвітленні преси і архівних джерел Ватикану / упорядники та автори передмови С. В. Корновенко, А. МакВей. — Черкаси : Видавчиня Чабаненко Ю. А., 2025. С. 253, 255.)

Розділ 8

ПОЛІТИКА БІЛЬШОВИКІВ НА СЕЛІ В УМОВАХ ГОЛОДОМОРУ

ЗАГРОЗА ЩЕ БІЛЬШОГО ГОЛОДУ В УКРАЇНІ

Багато українських комуністів, що знають про таке жахливе становище селян, невдоволені економічною політикою Сталіна в Україні, але вони безсилі боротися зі Сталіном.

З причин, що українські комуністи відмовлялися насильно забирати хліб у селян, то на так зв. хлібозаготовку (збирання хліба), — в Україну були надіслані комуністи із інших совітських республік.

В зв'язку з цим, із комуністичної партії викинули кількадесят тисяч українських комуністів.

Січ. 1933. 2 грудня. Ч. 42. С. 2.
(Голодомор 1932–1933 рр. в Україні на сторінках гетьманської преси: газети «Січ» і «Наш стяг» / упорядник та автор передмови С. В. Корновенко. — Передрук з часописів «Січ» і «Наш стяг» 1932–1935 рр. — Черкаси : Видавчиня Чабаненко Ю. А., 2024. С. 104.)

СОВЕТИ В ОБОРОНІ НЕВОЛІ

Телеграми з Москви повідомляють:

Большевицька влада видала новий наказ який заборонює селянам котрі покидають «колхози» (большевицькі спільні фільварки) наново відбирати своє поле яке вони «дали» (вони не давали, в них заграбили) коли «вступали» (вони не вступали, їх туди запроторили).

Америка. 1932. 17 вересня. № 107. С. 1.
(Голодомор 1932–1933 рр. в Україні на сторінках газети «Америка» / упорядник та автор передмови С. В. Корновенко, переклад з англійської О. В. Компанійця. — Передрук з часопису «Америка» 1932–1933 рр. — Черкаси : Видавчиня Чабаненко Юлія, 2024. С. 35.)

АГЕНТ СТАЛІНА В ХАРКОВІ ГРОЗИТЬ УКРАЇНІ

Сталін післав до Харкова свого агента, Москаля Постичева, котрого призначив другим секретарем комуністичної партії на Україні.

Той Постичев на зібранні партії в Харкові загрозив що на Україні настануть такі катування селян як на Кубанщині.

Та царська сваволя Москви стоїть у звязи з недостатками у засівах землі та грабунків українських сіл із зерна для Москви.

Америка. 1933. 14 лютого. № 18. С. 1.
(Голодомор 1932–1933 рр. в Україні на сторінках газети «Америка» / упорядник та автор передмови С. В. Корновенко, переклад з англійської О. В. Компанійця. — Передрук з часопису «Америка» 1932–1933 рр. — Черкаси : Видавчиня Чабаненко Юлія, 2024. С. 35.)

ЯК ЛЮДИ ПРОПАДАЮТЬ НА РАДЯНСЬКІЙ УКРАЇНІ

... Податку нам давати треба було 75 крб. 91 коп. «обложення» 82 крб. 32 коп. «кубаційного» (?) 38 крб. 75 коп., тракторних акцій 93 крб. 15 коп., всього на суму 290 крб. 13 коп.».

Всюди тепер біда у світі, особливо серед безробітних. Біда велика і селянам. Але нема найменшого сумніву що ніде у світі селяни не голодують так важко і не пухнуть з голоду як на багатій врожайній Великій Україні. Там вже дійсно край усьому. Селяни ограблені так що навіть не мають зерна не то на кусень хліба але й на засів, бодай частинки землі вкритої від років буряном. ...

Америка. 1933. 16 лютого. № 19. С. 2.
(Голодомор 1932–1933 рр. в Україні на сторінках газети «Америка» / упорядник та автор передмови С. В. Корновенко, переклад з англійської О. В. Компанійця. — Передрук з часопису «Америка» 1932–1933 рр. — Черкаси : Видавчиня Чабаненко Юлія, 2024. С. 133–134.)

ПРИМУСОВІ РОБОТИ І РОЗСТРІЛИ ЗА ПРОВІНИ У ДОСТАВІ ЗБІЖА

В Москві оголосили два декрети, підписані Сталіном і Молотовом, що торкаються виконання заповідженого Сталіном нового курсу супроти селянства у справі збіжових наказів.

Один декрет передбачує створення спеціальних комісій, що мають контролювати постачання збіжєвих приділів призначених для потреб держави. Заповідає притім що на випадок невиконання повнотою урядового плану на всіх мешканців опірних округів, будуть наложені примусові роботи.

Селяни, що укривають збіже будуть адміністраційним шляхом розстріляні.

Другий декрет установляє продаж біжа по вільних цінах для округів, де сільська людність виконала в цілости наказані приділи.

Америка. 1933. 18 лютого. № 20. С. 1.
(Голодомор 1932–1933 рр. в Україні на сторінках газети «Америка» / упорядник та автор передмови С. В. Корновенко, переклад з англійської О. В. Компанійця. — Передрук з часопису «Америка» 1932–1933 рр. — Черкаси : Видавчиня Чабаненко Юлія, 2024. С. 136.)

СТРАШНІ ПЕРЕСЛІДУВАННЯ НА РАДЯНСЬКІЙ УКРАЇНІ

Ми вже були подавали вістки про те що кубанських козаків, нащадків наших славних Запорожців, переселює большевицька влада на Сибір.

Тепер прийшли вісти, що таке саме робить большевицька влада і на Україні. В цих округах України, де селяни не виконали збіжєвого пляну та ставляться ворожо до урядових розпорядків. Із Полтавщини виселили коло тисячу родин на Сибір під замітом хліборобського саботажу. Все їх майно забрали на державу.

Також і з інших округів України виселили багато селянських родин на Сибір. Загалом виселили з України на Сибір до 20 тисяч Українців. Між засланнями є навіть члени комуністичної партії, що належать до опозиції, цебто мають трохи інакшу думку про господарку большевиків на Україні, а в большевиків не вільно мати інакшої думки, як має провід партії.

Положення виселенців страшне. Вони не мають теплих одягів. Везуть їх у зачинених возах під сильном конвоєм чрезвычайки. Коли один такий транспорт приїхав на дворець у Курску, в одному возі найшли шість замерзлих людей.

Крім цього в багато округах України карні експедиції розправляються жорстоко із селянами, що скрили збіжжа для себе.

Большевики тут позбуваються з України найсвідоміших людей, а друге, проводять стару політику московських царів — хочать змосковщити Україну, бо большевики на місце виселених Українців насилають московських селян, головно вислужених військових. А так колись робили московські царі, вони переганяли селян із цілих просторів України в інше місце, а степи колонізу-

вали чужинцями, Москалями, Сербами, Болгарами, Греками, Німцями. Московським царям це на селах не вдалося вповні, вони тільки змосковщили міста. Та більшовики, хто знає — чи не будуть мати тут більших успіхів. Не даром кажуть, що «червоні царі» продовжують політику «білих царів».

Америка. 1933. 25 лютого. № 23. С. 1.
(Голодомор 1932–1933 рр. в Україні на сторінках газети «Америка» / упорядник та автор передмови С. В. Корновенко, переклад з англійської О. В. Компанійця. — Передрук з часопису «Америка» 1932–1933 рр. — Черкаси : Видавчиня Чабаненко Юлія, 2024. С. 140–141.)

ЗАГРАБЛЕНЕ З УКРАЇНИ ЗБІЖЕ МОСКВА ПОЗИЧАЄ УКРАЇНІ НА ПРОЦЕНТ

Засіяли і зібрали торік селяни на Великій Україні пшеницю й інше зерно. Прийшла Москва і заgrabала майже все для себе, так що селяни на Україні пропадають у страшній голоднечі. Нема бесіди про засіви. Засіви на озимину не дописали.

Аж це спонукало, чи радше примусило Москву призадуматись над тим що буде коли і на весну на Україні не засіють ярої пшениці. І Москва рішилась на ратункову акцію.

Телеграма з Москви оповіщає що диктатор Осип Сталін, і голова «совнаркому» Вячеслав Молотов, видали ще один указ, про висилку на радянську Україну і на Північний Кавказ (українські козацькі краї) 21, — 400 000 бушлів зерна на засів.

В осени тамошні «колхози» і селяни мають Москві віддати те збіжжя і заплатити за перевіз (в обі сторони, до Москви із Москви) 10 %.

Нема сумніву що крім того ще й решту забере Москва, як «данину» за неволю.

Америка. 1933. 2 березня. № 25. С. 1.
(Голодомор 1932–1933 рр. в Україні на сторінках газети «Америка» / упорядник та автор передмови С. В. Корновенко, переклад з англійської О. В. Компанійця. — Передрук з часопису «Америка» 1932–1933 рр. — Черкаси : Видавчиня Чабаненко Юлія, 2024. С. 145.)

ЯК ВМИРАЄ БОЛЬШЕВИЗМ

Кореспондент віденського денника Ное Фрає Прессе, інженір Бассехес, вернувшись з Москви до Відня, описує жахливі умови життя в теперішню пору у Советському Союзі.

Він пише:

В останньому півроці заострено диктатуру супроти селян засилаючи їх, забираючи рештки майна, вводячи кару смерти за крадіж «колективного» майна (передівсім збіжа). Заострено дисципліну серед робітництва і за кожний «промах» (спізнення до праці, недокладність робити) звільнюють з праці, що рівняється відібранню карток на харчі для робітника і його цілої сім'ї. Введено паспорти в містах. Кому відберуть такий паспорт, мусить до десяти днів вибратися з міста. Не вільно приїздити до міст на відвідини, хиба що найвищі чинники влади мусять признати такий приїзд конечним. Так відібрано решту свободи і міському населенню та робітникам.

Не краще і з комуністами. Вони живуть під вічною загрозою чергової чистки партії. Так узяли там у карби всіх, без різниці стану і класи.

На село прийшло нове лихо. До тракторних стацій поприділювали тепер «політвідділи». Кожний відділ складається з 4-ох людей які мають окремі широкі уповноваження для виконування нагляду над всією

роботою «колгоспів» і селян. Це новий наступ на селянство, яке большевики хотять за всяку ціну зломити. ...

Америка. 1933. 16 березня. № 31. С. 2.

(Голодомор 1932–1933 рр. в Україні на сторінках газети «Америка» / упорядник та автор передмови С. В. Корновенко, переклад з англійської О. В. Компанійця. — Передрук з часопису «Америка» 1932–1933 рр. — Черкаси : Видавчиня Чабаненко Юлія, 2024. С. 150–151.)

УКРАЇНА І МОСКВА

З Берліна повідомляють:

З Великої України приходять тривожні вісти. Про те що там панує голод, давно вже відомо. А тепер до того прийшли ще й весняні роботи. Зерна на посів нема, а московські чекісти гонять наших людей нагайками до роботи та бють, за те що зіли в зимі зерно призначене на насіння. Їм навіть не в голові, що колиб не те зерно то люди вже були би повимирали з голоду. Вони вишукують в селян останки зерна і його забирають на засів. Коли хтось каже, що він голоден то це вважають там за «контр-революцію» і такого коли на місці не розстрілюють то засилають на Сибір або на Соловки. Таких є тисячі. Люди з голоду падають, а московські чекісти та комуністи кажуть їм що вони куркулі та богачі і хліб поховали. ...

Америка. 1933. 27 квітня. № 48. С. 2.

(Голодомор 1932–1933 рр. в Україні на сторінках газети «Америка» / упорядник та автор передмови С. В. Корновенко, переклад з англійської О. В. Компанійця. — Передрук з часопису «Америка» 1932–1933 рр. — Черкаси : Видавчиня Чабаненко Юлія, 2024. С. 172.)

ДЕЯКІ БЕЗПОСЕРЕДНІ ВІСТІ З УКРАЇНИ

НЮ ЙОРК, 12 травня (Вл. кор.) — Виїмки з приватного листу, писаного молодим хлопцем до Українця в Нью Йорку 12 квітня 1933):

«В нас, в Рад-Владі на Україні тепер переводиться чистка самих найгарніших людей. Їм кажуть, начебто вони брали участь в Денікінщині й Петлюрівщині ще на початку революції. Висилають їх на далекі роботи з їхніми сім'ями і дозволяють їм брати багажу на 18 пудів. Хазяйства, яке мають, забирають в колектив».

«В нас від 5 квітня до 10 квітня відбувся суд над колгоспними трутнями за кражу хліба. Хліб крали всі люди, бо голодні. Пайкою не задовольняються. Завідуючого хлібною коморою, завідуючого млином, вагаря хліба, який важив у молотьбу хліб і бригадиря-доставця засудили до розстрілу. Голову колгоспу і його заступника, як партійців, засудили на 10 років висилки, решту також на 10 років та 8 років висилки. Всіх засудили на «конфіскацію імушества» і забирають їхнє майно в колгоспи. В нас повідкривали столові для спухлих і голодних людей. Варять два рази на день водичку з мукою, муки видають по 100 грамів на душу денно».

Голодні цим не наїдяться, але раді й цьому. В колгоспі тепер відкрилося спільне харчування для робочих, На робочого дня прожитку на день дають 150 грамів муки, а 150 грамів до дому, щоб хліб пекли. Варять пісне. Робочі на роботу не хотять ходити. Кажуть: «Дай нам хліба зісти, доволі, тоді й підемо, а то за цими 150 грамами не можемо підняти й ніг, бо самий чоловік не зідає, а ділиться з сім'єю».

Богато людей мре з голоду. Злочинство збільшується. Ті робочі, які, цілком перейшли на колективний харч і з дому не мають ніякої допомоги, то вмирають десятками і валяються по дворах, по конюшнях і попід тинами: там де робив, там і вмер. За ними ніхто не слідить. «Валяються по цілому тижні, ніхто не прикриває. Найбільше вмирають чоловіки й хлопці. Людей мучать голодом а коли приїде якийнебудь жидок з портфелем, трошки побалакає як треба сіять і яку норму повинен зробить робітник підчас роботи та за це йому видається на день кілограм муки й літру молока, а робітники, які роблять на землі, то молока й не бачать».

Америка. 1933. 16 травня. № 56. С. 1.

(Голодомор 1932–1933 рр. в Україні на сторінках газети «Америка» / упорядник та автор передмови С. В. Корновенко, переклад з англійської О. В. Компанійця. — Передрук з часопису «Америка» 1932–1933 рр. — Черкаси : Видавчиня Чабаненко Юлія, 2024. С. 189–190.)

ГАЛИЦЬКІ УКРАЇНЦІ В ОБОРОНІ ВЕЛИКОЇ УКРАЇНИ ЯКА ВИМИРАЄ У ВАЖКОМУ ЯРМІ МОСКОВСЬКОГО НАЦІОНАЛІЗМУ

... Щоби зламати спротив українського народу, большевицька влада вживає нелюдських засобів. Вона:

1. З культурного огляду затирає штучно національний характер українського писменства і науки нагинаючи їх терором до потреб комуністичного московського інтернаціоналізму.

2. З політичного огляду московські комуністи щораз завзятіше гнетуть український нарід, а саме вязнять, засилають на примусові роботи і винищують фізично свідомих та ідейних під національним оглядом селян, робітників та інтелігентів.

3. З господарського огляду московські комуністи ведуть на Україні політику повного визиску. У ділянці промислу експлуатують усі підземні скарби не для потреб України, а в сільсько-господарській ділянці довели «колективізацією» до занархізування хліборобства та повели неперебірчиву в засобах і наскрізь грабункову політику яка спричинює в в тій найбогатшій найплодовитшій країні Східної Європи, постійний голод і невидану у світі нужду в українському селі. Така господарська політика комуністів довела до того що маси українського населення вигибають з голоду. ...

Америка. 1933. 13 липня. № 81. С. 1.

(Голодомор 1932–1933 рр. в Україні на сторінках газети «Америка» / упорядник та автор передмови С. В. Корновенко, переклад з англійської О. В. Компанійця. — Передрук з часопису «Америка» 1932–1933 рр. — Черкаси : Видавчиня Чабаненко Юлія, 2024. С. 198–199.)

СТРАШНІ КАРТИНИ ВИМИРАЮЧОЇ УКРАЇНИ

... Починаються жнива. На Україні такого врожаю найстарші не пригадують. Верховець з конем сховається в житі. Коли про це довідалась Москва, наказала збільшити на Україні плановий податок зерна втриє.

Вже є й наслідки такого розпорядку. Появилися «стрижії». Цілі лани або без колосків, або випалеві. Не помагає ні кінна та піша варта, ані аероплани. Населення знає, що хліб не для нього вродив. Увесь врожай має бути вивезений за межі України.

Тому то повстало свідоме нищення хліба ще на полі або відмова від збирання врожаю. Хліб уродив, а збирати нема кому. Пробують большевицькі агенти вербувати робітників з прикордонних районів Польщі. Машинами большевицька влада також не годна дати собі ради з урожаєм, бо, як усе в большевиків у таких випадках буває, машини у більшості не направлені. При таких умовах хочби й який врожай від голоду України не вратує. Населення і далі буде винищуватись голодом. ...

Америка. 1933. 10 серпня. № 93. С. 2.

(Голодомор 1932–1933 рр. в Україні на сторінках газети «Америка» / упорядник та автор передмови С. В. Корновенко, переклад з англійської О. В. Компанійця. — Передрук з часопису «Америка» 1932–1933 рр. — Черкаси : Видавчиня Чабаненко Юлія, 2024. С. 219–220.)

ЖАХ НА УКРАЇНІ

... історик тогочасного голоду професор Фішер писав:

«Політика комуністичної партії супроти України має кілька цікавих сторін. Московський уряд не лише не захотів подати до відома американської допомогової адміністрації про становище на Україні, як це він зробив щодо інших областей більше віддалених, але він чинно перешкоджував, тому щоби Американці прийшли до контакту з Україною. Москва за всяку ціну ігнорувала голод над Чорним морем, що був не менший ніж на Волзі». ...

Америка. 1933. 26 серпня. № 100. С. 2.

(Голодомор 1932–1933 рр. в Україні на сторінках газети «Америка» / упорядник та автор передмови С. В. Корновенко, переклад з англійської О. В. Компанійця. — Передрук з часопису «Америка» 1932–1933 рр. — Черкаси : Видавчиня Чабаненко Юлія, 2024. С. 243.)

Бідність та релігійні переслідування в Радянській Росії

... Цілі родини українських

селян щодня з'їжджаються до прикордонного пункту Доровська на Дністрі, щоб спробувати переправитися річкою. Прикордонники стріляють по втікачах; проте вони, навіть поранені кулеметним вогнем, радіють, якщо вдається дістатися румунського берега та перетягнути туди своїх родичів. За три дні близько шістдесяти сімей змогли перетнути річку, і багато з них отримали поранення вогнем зі стрілецької зброї. Втікачі заявляють, що їх змушує залишити батьківщину терор, викликаний указами ДПУ.

По всій радянській Україні створені «рухомі воєнні ради», завданням яких є розслідування справ щодо селян, які саботують нові укази Сталіна про конфіскацію зерна: наслідком цього є масові смертні вироки та негайні страти. Террор сильно лякає. Той, хто звинувачується в саботажі, безнадійно втрачений, оскільки не проводиться жодного судового розгляду, і ніякий захист не надається. Також через новий закон про житло в сільській місцевості, життя в радянській Україні стало справжнім пеклом. Міське населення, вигнане з міст, переповнює села. ...

Osservatore Romano. 07. 07. 1933. № 157.

(«... в ім'я людства та цивілізації ...»: Голодомор 1932–1933 рр. в Україні у висвітленні преси і архівних джерел Ватикану / упорядники та автори передмови С. В. Корновенко, А. МакВей. — Черкаси : Видавчиня Чабаненко Ю. А., 2025. С. 87.)

Села в облозі

РИГА, 5. — У в довгій статті офіційний орган комісаріату сільського господарства розглянув загальну ситуацію у сільському господарстві на півдні Радянського Союзу. Серед цікавих документів опубліковано лист від керівництва татарської сільради. У листі описано «ідеальний режим», який був встановлений для селян. Фактично виходить, що фермери, завершивши роботу, не можуть покинути села, за винятком випадків нагальної необхідності. Ми, як хвалиться керівництво цього села, оточили наше село лінією спостереження, розташованою у ряді спеціально побудованих веж, і це гарантує, як можна легко уявити те, що ніхто не може наблизитися до пшеничних полів. Цей захід, однак, виявився недостатнім, і тому ми оточили село міцним парканом належної висоти і обладнали чотирма дверима, що охороняються цілодобово. Мешканцям заборонено виходити з села через будь-які інші точки, окрім цих воріт, і тільки після належного пояснення їхньої мети виходу. І звичайно, кожен іноземець, який бажає в'їхати в село, піддається суворій перевірці.

Публікуючи цей лист, Наркомат сільського господарства додає, що зазначена сільрада успішно виконала вимоги Наркомату щодо захисту пшениці.

Osservatore Romano. 09.07.1933. № 159.

(«... в ім'я людства та цивілізації ...»: Голодомор 1932–1933 рр. в Україні у висвітленні преси і архівних джерел Ватикану / упорядники та автори передмови С. В. Корновенко, А. МакВей. — Черкаси : Видавчиня Чабаненко Ю. А., 2025. С. 87.)

Голод в Україні

... Тим часом уряд стурбований зерновою проблемою, тоді як преса присвячує цілі статті майбутньому врожаю, який має бути повністю переданий уряду Москви. Як відомо, на засіяних полях України для запобігання диверсіям, передчасному зрізанню зерна та пожеж, на невеликій відстані один від одного, приблизно на висоті трьох-чотирьох

метрів над землею, будувалися своєрідні сторожові будки, таким чином, щоб охоронці могли спостерігати за територією, що знаходиться під їхнім контролем. Для того, аби удостоверитись, що наявні заходи є достатніми, ДПУ ще більше удосконалило систему захисту зерна: спеціальні авіаційні ескадрильї використовувалися для постійного спостереження за посівами та для швидкого зв'язку між різними ділянками спостереження, якщо необхідно якнайшвидше розгорнути ополчення, необхідне відновлення порядку.

Osservatore Romano. 31.07–01.08.1933. № 178.

(«... в ім'я людства та цивілізації ...»: Голодомор 1932–1933 рр. в Україні у висвітленні преси і архівних джерел Ватикану / упорядники та автори передмови С. В. Корновенко, А. МакВей. — Черкаси : Видавчиня Чабаненко Ю. А., 2025. С. 111.)

№5298/2049

Москва, 14 грудня 1931/X.

Пане Міністре,

Одне з явищ, що найбільше вражає уважного спостерігача щодо проявів і характерних рис радянського життя, — це, безперечно, значення, яке надається «плакату», а також роль, ба навіть справжня функція, покладена на нього в динаміці самого режиму. ...

Відігравши визначну роль у добу революційних потрясінь, плакат і надалі лишається одним із найпоширеніших засобів пропаганди в Радянській Росії. З колишнього засобу партійної пропаганди, що раніше переважала, плакат став інструментом соціального й культурного проникнення та утвердження, заповнюючи собою канцелярії, школи й усі приміщення, де з будь-якої причини сходяться й збираються «товариші». Від прикордонних станцій до найвіддаленіших сіл — усюди відчутна інтенсивна пропаганда, що здійснюється центральними та місцевими радянськими органами, і найвиразніше це простежується саме через використання плакатів. ...

Зміст радянських плакатів, якщо відкинути вульгарності, властиві анти-капіталістичним та антирелігійним зразкам, ідеологічно спрямований на переконання громадськості в тому, що шлях, яким нині прямує країна, є правильним для неї; водночас для досягнення мети необхідна активна участь і співпраця всіх верств населення. ...

Плакати, присвячені колективізації, зазвичай показують використання техніки в різних галузях сільського господарства, підкреслюючи численними діаграмами переваги її застосування, а також за допомогою наочних образів закликають селян, до яких вони адресовані, вступати до колективних господарств. Одним із ключових мотивів таких плакатів, навколо якого розгулялася художня фантазія, є тракторні станції з їхніми довгими, чітко впорядкованими колонами машин. ...

ASRS, Pro Russia, box 11, fasc. 72, f. 23–27.

(«... в ім'я людства та цивілізації ...»: Голодомор 1932–1933 рр. в Україні у висвітленні преси і архівних джерел Ватикану / упорядники та автори передмови С. В. Корновенко, А. МакВей. — Черкаси : Видавчиня Чабаненко Ю. А., 2025. С. 139, 141, 143.)

ІІІ. ГАСЛА НА ПІДТРИМКУ КОЛЕКТИВІЗАЦІЇ

- 1) Боротьба за більшовицький врожай — це боротьба за соціалізм.
- 2) Організуй працю — підвищуй урожай!
- 3) Хто перший у колективній праці.
- 4) Радянська владо, дивись в обличчя руху колективізації!
- 5) Осінь приходить — земля кличе! Більше землі — вищий урожай!
- 6) Жінко-колгоспниця, вступай до бригад ударниць!
- 7) Робітники та комуністи на тракторах! У колоніях сміливців під час осінньої сівби.
- 8) Колгоспи, формуйте колони бригад активістів.
- 9) Куркуль — наш найлютіший ворог. Хай йому не буде місця в Раді.
- 10) Сірка для колгоспів у посушливих регіонах.
- 11) За кукурудзу.
- 12) Соцзмагання за найкраще транспортування снопів і зберігання в коморах!
- 13) Кожен колгоспник і бригада, кожен тракторист — знай план посіву!
- 14) Організуймо сівбу сміливців.
- 15) Товаришу, ходімо з нами до колгоспу.
- 16) Не марнуй зимових днів на сівбу — роби інвентаризацію.

17) Жодного гектара незасіяної землі.

18) Справедливою організацією праці ми звільняємо членів «колективних органів» для роботи в соціалістичній промисловості. Дамо мільйони рук на фронт індустріалізації. («Правильна організація праці — мільйони рук на фронт індустріалізації!»)

19) Чим чистіше насіння, тим кращий урожай.

20) Для підготовки тракторів. («Готуй трактори!»)

21) Що дав жовтень селу.

22) Товаришу, готуйся до сівби по-більшовицьки.

23) Вдаримо по Куркулю.

24) Вище прапор єднання робітників і селян у продуктивному союзі.

25) Колгосп готує фонд добірного насіння; це шлях до збільшення врожаю.

ASRS, Pro Russia, box 11, fasc. 72, f. 31, 14 december 1931.

(«... в ім'я людства та цивілізації ...»: Голодомор 1932–1933 рр. в Україні у висвітленні преси і архівних джерел Ватикану / упорядники та автори передмови С. В. Корновенко, А. МакВей. — Черкаси : Видавчиня Чабаненко Ю. А., 2025. С. 149, 151.)

РОСІЯ

Запровадження другого п'ятирічного плану — Після експерименту з першим п'ятирічним планом оголошено про другий намір заздалегідь упорядкувати економічне й соціальне життя Союзу Радянських Соціалістичних Республік протягом нового п'ятирічного періоду.

Фактично, на 17-й конференції Комуністичної партії, яка відбулася в січні минулого року, були закладені основи нового п'ятирічного плану, складеного Головою Ради Народних Комісарів (Головою уряду) товаришем Молотовим та головою Державної планової комісії (Держплану) товаришем Куйбишевим. Цей план коротко розглядається тут на основі документів, наданих офіційною радянською пресою («Правда», 31 січня — 8 лютого 1932 р.), та передрукованих у бюлетені Informations Sociales Міжнародного бюро праці від 18 квітня цього року. ...

Програма індустріалізації на 1932 рік — Відповідно до плану, ухваленого на четвертий рік п'ятирічного плану, радянська промисловість покликана докласти значних зусиль, щоб надолужити втрачене, особливо в металургійній галузі.

Контрольні показники, встановлені на 1931 — 1932 роки, передбачають виробництво 90 мільйонів тонн вугілля (58,6 млн тонн фактично вироблено у 1931 р. та 49,2 млн — у 1930 р.); 28 мільйонів тонн нафти (22,3 млн у 1931 р. та

18,9 млн — у 1930 р.); 9 мільйонів тонн чавуну (4,9 млн у 1931 р. і 5,3 млн — у 1930 р.); 9,5 мільйона тонн сталі (4,9 млн у 1931 р. і 5,3 млн — у 1930 р.); 6,7 мільйона тонн прокату (4 млн у 1931 р. і 4,9 млн — у 1930 р.); 82 тисячі тракторів (41 тис. у 1931 р., 16,4 тис. у 1930 р. і 4,5 тис. у 1929 р.); 3 мільярди 61 мільйон метрів бавовняних тканин (2,473 млрд у 1931 р. і 2,454 млрд у 1930 р.); 17 мільярдів кіловат-годин електроенергії (10,6 млрд у 1931 р. і 8,8 млрд — у 1930 р.).

У металургії заплановано спорудження 26 доменних печей, 65 мартенівських печей, 7 електропечей та 21 прокатного стана, внаслідок чого інвестиції в металургійну промисловість мають зрости до 1 млрд 800 млн рублів проти 1 млрд 27 млн, освоєних у 1931 році. Натомість у 1932 році рівень механізації видобутку вугілля має зрости до 72 % проти 61% роком раніше.

На останок, у 1932 р. простежується тенденція до перенесення промислових і гірничодобувних центрів на схід: радянський уряд дедалі активніше освоює мінеральні ресурси Уралу та Сибіру. Так, якщо у 1931 р. південні райони Союзу давали 73,9% загальносоюзного виробництва чавуну, то у 1932 р. їхня частка скоротиться до 61,1%. Внесок центрального району зменшиться з 7,5% до 6,3%, тоді як на Урал припаде 25,4% замість 18,4%. У вугільній галузі частка Кузнецького басейну зросте з 7,5% до 12,2% від загального видобутку, а видобуток у Карагандинському басейні, згідно з прогнозами, збільшиться у 30 разів порівняно з 1931 р.

План на 1932 рік також передбачає випуск 1300 локомотивів, 50 тисяч залізничних вагонів, 82 тисяч тракторів (41 300 у 1931 р.) та 73 тисяч автомобілів (20 500 у 1931 р.).

Фінансова програма, що супроводжує ці плани прискореної індустріалізації, передбачає капіталовкладення в промисловість до кінця 1932 року в розмірі 12 млрд рублів, із яких 9,2 млрд — у важку промисловість.

Таким чином, якщо заплановані показники поточного господарського року будуть досягнуті, п'ятирічний план буде виконано за чотири роки замість п'яти. ...

... новий п'ятирічний експеримент покликаний прискорити формування суспільства соціалістичного типу, побудованого на більшовицькій моралі. Отже, слід чітко розрізняти політико-соціальні завдання нового плану та його цілі суто економічного характеру — обидва аспекти є надзвичайно важливими. ...

Більшовизм, хоч і був змушений визнати неспроможність доктрини, яка зводила всі цінності життя виключно до економічних, все ж не відмовився від своїх амбіцій.

Відійшовши від програми «суцільного економічного соціалізму», він спрямував усю свою енергію на створення моральних передумов, необхідних для

соціалістичного устрою. У цьому завданні більшовизм, безперечно, скористався особливим складом російського менталітету, його схильністю до сприйняття колективістських ідей та своєрідною сімейною традицією великої слов'яно-татарської нації. Не можна заперечувати, що більшовизм у цьому напрямку досяг справді тривожних успіхів ...

Важливим є й те, що найактивніша частина радянського суспільства — це вже покоління, виховане цілком у дусі революції. Отже, більшовицька трансформація країни спирається нині на доволі міцні підвалини не лише економічні, але й ідейні та моральні. ...

Політична програма на п'ятирічку 1933 – 38 рр.

«Головні політичні завдання, передбачені другим п'ятирічним планом ... полягають у ліквідації меж, що розділяють суспільні класи в радянському суспільстві; у викоріненні причин класового антагонізму та експлуатації людини людиною; в усуненні з радянської економіки та зі свідомості громадян СРСР останніх пережитків капіталізму. Для здійснення цієї остаточної ліквідації необхідно буде насамперед посилити класову боротьбу в ряді секторів ...

Це вимагатиме зміцнення диктатури, продовження боротьби з ідейними відхиленнями всередині партії та передусім — із впливами «правих», які становлять, як здається, найсерйознішу загрозу. Поки що неможливо навіть розглядати скасування державного управління в ім'я соціалістичної спільноти, оскільки сам Радянський державний апарат має бути зміцнений, а його могутність — посилена як перед внутрішніми ворогами, так і, передусім, перед обличчям капіталістичного світу»; — «Другий п'ятирічний період повинен також ліквідувати соціальні та економічні розбіжності між містом і селом.

Колективізація сільського господарства має сприяти більш ефективному залученню сільських мас до соціалізму. ...

ASRS, Pro Russia, box 11, fasc.71, f. 54–62, 25 maggio 1932.

(«... в ім'я людства та цивілізації ...»: Голодомор 1932–1933 рр. в Україні у висвітленні преси і архівних джерел Ватикану / упорядники та автори передмови С. В. Корновенко, А. МакВей. — Черкаси : Видавчиня Чабаненко Ю. А., 2025. С. 149, 151.)

Під ярмом

... Втікачі заявляють, що головною причиною є терор, спричинений новими декретами ДПУ. По всій Радянській Україні були створені «мобільні військові ради», завданням яких є розслідування справ селян, які саботують нові укази Сталіна щодо вилучення зернових: наслідком цього є масові смертні вироки та негайні розстріли. Атмосфера

терору нестерпна. Той, кого звинувачено у саботажі, приречений: жодних судових процесів не проводиться, захист не допускається. Додатковим тягарем стала нова житлова політика: міських жителів виселяють із міст, і вони переповнюють села, створюючи загальну перенаселеність і хаос. ...

ASRS, Pro Russia, box 14, fasc. 91, f. 28r-30r.

(«... в ім'я людства та цивілізації ...»: Голодомор 1932–1933 рр. в Україні у висвітленні преси і архівних джерел Ватикану / упорядники та автори передмови С. В. Корновенко, А. МакВей. — Черкаси : Видавчиня Чабаненко Ю. А., 2025. С. 253.)

Розділ 9

СЕЛЯНСЬКИЙ СПРОТИВ

ВЕЛИКЕ ПОВСТАННЯ В УКРАЇНІ ПРОТИ БОЛЬШЕВИКІВ

Шикаговські часописи подають:

СТОКГОЛЬМ (Швеція), 30. серпня: Як доносить стокгольмський «Aftenbladet» в своїм надзвичайнім виданні, ціла Україна і південні губернії московські знаходяться в огні кривавої селянської революції, що вибухла проти большевицького режиму.

Збунтовані селяне нападають на військо й агентів Г. П. У. Всі склади колективів в Україні зістали знишені.

В Москві стежать з великим напруженням за [...] подій в Україні. Рівночасно звідтіля вислано в Україну спеціальне військо, щоби задусити повстання.

Большевицький уряд зарядив гостру [...] кореспондентів, їх листів і всілякі розмови телефонічні із загрою.

В цю хвилину ще тяжко зорієнтуватися яких намірів набрало повстання в Україні. Одно лиш можна сказати, що на ті події Москва звернула велику увагу.

Січ. 1933. 2 вересня. Ч. 31. С. 1.

(Голодомор 1932–1933 рр. в Україні на сторінках гетьманської преси: газети «Січ» і «Наш стяг» / упорядник та автор передмови С. В. Корновенко. — Передрук з часописів «Січ» і «Наш стяг» 1932–1935 рр. — Черкаси : Видавчиня Чабаненко Ю. А., 2024. С. 77–78.)

БИЙМО У ВЕЛИКИЙ ДЗВІН НА ТРІВОГУ УКРАЇНСЬКИЙ НАРОДЕ!

... за спротив населення проти такого обдирання краю та проти голодженя комуністи нищать його немилосердно розстрілами, а всю вину за неврожай складають на українську національну свідомість і тому гноблять український нарід політично гірше московських царів. Вони касують всі українська

культурні надбання та викорінюють українізацію. На виснаженому голодом народньому організмі виконують при допомозі терору ще й нечуваний в історії жадного народу політичний гнет. ...

Січ. 1933. 30 вересня. Ч. 34. С. 1.

(Голодомор 1932–1933 рр. в Україні на сторінках гетьманської преси: газети «Січ» і «Наш стяг» / упорядник та автор передмови С. В. Корновенко. — Передрук з часописів «Січ» і «Наш стяг» 1932–1935 рр. — Черкаси : Видавчиня Чабаненко Ю. А., 2024. С. 90.)

«ПОМЕРЛИ З ГОЛОДУ» (ГОЛОС ЧУЖИНЕЦЬКИХ КОРЕСПОНДЕНТІВ ПРО СТРАХІТТЯ В УКРАЇНІ)

... Ось вам чоловік — його прізвище Савченко. В своїй пасивній завзятості він став проти «безпощадної школи» Калініна (Калінін сказав, що «селяни перейшли добру школу; для деяких та школа була безпощадна» — примітка перекладчика) — та не пішов до колективу навіть після того як майже ціла його родина згинула. ...

Наш стяг. 1934. 16 червня. Ч. 23. С. 1.
(Голодомор 1932–1933 рр. в Україні на сторінках гетьманської преси: газети «Січ» і «Наш стяг» / упорядник та автор передмови С. В. Корновенко. — Передрук з часописів «Січ» і «Наш стяг» 1932–1935 рр. — Черкаси : Видавчиня Чабаненко Ю. А., 2024. С. 164–165.)

ПОВСТАННЯ В РАДЯНСЬКІЙ УКРАЇНІ

З Кавказу повідомляють, що більшовики переводять ще раз «чистку» у старшиському складі чорноморської фльоти. 200 людей вивезено на північ. Є поголоски, що чорноморська фльота мала 1. травня виступити проти Москви. В Керчі недавно був страйк і з того приводу з партії викинено всіх Українців. В Одесі поширено серед робітників протимосковські летючки з вістками про голод на селах. Крім того ГПУ зловило повстанський відділ хорунжого української армії Тараненка, що оперував коло Браїлова. Також на Кавказі повстання. Ряди повстанців поповнюються демобілізованими червоноармійцями. Повстання поширюється теж і на інші райони України.

Наш стяг. 1934. 16 червня. Ч. 23. С. 1.
(Голодомор 1932–1933 рр. в Україні на сторінках гетьманської преси: газети «Січ» і «Наш стяг» / упорядник та автор передмови С. В. Корновенко. — Передрук з часописів «Січ» і «Наш стяг» 1932–1935 рр. — Черкаси : Видавчиня Чабаненко Ю. А., 2024. С. 166.)

ПРОТИБІЛЬШОВИЦЬКИЙ ТЕРОР В УКРАЇНІ

«Таймс» повідомляє: У зв'язку зі скріпленням терористичної акції на совітському селі головний прокуратор ССРСР Акулов розіслав розпорядок, в котрім задля примінення строгих кар проти «клясових ворогів», Акулов підчеркує, що найсильніше появляється протисовітський терор в чорноземному районі і на Україні.

Терористична акція спрямована передовсім проти відділів комсомольців і піонерів та проти т. зв. «легкої кавалерії», зложеної з дітей, які день і ніч пильнують засіви і не допускають до крадежей збіжжя з поля.

Наш стяг. 1934. 4 серпня. Ч. 30. С. 1. (Голодомор 1932–1933 рр. в Україні на сторінках гетьманської преси: газети «Січ» і «Наш стяг» / упорядник та автор передмови С. В. Корновенко. — Передрук з часописів «Січ» і «Наш стяг» 1932–1935 рр. — Черкаси : Видавчиня Чабаненко Ю. А., 2024. С. 178.)

БОРОТЬБА УКРАЇНИ З МОСКОВЩИНОЮ З ПРИВОДУ ЗАХОДІВ ПРО ПРИЙНЯТТЯ СОВІТІВ ДО СОЮЗУ НАРОДІВ.

... Нині так є, що українське село саботує накидувану йому працю, не хоче доглядати залишеної йому худоби, нищить трактори. В цей спосіб колхозисти стали осередками оборонної боротьби з московським зайдою. ...

Наш стяг. 1934. 1 вересня. Ч. 34. С. 2. (Голодомор 1932–1933 рр. в Україні на сторінках гетьманської преси: газети «Січ» і «Наш стяг» / упорядник та автор передмови С. В. Корновенко. — Передрук з часописів «Січ» і «Наш стяг» 1932–1935 рр. — Черкаси : Видавчиня Чабаненко Ю. А., 2024. С. 191.)

КРОВАВА БОРОТЬБА ЗА ЗБІЖЖЯ

Із Львова подають, що з Румунії надійшло таке повідомлення:

Недалеко Тігіни чути було гарматні стріли по совітським боці. Показалося, що це була боротьба війська з українськими селянськими повстанцями. Большевицька влада наложила дуже високий податок на селян, який вони мають внести збіжжям до державних складів, для забезпечення хлібом міста. Населення доведено до розпуки вхопило за зброю і вирізало впень

совітських урядників. Карні відділи Політичного Управління (ДПУ) при помочи гармат кроваво здушили повстання. Дехто втік на румунську територію і розповідають, що больше. Росія стоїть перед новою катастрофою голоду.

Наш стяг. 1934. 20 жовтня. Ч. 41. С. 4.
(Голодомор 1932–1933 рр. в Україні на сторінках гетьманської преси: газети «Січ» і «Наш стяг» / упорядник та автор передмови С. В. Корновенко. — Передрук з часописів «Січ» і «Наш стяг» 1932–1935 рр. — Черкаси : Видавчиня Чабаненко Ю. А., 2024. С. 210.)

БОРОТЬБА ПРОТИ БОЛЬШЕВИКІВ В УКРАЇНІ КИПИТЬ

Із Москви подають, що на зборах київського комітету комуністичної партії теперішній червоний диктатор України Постишев виголосив промову, із якої видно, що діється в Україні.

Він сказав, що урожай в р. 1934. був гірший ніж минулого року. Зібрано пересічно 7,4 сотнарів з одного гектара (а торік було 10,1 сотнарів). А в цей час в західній Європі (без большев. Росії) зібрано пересічно 12,6 сотнарів з гектара. Урожай бураків в Україні в цім році також був значно гірший ніж в минулім році 100 сотнарів замість 128, що дав гектар торік.

Завинили цьому — казав Постишев — українські сепаратисти, котрі порозумілися з троцькістами, щоб руйнувати всю роботу большевиків в Україні. Українці добиваються особливих прав для України (себто — державної незалежности — приміт. редакц.). Це Постишев називає «областним партикуляризмом». По селах — далі скаржитися Посташев ведеться дуже уперта боротьба. Ворожі до большевицького режиму елементи намовляють колективи не давати збіжжя совітській та псують трактори й хліборобські машини.

Постишев потішав «товаришів» того областного комітету комуністичної партії що, мовляв українське селянство визволиться від «контр-революціонерів», що гальмують українізацію в рамках нового соціалістичного ладу».

Отже червоний диктатор пробалакався і мимоволі виявив як наш нарід на Великій Україні «любить» червоних окупантів. Коли взяти під увагу той страшний терор, яким розправляється червона Москва з непокірними на Великій Україні, то справді треба подивляти ту героїчну боротьбу нашого народу там з московським червоним деспотизмом.

Наш стяг. 1934. 1 грудня. Ч. 47. С. 2.
(Голодомор 1932–1933 рр. в Україні на сторінках гетьманської преси: газети «Січ» і «Наш стяг» / упорядник та автор передмови С. В. Корновенко. — Передрук з часописів «Січ» і «Наш стяг» 1932–1935 рр. — Черкаси : Видавчиня Чабаненко Ю. А., 2024. С. 215–216.)

НА РАДЯНСЬКІЙ УКРАЇНІ ЖАХЛИВА ГОЛОДНЕЧА

... Положення на радянській Україні заострюється. Приходить до бунтів і нападів, як це було у Вінниці, де міліція станула по стороні збунтованого населення.

Багато відділів міліції перенесли в глибину Росії, щоби на її місце спроводити більше лояльних.

Америка. 1932. 3 вересня. № 102. С. 1.
(Голодомор 1932–1933 рр. в Україні на сторінках газети «Америка» / упорядник та автор передмови С. В. Корновенко, переклад з англійської О. В. Компанійця. — Передрук з часопису «Америка» 1932–1933 рр. — Черкаси : Видавчиня Чабаненко Юлія, 2024. С. 30.)

ЗАГНАЛИСЯ

Неуспіх рільничих колективів на Україні

На Великій Україні іде розпучлива боротьба українських селян з «хлібо-заготовкою». Опір українського населення проти збіжєвих достав прибирає незнані досі форми й розміри. Деякі рільні колективи ввели так звану подвійну бухгалтерію, щоби скрити дійсний стан врожаю. Згадані колективи виготовляють фалшиві білansi, які виказують десять разів меншу скількість збіжа. Решту збіжа колективи ділять між своїх членів. Советська преса счиляє крик, що хлопська контр-революція на Україні явно підносить голову.

І тому не диво, що в большевицьких судах відбуваються численні а то й масові процеси селян, обвинувачених у скриванні збіжа та ставлення опору владі. Скількість процесів така велика, що персонал прокуратури і судівництва не може дати собі ради. Судові розправи. відбуваються одна за другою в прискореному темпі. Щодня видають пересічно 80 присудів, а більшість з них це присуди смерті. Супроти суддів, котрі відважились видати лагідний присуд, влада примінює репресії.

В урніцькому районі засуджено на кару смерті кількох селян за те, що взяли собі трохи збіжа з колхозу на прохарчування. В московськiм районі за те саме засуджено 11 селян на 10 літ тюрми. У Тариканті розстріляно за харчеві спроневірення 4 особи, а 14 осіб засуджено на довгу тюрму. Як бачимо, советська справедливість не всюди однакова. Тоді, коли своїх карають лекше, то

тихсамих але українських «сепаратистів» карають безоглядно смертю.

Та мимо таких страшних репресій з боку большевицької влади селяни щораз частійше та сміливійше виступають проти «хлібозаготовки». Бо чи ж кара смерти може бути страшна для тих людей, перед котрих очима стоїть марево голодової смерти? Хибаж не красша смерть від кулі, як мучитися цілими місяцями не маючи що вложити в уста?

Советський уряд занепокоєний масовими протестами та явними виступами селян проти рільних колективів, мусів уступити. На днях появився новий декрет советського уряду, котрий треба вважати початком радикальної зміни рільничої політики Советського Союзу. Новий декрет покликуює до життя окремі аграрні комісії, котрі мають дбати про те щоби приписи про непримушування селян до колективізації були вповні виконувані. Рільничі колективи не мають права поширювати свої простори коштом індивідуальних селянських господарств. Кождий селянин, котрий схоче виступити з колективи і вернути до індивідуальної господарки має право зробити те, коли схоче. Адміністрація не може робити йому в тім жадних перешкод. Декрет навіть заповідає, що кождий селянин, котрий виступає з колективу, дістане окрему пайку землі і кредитову допомогу з державних фондів.

Ось в який спосіб мусіли большевики признатися до певної невдачі своїх протиприродних експериментів. Незадовго мабуть позникають на терені цілої Радянської України всі рільничі колективи, може в такому самому темпі, як і зросли. Звичайно якщо большевики знову чогось не придумают та не ставлятимуть під стінку тих, що скористають з нового декрету.

Америка. 1932. 1 жовтня. № 113. С. 4.

(Голодомор 1932–1933 рр. в Україні на сторінках газети «Америка» / упорядник та автор передмови С. В. Корновенко, переклад з англійської О. В. Компанійця. — Передрук з часопису «Америка» 1932–1933 рр. — Черкаси : Видавчиня Чабаненко Юлія, 2024. С. 49–51.)

ОБОРОННА БОРОТЬБА СЕЛА ПРОТИ БОЛЬШЕВИЦЬКОЇ НЕВОЛІ

З різних сторін Советського Союзу напливають відомости про численні підпали на селі, які влада приписує «кулакам».

В околицях Батум згоріло 2 тисячі квадратних метрів 4-літньої плантації чаю.

В одній з «колектив» ленінградського округу 9 селян змолотило потайки 200 кірців жита і хотіли убити цілу війскову раду. Всіх засуджено на в'язницю по 6 до 8 літ.

На основі заяви харківського прокуратора з округу Брона на протязі липня і серпня вплинуло в його окрузі 526 справ про крадежі збіжжя. Статистика виказує що опір не є виключно ділом «кулаків», але охоронною боротьбою клас населення.

Америка. 1932. 6 жовтня. № 115. С. 1.
(Голодомор 1932–1933 рр. в Україні на сторінках газети «Америка» / упорядник та автор передмови С. В. Корновенко, переклад з англійської О. В. Компанійця. — Передрук з часопису «Америка» 1932–1933 рр. — Черкаси : Видавчиня Чабаненко Юлія, 2024. С. 52.)

СЕЛЯНИ НА УКРАЇНІ ДАЛІ ВІДМОВЛЯЮТЬСЯ СІЯТИ ЗБІЖЖЕ

Українське Бюро із Женеви присилає нам таке звітлення:

На основі советської статистики засіяно досі 19 мільонів гектарів замість 35 мільонів гектарів, предбачених планом, цебто лише 53 % його.

Правда, засів продовжують, але з причини спізнення дожидають від нього небагато.

Інтересно зазначити що недосіяно в найбільш родючих районах, цебто на Україні, а план виконано в тих місцевостях, де хліба вистачає лише для самого селення, отже в московських частинах советів. Це доводить, що селянство на Україні научене досвідами попередніх років, намагається сіяти лише стільки скільки саме потребує.

Таким чином через пізний засів та спротив селянства на Україні советський уряд матиме в майбутнім році ще менше хліба для населення цього року.

Америка. 1932. 12 листопада. № 131. С. 1.
(Голодомор 1932–1933 рр. в Україні на сторінках газети «Америка» / упорядник та автор передмови С. В. Корновенко, переклад з англійської О. В. Компанійця. — Передрук з часопису «Америка» 1932–1933 рр. — Черкаси : Видавчиня Чабаненко Юлія, 2024. С. 75.)

ПРОТИ ЯРМА МОСКВИ

Загроза смерті від голоду приневолила п'ять кубанських повітів до постанови проти большевицької тиранії. Повстанчий рух розпочався у великій козацькій станиці — Тихорігка. Під проводом генерала Говорина й отаманів Селихова, Бабанина й Борсукова зібралося 6 000 козаків які швидко очистили від комуністичної влади й червоної армії цілий округ, завбільшки на 260 квадратних миль. Червоні гарнізони й комісарів Чеки вибито. Тільки не-

велика частина червоноармійців успіла втікти. В очищеній окрузі створено тимчасовий козацький уряд. На вістку про козацьку перемогу стали прибігати Кубанці сотками з усіх околиць.

Большевики вислали проти повстанців військо з Ростова але козаки розбили те військо на шматки і захопили чотири польові гармати, одинайцять кулеметів, сотки крісів та великий припас медикаментів.

Побачивши що положення грізне большевики вислали проти повстанців велику силу піхоти, кавалерії, артилерії і кадетів з двох офіцерських шкіл. Але і та величезна воєнна машина негодна була розбити в десятеро слабших кубанських козаків.

Надармо видавали острі прикази, надармо ішла команда на приступ на багнети. Через п'ять днів козаки не подались ані на пядь землі. Щойно шестого дня тенки, гармати і бомбардування з літаків знищили повстанчий відділ. Козацькі трупи устелили поле, але в десятеро більше упало там червоних грабіжників, що прийшли здушити повстання.

Якщо ціла Україна підійметься проти московських гнобителів так московські ступайки не видержать героїчного наступу зєднаних Українців ані два місяці. Дай тільки, Милосерний Боже, щирого порозуміння між всіми Українцями, а дуже швидко розібемо свою почвірну тюрму!

В тім частиннім повстанні взяли участь навіть старі шість десятих літні й сімдесять літні козаки нащадки Запорожців. Усе, що мало кріс і годне було вирушити в поле пішло разом проти страшного ката Кубанщини, Москви.

Большевики розстріляли 12 проводирів, а 45 000 кубанського населення вивезли на Соловецькі острови на загибіль. Але прокляті іроди не вивезуть туди усього українського населення. Наспіває час коли Українці розправляться з червоними катами і відріжуть від європейської Московщини навіки. Перш усього скарають своїх яничарів щоби не будо на Україні ніодного зрадника для юдинної роботи

Дядько Наум

Америка. 1933. 2 лютого. № 13. С. 2.

(Голодомор 1932–1933 рр. в Україні на сторінках газети «Америка» / упорядник та автор передмови С. В. Корновенко, переклад з англійської О. В. Компанійця. — Передрук з часопису «Америка» 1932–1933 рр. — Черкаси : Видавчиня Чабаненко Юлія, 2024. С. 112–113.)

МОЛОТОВ ПРИЗНАЄ ЩО ВСІ БУНТУЮТЬСЯ ПРОТИ НЕВОЛІ В БОЛЬШЕВИЦЬКИХ ФІЛЬВАРКАХ

З Москви повідомляють:

Голова ради народніх комісарів Молотов заявив на зібранні ЦИК-а, що викрито саботажні організації не тільки в багатих «совхозах» і «колхозах» не тільки в низових установах советського господарського апарату, але навіть у центральних органах народного комісаріату земельних справ.

Крім того викрили організації що спричинили масову гибель «сколективізованих» коней та худоби заціплюючи носатину й інші недуги.

У зв'язці з тим переведено у Москві та на провінції багато арештувань. Між іншими арештовано кількох вищих урядовців комісаріату земельних справ.

Америка. 1933. 18 лютого. № 20. С. 1.

(Голодомор 1932–1933 рр. в Україні на сторінках газети «Америка» / упорядник та автор передмови С. В. Корновенко, переклад з англійської О. В. Компанійця. — Передрук з часопису «Америка» 1932–1933 рр. — Черкаси : Видавчиня Чабаненко Юлія, 2024. С. 137.)

Під більшовицьким гнітом (Інформація «Офінор») Утиски в Україні

ВАРШАВА, 5. — Після численних спроб остаточно подолати опір селян та землеробських громад Радянської України, які ще не здали встановлені для них обсяги зерна,

радянський уряд вирішив зробити останню спробу змусити селян виконати план зі зберігання зерна. З цією метою було вирішено відправити в Україну так звані «підрозділи постачання», які складаються з агентів ДПУ та робітників промисловості. Метою цих підрозділів, озброєних гвинтівками та кулеметами, є виявлення схованок, які селяни використовують для зберігання зерна. Деякі підрозділи ДПУ отримали наказ повністю підпорядкуватися зазначеним відділам, використовуючи всі доступні засоби. Їх завдання полягає в забезпеченні спокою та безпеки під час роботи відділів постачання.

У невеликих містах групи добровольців-комуністів готові до будь-яких спроб селянського повстання. Вся українська сільська місцевість виглядає як великий військовий табір. Залізницями постійно перевозяться збройні формування, які перекидаються з одного зернового центру до іншого. Ці дуже жорсткі та рішучі заходи вже спровокували кілька спроб повстання се-

лян. Повідомляється, що в районі Чигирин повстання було придушено. Є деякі жертви. Це повернення до воєнного комунізму в Україні призвело до напруги між центральним урядом Москви та автономним урядом України, що лише поглиблює вже давно існуючі розбіжності.

Зрештою, політична ситуація в Україні залишається доволі невизначеною. ДПУ продовжує повідомляти та виявляти повстання і змови. З Харкова повідомляють, що радянська влада виявила таємну націоналістичну організацію, яку підбурювали члени партії соціалістів-революціонерів. Ця партія, яка на початку революції користувалася величезною популярністю серед селян, була розпущена переможними більшовиками, і багато її членів було депортовано. Боротьба радянської влади проти селян дозволила революційним соціалістам частково відновити свою колишню діяльність і створити, таким чином, велику антирадянську організацію, що має в своєму розпорядженні численні осередки і кілька підпільних друкарень.

Програма організації полягала в звільненні України від більшовицького гніту та подальшій незалежності. Повідомляється, що серед заарештованих є кілька відомих комуністичних чиновників, чиї імена ще тримаються в секреті. Ця змова є третьою, яку ДПУ виявляє за рік, що підтверджує, що Україна не витримує більшовицької окупації.

Osservatore Romano. 08–09.02.1932. № 32.

(«... в ім'я людства та цивілізації ...»: Голодомор 1932–1933 рр. в Україні у висвітленні преси і архівних джерел Ватикану / упорядники та автори передмови С. В. Корновенко, А. МакВей. — Черкаси : Видавчиня Чабаненко Ю. А., 2025. С. 65, 67.)

Під більшовицьким гнітом : Різанина на берегах Дністра

... Україна, захоплена Червоною Армією після трирічної війни, переживає справжнє мучеництво. Тисячі українців було розстріляно за опір радянській економічній політиці. Десятки тисяч чоловіків, жінок та дітей заслані до Сибіру, засуджені без суду до примусових робіт, масово гинуть. ...

Osservatore Romano. 11. 05. 1932. № 109.

(«... в ім'я людства та цивілізації ...»: Голодомор 1932–1933 рр. в Україні у висвітленні преси і архівних джерел Ватикану / упорядники та автори передмови С. В. Корновенко, А. МакВей. — Черкаси : Видавчиня Чабаненко Ю. А., 2025. С. 79, 81.)

Жорстокі репресії в Радянській Україні (Інформація від «Ofinor»).

БУХАРЕСТ, 7. — За свідченнями радянських емігрантів, яким ціною величезних жертв вдалося перетнути кордон СРСР, стають відомими подробиці кривавих заворушень, які останнім часом відбувалися в містах та селах Української РСР. Очевидці зазначають, що ситуація викликана нестабільною ситуацією із постачанням, що призвело до справжнього голоду. Щодня повідомляються нові подробиці, що проливають світло на серйозні розбіжності, що виникли внаслідок голоду, між владою та народом: Радянський уряд дав чіткі вказівки ДПУ щодо втручання всіма доступними засобами для придушення повстань.

Те, що сталося останнім часом у Коростені, невеликому містечку, розташованому за сотню кілометрів від колишньої столиці України, Києва, перевершує будь-які уявлення. Населення Коростеня та деяких прилеглих сіл, провоковане голодом, розграбувало всі склади з продовольством і розправилося з кількома комуністичними чиновниками.

Наступного дня повстанські села, більшість населення яких втекло в ліси, були оточені силами ДПУ, які прибули вночі з Києва. Загін Червоної Гвардії був повністю озброєний, браку «танків», невеликої кількості гармат і кулеметів не було. На світанку розпочався черговий штурм, Ескадрилья літаків скинула на села отруйні газові бомби, а артилерія і танки зруйнували більшу частину будинків. Щоб надати цим діям вигляду повчального уроку, населення навколишніх сіл було зігнано на прилеглі пагорби, звідки вони були змушені стати свідками цього незвичайного «видовища». Після завершення руйнування сіл чекісти на очах у селян, що зібралися на пагорбах, стратили 48 полонених, взятих під час нападу на села.

Емігранти додають до цього звіту, що, незважаючи на найжорстокіші репресії, населення, якому вже нема чого втрачати, пройняте духом бунту настільки, що на жнива очікуються найбільш масові повстання.

Osservatore Romano. 12. 07. 1933. № 161.

(«... в ім'я людства та цивілізації ...»: Голодомор 1932–1933 рр. в Україні у висвітленні преси і архівних джерел Ватикану / упорядники та автори передмови С. В. Корновенко, А. МакВей. —

Черкаси : Видавчиня Чабаненко Ю. А., 2025. С. 95, 97.)

Розділ 10

ОРГАНІЗАЦІЯ ДОПОМОГИ ГОЛОДУЮЧИМ

НА ПОЛІ ДОПОМОГИ ГОЛОДУЮЧІЙ УКРАЇНІ

На заклик Ініціативного Комітету, 10-го вересня ц. р. зібрались представники Українських організацій м. Шикаго й околиці для вибору сталого Комітету рятунку України від голодової смерті.

На цих зборах заступлено було 35 різних укр. організацій. Збори відкрив п. М. Фтомин і запросив до слова полк. Ол. Шаповала і п-ю Грибенецьку, які описали нинішнє страшне становище нашого краю під большевицько-московським режимом.

Адвокат Б. Пелехович закликав зібраних до чинної боротьби з місцевими большевиками, звернув увагу на українську радіо-годину, з якої часто оголошується комуністичні заклики. Цього далі ми допустити не сміємо, кождий большевик — це зраподник і лютий ворог українського народу і хто їм допомагає — є не меншим нашим...

Січ. 1933. 16 вересня. Ч. 33. С. 1.
(Голодомор 1932–1933 рр. в Україні на сторінках гетьманської преси: газети «Січ» і «Наш стяг»
/ упорядник та автор передмови С. В. Корновенко. — Передрук з часописів «Січ» і «Наш стяг»
1932–1935 рр. — Черкаси : Видавчиня Чабаненко Ю. А., 2024. С. 87.)

СПРАВА ДОПОМОГИ ГОЛОДУЮЧИМ НА УКРАЇНІ

Від кількох днів перебувають в Лондоні українські парламентаристи з Румунії, п. сенатор др. Володимир Заглозецький і п. посол Юрій Сербинюк. В порозумінню з Комітетами Рятунку України інформують вони англійські круги про дійсний стан річей на Україні та про хід допомогової акції, яку ведеться по всіх землях де тільки живуть Українці (поза межами Радянщини).

За посередництвом Українського Бюра в Лондоні зустріли згадані представники визначних парламентаристів всіх партій як також представників найбільших англійських гуманітарних установ. Англійські чинники и поставилися з великою прихильністю до допомогової акції українців, а маючи вже досвід зі своєї праці на Радянщині підчас голоду в роках 1921–1922, готові по-

могти їй у всьому. Бажають тільки щоб акція мала чисте гуманітарний характер.

Поставлено основи до заснування спільного комітету важніших гуманітарних інституцій, який мав би випрацювати програму допомогової акції в Лондоні та перевести її в життя.

Побут українських парламентаристів з Румунії в Лондоні причинився в дуже великій мірі до поширення і спопуляризованню допомогової акції в Англії. По закінченню нарад виїдуть парламентаристи ще цього тижня домі, відвідуючи по дорозі українські допомогові комітети в різних краях, щоб зазнайомити їх з дотеперішнім досягненням.

(УКБЮРО ЛОНДОН)

Січ. 1933. 21 жовтня. Ч. 37. С. 1.

(Голодомор 1932–1933 рр. в Україні на сторінках гетьманської преси: газети «Січ» і «Наш стяг» / упорядник та автор передмови С. В. Корновенко. — Передрук з часописів «Січ» і «Наш стяг» 1932–1935 рр. — Черкаси : Видавчиня Чабаненко Ю. А., 2024. С. 99–100.)

НА ПОМІЧ ГОЛОДНИМ БРАТАМ ДЕРВЕНТ, АЛТА.

Масове віче в справі голоду на В. Україні відбулося дня 17. грудня м.р. улаштоване 4-м Кошем К.С.О. в Дервент.

На вічу ухвалено протестні резолюції і зібрано \$15.00 на поміч голодним, котрі то гроші переслано до берлінського Комітету Допомоги Голодуючій Україні, під головуванням Вельм. Єлизавети Павловни Скоропадської. ...

Січ. 1934. 13 січня. Ч. 2. С. 6.
(Голодомор 1932–1933 рр. в Україні на сторінках гетьманської преси: газети «Січ» і «Наш стяг» / упорядник та автор передмови С. В. Корновенко. — Передрук з часописів «Січ» і «Наш стяг» 1932–1935 рр. — Черкаси : Видавчиня Чабаненко Ю. А., 2024. С. 99–100.)

ШИКАГОВСЬКИЙ КОМІТЕТ ДОПОМОГИ ГОЛОДУЮЧІЙ УКРАЇНІ ВИКІНЧИВ ПРАЦЮ

... Усі гроші, зібрані на поміч Голодуючим на Вел. Україні, рішено вислати до Берлінського Комітету Допомоги Гол. Україні під головуванням Вельм. Панни Гетьманівни Єлизавети Скоропадської. ...

Січ. 1934. 17 лютого. Ч. 7. С. 1.
(Голодомор 1932–1933 рр. в Україні на сторінках гетьманської преси: газети «Січ» і «Наш стяг» / упорядник та автор передмови С. В. Корновенко. — Передрук з часописів «Січ» і «Наш стяг» 1932–1935 рр. — Черкаси : Видавчиня Чабаненко Ю. А., 2024. С. 120.)

ЛИСТИ ПОДЯКИ ВІД ЛЮДЕЙ, КОТРИМ ПІСЛАНО ДОПОМОГОУ ЧЕРЕЗ КОМІТЕТ ДОПОМОГИ ГОЛОДУЮЧИМ В БЕРЛІНІ

Деякі з листів, котрі наспіли до Комітету в місяцях травні і червні ц. р.

«...Коли я прийшов вчора додому, застав я повідомлення про грошову посылку від Вас. Вже два рази одержав я дещо від Вас.

Тільки подумайте. Я купив собі оселедця і троха хліба, крім звичайних річей до їди. Чи Ви можете собі представити таке? Я одержав Вашого листа і мої приятелі були ним так зворушені, коли довідалися, що є ще деякі люди, котрі посилають поміч своїм спорідненим, що ридали і просили мене позичити їм того листа на кілька днів...»

«Другий раз одержала я вже від Вас гроші і знов я і моя дитина є забезпечені на 3, або 4 тижні. Я є така щаслива, коли я буджуся рано і знаю, що ми маємо поживу і я не потребую іти шукати за нею. Моя дитина буде мати троха ячмінної крупи. Ви не знаєте, що то значить почувати себе такою щасливою. Ми молимося за Вас Богу, як рівнож за всіх того рода людей, котрі не забувають за нас...».

«...Дякую. Дякую вам за гроші... Ми купимо хліба... Тут є дуже сухо і ми чекаємо дощу і коли його не буде, всьо вигине. Ми не маємо грошей, а ціни є високі. Пуд пшениці коштує 30 рублів, а ліпшого сорта 45 рублів пуд і ми не можемо її купити.»

«...О Боже! Що був би я робив без Вашої помочи. Я відчуваю, як з кожним куском, котрий я їм, повертає моя сила. Я маю тепер можливість зїсти дещо горячого. Я купив троха ячмінної крупи і троха нафти.

В послідних місяцях ми, старі люди не одержали нічого і Ви можете собі представити в якому стані я нахожуся. Я умирав з голоду...»

«...Ваша ласкава увага підбадьорила мене так, що хотяй я є хорий і не маю змоги стара-ось для себе, то почуваюсь краще. Бо знати думати, що хтось пам'ятає за мене в тих тяжких часах, підбадьорує мене. Я Вам так вдячний за гроші. Я зможу тепер нагодувати свого сина і він напевно буде тепер жити. Який я Вам вдячний...»

«...Давніше, коли б я була одержала маєтковий спадок, я не буда такою щасливою, як я є тепер. Десять марок, котрі Ви мені післали, значать багато для мене, Як я подякую Вам? Ваша поміч є великою моральною підпорою для мене. Я є тепер зовсім іншою людиною. Я боюся іти до Торгсіну з боязни, щоб не зробити помилки і не купити чогось, що не конче потрібне. Я можу кормити тепер свою дитину. Я даю їй по троха кашки...»

«...Я є зовсім слаба і завжди голодна.. в Торґсіні є багато добрих річей до їди. Деколи я заходжу тудя і виходжу звідтам не купивши нічого. Я не мою в що одітися, але я є так голодна, що за гроші, котрі Ви мені післали я купую тільки їду. Я не знаю, як я маю Вам дякувати і завжди памятаю Вас в своїх молитвах, Мої діти її я згадуємо Вас все, коли щось їмо і ми дякуємо Вам...»

«...Через три місяці я був в шпиталі хорий, де я міг лежати безплатно. Я тепер вийшов із шпиталю, бо не хотіли держати мене довше, однак я ледве стою на ногах. Ваша поміч прийшла якраз на час. Я був би умер без неї. Вона має для мене величезне значіння і я маю тепер надію прийти до себе...»

«...Вчера ми плакали з радости. Ми одержали Ваш дарунок і купили муки в Торґсіні. Передтим їли ми тільки капусту. Ми були дуже ослаблені... Ми дякуємо Вам і бажаємо щастя...»

«...Сюда прийшли люди і сказали нам, що коло Ромнів люди масово гинуть з голоду... Ми одержали гроші — 4 рублі і 48 коп. в золоті, що рівняється 250 рублям наших звичайних грошей. За 250 рублів мій брат мусить працювати 2 місяці й однаково ми

не можемо купити нічого за них, бо не можна нічого дістати на базарі...»

Ориґінали поданих вище, листів знаходяться в Комітеті Допомоги Голодуючим в Україні, котрий знаходиться в Берліні. Берлінський Комітет Допомоги прислав копії тих листів до Комітету Допомоги, котрий знаходиться у Виннипеґу і займається стало збіркою і висилкою жертв для голодних в Україні через берлінський Комітет. Копії тих листів прийшли відразу в перекладі на анґлійську мову в надії, що анґлійська преса схоче їх помістити. Комітет в Берліні взиває о дальші збірки, бо по жнивах сподіються нового масового вимирання наших людей в Україні. Про наближаючийся голод писало багато американських і канадійських анґлійських часописів, в звязку з організацією допомогової акції генеральним секретарем міжкофесійного Комітету Допомоги під головуванням Кардинала Інніцера.

Комітет Допомоги Голодуючим в Україні, котрий знаходиться і працює у Вінніґепу думає поширити свою роботу помочи голодним, то в найблищому часі завізве до кооперації ті всі організації і товариства українські, котрі з якихось своїх причин ще до цього часу до Комітету не належать.

За Комітет Допомоги у Виннипеґу:

А. Загарійчук, голова.

Й. Печенюк, секр.

Наш стяг. 1934. 11 серпня. Ч. 31. С. 2.

(Голодомор 1932–1933 рр. в Україні на сторінках гетьманської преси: газети «Січ» і «Наш стяг» / упорядник та автор передмови С. В. Корновенко. — Передрук з часописів «Січ» і «Наш стяг» 1932–1935 рр. — Черкаси : Видавчиня Чабаненко Ю. А., 2024. С. 179–182.)

ПОМІЧ ГОЛОДУЮЧИМ

... Представники 23 установ, зорганізованих в Українським Центральнім Комітеті Гемтремку й Норт Дітройт, ухвалили голосно, щоби уладити підприємство, а увесь чистий прибуток послати на поміч жертвам голоду.

Наш стяг. 1934. 8 вересня. Ч. 35. С. 1.
(Голодомор 1932–1933 рр. в Україні на сторінках гетьманської преси: газети «Січ» і «Наш стяг»
/ упорядник та автор передмови С. В. Корновенко. — Передрук з часописів «Січ» і «Наш стяг»
1932–1935 рр. — Черкаси : Видавчиня Чабаненко Ю. А., 2024. С. 194.)

«ДАВНО МИ Й ХЛІБА НЕ БАЧИЛИ...»

(Із листів з большевицького «раю»).

Від редакції. Знова до нашої редакції кілька Українців з Америки і Канади надіслали листи, що їх вони одержали від своїх кривих і знайомих з Великої України. Нище подаємо виписки із тих листів, що аглядно свідчать, в яким жахливим стані там живуть люде і якою дорогою є для них поміч своїх кривих чи знайомих, із-заграниці.

Редакція «Наш Стяг».

...«Не знаю як і дякувати Вам. Одержала переказ на Торгсін на 7 рублів 30 коп. Тільки Ви й рятуєте мене. Без Вашої допомоги не прожила б зовсім. ...».

...«Мене «вичистили» з колгоспу (колективне господарство) й не давали роботи й їсти також нічого не давали. Грошей у мене немає, виїхати я не міг тай пашпорт мій забрали. Страшенно довго мене мучили... сказали, що я син кулака... я мало не пропав. А тепер я мушу Тебе повідомити, що я одержав від Тебе гроші... коли можеш — висилай і надалі, не дай нам всім загинути нізащо... Я пішов у магазин і в першу чергу взяв печеного хліба й так зрадів, коли взяв його у руки, а у дітей аж сльози полилися... Давно ми хліба й не бачили. Купив я тепер хліба й крупи й як сіли за стіл та стали їсти, то так Тобі дякували й бажали Тобі довго жити. У мене маленькі дочки, так і ті Тобі дякують. ...».

... «Учора був для нас день великої радості. Одержали ми Вашого листа й повідомлення Торгсіна, що гроші і прийшли. Ви нас годуєте й обіцяєте до смерти годувати... Ми щодня вранці й увечері молимося Богові і Його Пречистій Матері о Вашім здоровлі... Ваша ласка й допомога нас рятує й втішає. Головне тепер, що холод настає а в нас немає нічого теплого, У моєї старої немає й сорочки... Дров також немає й немає де взяти. Як буде далі один Бог знає.....».

...«Хочу поділитися швидче з Вами моїм безконечним щастям. Я одержала з закордону гроші. Я просто так одуріла, що думок не можу зібрати до купи. Я була так щаслива, що зі зворушення цілу ніч не спала. Я вже була в Торгсіні й дістала чекову книжку на 6 рублів 8 копійок. Обіймаю Вас мої дорогі, милі й любимі і дякую Вам без кінця.....».

Наш стяг. 1935. 9 лютого. Ч. 6. С. 4.

(Голодомор 1932–1933 рр. в Україні на сторінках гетьманської преси: газети «Січ» і «Наш стяг» / упорядник та автор передмови С. В. Корновенко. — Передрук з часописів «Січ» і «Наш стяг» 1932–1935 рр. — Черкаси : Видавчиня Чабаненко Ю. А., 2024. С. 221–223.)

НАША ДОПОМОГА СПАСАЄ ЦІЛІ РОДИНИ ВІД СМЕРТІ НА ВЕЛИКІЙ УКРАЇНІ

Тома Волькер, що його жахливі описи голоду на Великій Україні ми скорочено помістили в цій числі нашого ...[Пошкоджений листок, не видно текст] ... оповідає (див. «Шикаго Івнінг Амерікен» 1. III. 1935):

«В одній селянській хаті я знайшов трохи вдоволення ...[Пошкоджений листок, не видно текст] ... (очевидно — матір (С.К.)) трьох діточок щойно одержала від гетьманівни Єлизавети з Берліна 10. німецьких марок. Я довідався, що ця добр...[Пошкоджений листок, не видно текст] ... організація посилає поживу (харчі) і гроші для тих ...[Пошкоджений листок, не видно текст] ... (швидше за все — голодних (С.К.)) селян на Україні. Ця жінка сказала мені, що 10. нім. марок мають вартість 250 рублів, і що її невеличка родина може ...[Пошкоджений листок, не видно текст] ... (швидше за все — прожити за ці гроші (С.К.)) прожити цілий місяць».

Подаємо це свідчення американського кореспондента ...[Пошкоджений листок, не видно текст] ... (очевидно — спеціально (С.К.)) для тих Українців Шикаго, що перед роком ...[Пошкоджений листок, не видно текст] ... на мітингу, щоб грошей, зібраних під час протестацій...[Пошкоджений листок, не видно текст] ... 17. XII. 1933. не посилати через берлінський Комітет допомоги голодуючим на Великій Україні, бо мовляв, ті гроші не дійдуть.

А скільки ж то є родин на Великій Україні, що одержали таку суму допомогу через берлінський Комітет ...[Пошкоджений листок, не видно текст] ... всіх їх не міг Т. Волькер здібати за час короткого перебування на Україні...

Наш стяг. 1935. 9 березня. Ч. 10. С. 2.

(Голодомор 1932–1933 рр. в Україні на сторінках гетьманської преси: газети «Січ» і «Наш стяг» / упорядник та автор передмови С. В. Корновенко. — Передрук з часописів «Січ» і «Наш стяг» 1932–1935 рр. — Черкаси : Видавчиня Чабаненко Ю. А., 2024. С. 229–230.)

КАРДИНАЛ ВІДНЯ В ОБОРОНІ НАРОДУ РАДЯНСЬКОЇ УКРАЇНИ

Німецька преса, віденська і берлінська, оголосила відозву віденського архієпископа кардинала Інніцера, що кличе цілий світ на допомогу населенню України та Північного Кавказу, навіщених через большевицьку владу голодом.

Відозва звертається в першій мірі до Червоного Хреста та його організацій на цілому світі.

Кардинал Інніцер заповідає скликання в себе конференції різних віроісповідань, щоби скласти допомоговий комітет. Конференція відбудеться в найблищому часі.

Америка. 1933. 9 вересня. № 105. С. 1.

(Голодомор 1932–1933 рр. в Україні на сторінках газети «Америка» / упорядник та автор передмови С. В. Корновенко, переклад з англійської О. В. Компанійця. — Передрук з часопису «Америка» 1932–1933 рр. — Черкаси : Видавчиня Чабаненко Юлія, 2024. С. 253.)

УКРАЇНСЬКІ ЕМІГРАНТИ В БЕЛГІЇ НА ДОПОМОГУ ГОЛОДУЮЧИМ НА УКРАЇНІ

Дня 15 серпня у Брукселі, столиці Белгії, на нараді представників українських організацій у Белгії засновано Комітет Допомоги Голодуючим Великої України і Кубані.

Обрані до Президії Комітету: голова інж. Ю. Яковлів, заступник годова Я. Олексюк, секретар І. Косець. Негайно Комітет видав апель, що його вмістили різні белгійські пресові органи.

Комітет має на меті бути в постійному контакті зкраєвими й еміграційними комітетами, видавати для белгійської преси спеціальний бюлетень з інформаціями про сучасні страждання України, апелювати до гуманітарних белгійських установ і т. д.

Америка. 1933. 14 вересня. № 107. С. 1.

(Голодомор 1932–1933 рр. в Україні на сторінках газети «Америка» / упорядник та автор передмови С. В. Корновенко, переклад з англійської О. В. Компанійця. — Передрук з часопису «Америка» 1932–1933 рр. — Черкаси : Видавчиня Чабаненко Юлія, 2024. С. 253.)

ПАПА РИМСЬКИЙ РАДИЙ БИ ДОПОМОГТИ ГОЛОДНИМ НА РАДЯНСЬКІЙ УКРАЇНІ

... Загально думають що Папа задумує вислати до Советів ратункову харчеву виправу на зразок експедиції, висланої перед кількома роками.

Така експедиція могла би вдатися, наскільки на те позволить советська влада.

Америка. 1933. 19 вересня. № 109. С. 1.
(Голодомор 1932–1933 рр. в Україні на сторінках газети «Америка» / упорядник та автор передмови С. В. Корновенко, переклад з англійської О. В. Компанійця. — Передрук з часопису «Америка» 1932–1933 рр. — Черкаси: Видавчиня Чабаненко Юлія, 2024. С. 253.)

КОМІТЕТ ДОПОМОГИ ГОЛОДУЮЧІЙ УКРАЇНІ В ШИКАГО

В Шикаго Українці скликали 24 вересня зібрання товариств на яким вирішили створити спільний Комітет Допомоги Голодуючій Україні.

Комітет пропонує скликати віче і демонстраційний похід проти злочинної Москви 22 жовтня і сподівається що це дасть почин до подібного руху по всіх містах Злучених Держав і Канади.

Головою Комітету є др. Омелян Тарнавський; секретарем Петро Запорожець; скарбником Дмитро Заблоцький.

Америка. 1933. 30 вересня. № 114. С. 1.
(Голодомор 1932–1933 рр. в Україні на сторінках газети «Америка» / упорядник та автор передмови С. В. Корновенко, переклад з англійської О. В. Компанійця. — Передрук з часопису «Америка» 1932–1933 рр. — Черкаси: Видавчиня Чабаненко Юлія, 2024. С. 290.)

З ЛИСТІВ З УКРАЇНИ

... «Дякуємо вам за 25 золотих. Продукти, що ми взяли за ці гроші, вже доїдаємо і знову загрожує нам голод, бо ми тільки живемо допомогою від маминої рідні і всіх вас». ...

Америка. 1933. 30 вересня. № 114. С. 2.
(Голодомор 1932–1933 рр. в Україні на сторінках газети «Америка» / упорядник та автор передмови С. В. Корновенко, переклад з англійської О. В. Компанійця. — Передрук з часопису «Америка» 1932–1933 рр. — Черкаси: Видавчиня Чабаненко Юлія, 2024. С. 297.)

МІЖНАРОДНИЙ КОМІТЕТ ДОПОМОГИ ГОЛОДУЮЧІЙ УКРАЇНІ В ПАРИЖІ

У зв'язці із закликом Українського Греко-католицького Єпископату до християнського світу у справі допомоги голодуючим на Україні, в Парижі організували Міжнародний Комітет Допомоги голодуючій Україні.

В Комітеті приймає дуже активну участь полковник УГА Василь Вишиваний (архикнязь Вілгельм Габсбург).

Америка. 1933. 7 жовтня. № 117. С. 1.
(Голодомор 1932–1933 рр. в Україні на сторінках газети «Америка» / упорядник та автор передмови С. В. Корноненко, переклад з англійської О. В. Компанійця. — Передрук з часопису «Америка» 1932–1933 рр. — Черкаси : Видавчиня Чабаненко Юлія, 2024. С. 300.)

СПРАВА ДОПОМОГИ ГОЛОДУЮЧИМ НА УКРАЇНІ

Від кількох днів перебувають в Лондоні українські парламентаристи з Румунії сенатор др. Володимир Залозецький і посол Юрій Сербинюк. В порозумінні з Комітетами Ратунку України інформують вони англійські круги про дійсний стан річий на Україні та про хід допомогової акції яку йдеться по всіх землях де тільки живуть Українці (поза межами Советів).

За посередництвом Українського Бюра в Лондоні зустріли згадані представники визначних парламентаристів всіх партій, а також представників найбільших англійських гуманітарних установ. Англійські чинники поставилися з великою прихильністю до допомогової акції Українців маючи вже досвід із своєї праці в Советах підчас голоду в роках 1921–1922, готові допомогти їй у всьому. Бажають тільки щоб акція мала чисто гуманітарний характер. Поставлено основи до заснування спільного комітету важніших гуманітарних інституцій який мав би випрацювати програму допомогової акції в Лондоні та перевести її в життя.

Побут українських парламентаристів з Румунії в Лондоні, причинився в дуже великій мірі до поширення і спопуляризування допомогової акції в

Англії. Після закінчення нарад виїдуть парламентаристи ще цього тижня домі, відвідуючи по дорозі українські допомогові комітети в різних краях, щоб зазнайомити їх з дотеперішніми осягненнями.

Америка. 1933. 14 жовтня. № 120. С. 1.
(Голодомор 1932–1933 рр. в Україні на сторінках газети «Америка» / упорядник та автор передмови С. В. Корновенко, переклад з англійської О. В. Компанійця. — Передрук з часопису «Америка» 1932–1933 рр. — Черкаси : Видавчиня Чабаненко Юлія, 2024. С. 308.)

В ДОПОМОГУ ГОЛОДНИМ НА УКРАЇНІ

Два місяці тому появився заклик Кардинала дра Інніцера, яким цей високий достойник церкви і улюбленець Відня звернув увату світу на голодові страхіття в Советськiм Союзi, зокрема на Великій Україні. Це була перша проба яка мала, так сказати, перевірити, чи в той час загального горя і притуплення людських почувань взагалі можлива якась ширша і глибша гуманна акція.

Почин був сміливий. Він виходив із Відня, міста щоправда найкращої мивушини та найвизначнішого культурного осередка Середущої Європи, але тепер, силою обставин лише центра політично малої і слабої держави. До того заклик порушував справу, яка безпосередно торкалась найбільшої держави Європи — Советського Союзу, який цілою силою своїх дипломатичних впливів протиставився початому ділу, заперечуючи зовсім голод на Україні. Але Кардиналове слово не прогомонило даремно. Воно тисячним відгомоном понеслось по світу та потрясло сумлінням людей доброї волі. Тисячі листів, добровільних жертв та особистих заяв симпатій для зворушливого чину, з усіх усядів напливали на руки Кардинала.

Згідно з наміченим планом повстав окремий міжконфесійний і понаднаціональний комітет для рятуку голодних у Советськiм Союзi. Зібралися в архієпископській палаті достойники церкви та представники різних віроісповідань, заступники десяти різних національних груп, щоб початій акції надати практичного змісту. ...

Вкінці рішили звернутись до публичної опінії з таким закликом:

Зібрані нині відпоручники різних віроісповідань для заснування міжконфесійного і наднаціонального комітету підмоги, приєднуються до заклику кардинала дра Інніцера у справі помочі загрозеним голодовою смертю мешканця Советського Союзу. З огляду на страшну нужду, яка й після жнив обхопила великі простори Союзу, звертаються вони до світу, з покликом по змозі сил допомогти жертвам. Треба рішуче протидіяти тому, щоби в той час коли

у різних частинах світу населення не знає що робити з надміром збіжа мешканці Великої України і Кубані та інших частин Советського Союзу масово гинули з голоду. Негайно чужання і любови ближнього...

Америка. 1933. 9 листопада. № 131. С. 2.
(Голодомор 1932–1933 рр. в Україні на сторінках газети «Америка» / упорядник та автор передмови С. В. Корновенко, переклад з англійської О. В. Компанійця. — Передрук з часопису «Америка» 1932–1933 рр. — Черкаси : Видавчиня Чабаненко Юлія, 2024. С. 343–345.)

Телеграма президенту Рузвельту щодо ситуації у Росії Конкретні, але неприємні пропозиції

ПРАГА, 10 (Офінор). — Центральний комітет допомоги голодуючим в Україні телеграфував президенту Рузвельту з проханням звернутися до пана Литвинова щодонадання дозволу міжнародної комісії з розслідування відвідати Україну. Це планувалось зробити задля того, аби комісія могла підтвердити або спростувати все те, що раніше повідомлялось про голод, який мучить цю країну.

Комітет заявляє про свою готовність організувати та фінансувати поїздку Комісії та приймає без обмежень усі умови, які уряд СРСР бажає констатувати, перш ніж надати дозвіл на вищезазначене розслідування.

Різні комітети допомоги голодуючим українцям, створені в провідних європейських державах, направили аналогічні телеграми, щоб підтвердити прохання Центрального Комітету.

Osservatore Romano. 15.11.1933. № 267.
(«... в ім'я людства та цивілізації ...»: Голодомор 1932–1933 рр. в Україні у висвітленні преси і архівних джерел Ватикану / упорядники та автори передмови С. В. Корновенко, А. МакВей. — Черкаси : Видавчиня Чабаненко Ю. А., 2025. С. 131.)

Вінкен до д'Ербіньї, Берлін 15 березня 1933 р. Берлін, 15 березня 1933 р. Лист єпископа Вінкена...

З осені минулого року в Росії панує жахливий голод; найбільше постраждали католики південної Росії та Поволжя.

В останні тижні голод досяг такого рівня, що рівень смертності почав перевищувати показники 1921/1922 років.

У грудні 1932 року в Німеччині було розпочато благодійну акцію допомоги. З цією метою Міністерство закордонних справ конфіденційно повідомило представникам євангельської, менонітської та католицької Церков наступний план: цього року Німеччина також була зобов'язана — відповідно до торговельних договорів — закупити в Росії велику кількість зерна. Однак його ще не було відправлено до Німеччини, воно все ще залишається на території Росії. Станом на зараз Німеччина не має нагальної потреби в цих поставках. Тож зараз існує вірогідність, що це зерно — приблизно 25 000 тонн — може бути передане для забезпечення німецького населення (в Росії).

Зараз постає питання про фінансування цієї благодійної ініціативи.

ASRS, Pro Russia, box 11, fasc. 74, f. 27r-28v.

(«... в ім'я людства та цивілізації ...»: Голодомор 1932–1933 рр. в Україні у висвітленні преси і архівних джерел Ватикану / упорядники та автори передмови С. В. Корновенко, А. МакВей. — Черкаси : Видавчиня Чабаненко Ю. А., 2025. С. 193.)

Папа і допомога Радянській Росії

Архієпископ Неве повідомив мені, що Папа глибоко стурбований і вражений повідомленнями, які надходять звідусіль про страждання та злидні, яких зазнає населення СРСР, особливо в окремих регіонах, та розглядає можливість знову надати допомогу. Водночас архієпископ Неве зауважив, що порадив Святішому Отцеві утриматися від реалізації цього задуму.

Доводячи це до відома Вашої Високоповажності для суто конфіденційного використання, хочу також зазначити, що поділяю точку зору єпископа Неве. Будь-яка пропозиція допомоги, незалежно від того, звідки вона походила б, була б беззастережно відхилена, оскільки офіційно в СРСР голоду «не існує». Якщо ж така пропозиція виходила б від Святого Престолу, її, без сумніву, розцінили б як своєрідну образу, що могло б навіть спричинити нову хвилю переслідувань і антикатолицьких проявів.

ASRS, Russia, pos. 666, fasc. 72, f. 61

(«... в ім'я людства та цивілізації ...»: Голодомор 1932–1933 рр. в Україні у висвітленні преси і архівних джерел Ватикану / упорядники та автори передмови С. В. Корновенко, А. МакВей. — Черкаси : Видавчиня Чабаненко Ю. А., 2025. С. 213.)

Д'Ербіньї до Пія XI, запис з аудієнції, 21 травня 1933 р. Для аудієнції Святішого Отця

Тема: Великий голод і страшні злидні в Росії.

У Державного секретаріату є серйозні аргументи, що виступають проти реалізації кроків, передбачених для єпископа Мальйоне в Парижі.

Монсенйор д'Ербіньї.

Від аудієнції Його Святості, 21 травня 1933 року.

На жаль, стає очевидним, що надана допомога не досягла б тих, хто її справді потребує, а була б привласнена більшовицьким керівництвом. Святіший Отець має визначити, яким чином найкраще привернути увагу до цих жахливих подій.

ASRS, Pro Russia, box 11, fasc. 74, f. 61r.

(«... в ім'я людства та цивілізації ...»: Голодомор 1932–1933 рр. в Україні у висвітленні преси і архівних джерел Ватикану / упорядники та автори передмови С. В. Корновенко, А. МакВей. — Черкаси : Видавчиня Чабаненко Ю. А., 2025. С. 221.)

Протокол засідання Комісії Pro Russia від 14 червня 1933 року.

З'їзд від 14 червня 1933 року

Резолюція:

Допомога голодуючим росіянам в СРСР. Надати у розпорядження монсенйора Вінкена 19 000 [лір], для найбільш тяжких випадків:

— священики

— католики.

ASRS, Pro Russia, box 11, fasc. 75, f. 4r.

(«... в ім'я людства та цивілізації ...»: Голодомор 1932–1933 рр. в Україні у висвітленні преси і архівних джерел Ватикану / упорядники та автори передмови С. В. Корновенко, А. МакВей. — Черкаси : Видавчиня Чабаненко Ю. А., 2025. С. 235.)

Від Вінкена до д'Ербіньї, Берлін, 26 липня 1933 р.

Короткий виклад листа, переданого від Його Високоповажності Монсенйора Орсеніго та написаного Монс. Вайнкенем до Його Високоповажності Монсенйору д'Ербіньї 26 липня 1933 р.

... кошти будуть розподілені з повним розумінням реальних потреб окремих нужденних і призначені саме тим, хто їх найбільше потребує.

... У останні тижні спостерігається обнадійливий розвиток у діяльності допомоги голодуючим у Росії. Після того як клопотання трьох асоційованих організацій – «Євангельська місія в межах країни», «Карітасферайн» та «Світове менонітське товариство» – щодо отримання від уряду Райху значного фінансування для започаткування ефективної допомоги в Росії не увінчалися успіхом (про що повідомили Його Виспокоповажності Монсеньйору д'Ербіньї у листі від 15 березня 1933 р.), на сцену вийшла «Народна ліга за германізм за кордоном», яка взяла на себе цілі зазначених організацій і, за погодженням з німецьким міністерством пропаганди, оголосила публічний збір коштів по всьому Райху. Цей збір коштів відбувся 9 липня й мав успішний результат. Додається прокламація, що оголошує цей збір.

Після 9 липня збір коштів та пропаганда в газетах продовжуються і триватимуть до 1 жовтня, терміну, визначеного урядом. Очікується, що загалом буде зібрано один мільйон марок.

На жаль, слід зазначити, що тисячі листів з Росії з проханням про допомогу були призупинені приблизно на вісім днів і більше не допускаються до перетину кордону. Однак підтвердження отримання пожертв надходять.

Також слід відзначити, що у цій кампанії зі збору коштів згадані благодійні та релігійні організації діяли дуже стримано. Лише Червоний Хрест значно привертав увагу.

Тому в акції «реваншу» з боку радянських властей ці організації залишилися майже не зачепленими.

Конфіденційно повідомляється також, що Міжнародний Червоний Хрест протягом останніх днів розгорнув широкомасштабну міжнародну діяльність для пом'якшення біди в Росії та голоду, що пануватиме там наступної зими.

Для цього віце-президент Червоного Хреста, підполковник у відставці Драудт, провів переговори у Женеві, Парижі та Римі. Переговори з цього ж питання також тривають в США.

ASRS, Pro Russia, box 11, fasc. 75, f. 26rv-29r.

(«... в ім'я людства та цивілізації ...»: Голодомор 1932–1933 рр. в Україні у висвітленні преси і архівних джерел Ватикану / упорядники та автори передмови С. В. Корновенко, А. МакВей. — Черкаси : Видавчиня Чабаненко Ю. А., 2025. С. 265–267.)

Лист Вінкена до єпископа д'Ербіньї

Берлін, 3 серпня 1933 р.

Сьогодні дозволяю собі шанобливо поінформувати Вас про подальший розвиток справи допомоги голодуючим у Росії:

1) Збір пожертв у Німеччині до вчорашнього дня приніс суму в 520 000 рейхсмарок. У найближчі дні планується відновити кампанію у пресі для продовження збору. Надсилення пакунків із подарунками до Росії триває і в цьому місяці, хоча й у менших обсягах. Тим часом із Росії надходять повідомлення, згідно з якими, попри нібито добрий врожай, там і досі багато людей страждає від голоду. ...

ASRS, Pro Russia, box 11, fasc. 75, f. 49rv-50r.

(«... в ім'я людства та цивілізації ...»: Голодомор 1932–1933 рр. в Україні у висвітленні преси і архівних джерел Ватикану / упорядники та автори передмови С. В. Корновенко, А. МакВей. — Черкаси : Видавчиня Чабаненко Ю. А., 2025. С. 273.)

Лист Джоббе до Орсеніґо, Ватикан, 9 серпня 1933 р. Ватикан, 9 серпня 1933 р.

... дозвольте мені конфіденційно викласти для Вас кілька особистих міркувань щодо звіту Високоповажного Монсеньйора Вінкена від 3 серпня:

1) Надсилення допомоги голодуючим у Росії у вигляді посилок могло б виявитися найдієвішим способом. Адже, за достовірними відомостями, навіть продукти, що надсилаються в межах країни, іноді потайки вилучають і замінюють камінням, а пакунки з-за кордону обкладаються високим митом, яке нещасний адресат змушений сплачувати, віддаючи значну частину вмісту.

Останнім часом найбільш ефективним способом підтримати знедолених у Росії виявляється надсилення іноземної валюти (марок, доларів тощо) не безпосередньо отримувачеві, бо Державний банк встановлює для неї катастрофічний курс, а радше безпосередньо на користь Державного магазину для зовнішньої торгівлі «Торгсин». Цей магазин зараховує суму та повідомляє адресата, який може отримати в ньому харчі й одяг на відповідну вартість. «Торгсин» повертає відправникові квитанцію, підписану отримувачем.

2) Опір радянського уряду може також припинитися з огляду на доцільність і вигоду отримувати безоплатно з-за кордону іноземну валюту та продукти. Проте, навіть якщо радянська влада дозволить закордонним організаціям надсилати допомогу, вона напевно зуміє втрутитися й скористатися

чим так, що справжні нужденні часто не отримують користі. Подібний дух виявлявся вже не раз у минулому під час діяльності Папської місії допомоги голодуючим у Росії, якій довелося багато боротися; нині ж є підстави побоюватися, що радянський уряд застосовуватиме такі методи з ще більшою свободою, ніж раніше.

3) Рух, який може надихнути поширення меморандуму д-ра Аменде з Відня та залучення інших організацій, якщо йому справді вдасться залучити багатьох людей і зібрати значні ресурси та якщо його не зруйнує цинічний більшовицький опір, що наразі все ж не дає розуміння, хто і з яким ступенем неупередженості розподілятиме допомогу, і не гарантує, що навіть католицькі священники та громади в СРСР отримають її у справедливій і належній мірі.

З огляду на це, навіть якщо згаданий рух набере обертів, я маю сумнів, що Святий Престол офіційно приєднається до нього, як того сподівається д-р Аменде, зважаючи на різноманітність учасників, які братимуть у ньому участь. Водночас я не думаю, що Святий Престол захоче перешкоджати окремим католицьким прелатам долучатися до нього, принаймні доти, доки справа зберігатиме характер неупередженої благодійності й буде спрямована безпосередньо до всіх голодуючих.

З іншого боку, якщо організація допомоги голодуючим у СРСР не досягне своєї мети швидко та безпечно, це може мати тяжкі наслідки й для наших знедолених братів — католицьких священників та вірян. Тому наслідуюся попросити Вашу Високоповажність зважити, чи не можна було б непомітно організувати в Німеччині пряме надсилання допомоги, можливо через «Торгсин», саме тим католикам — священникам і мирянам, які перебувають у найбільшій нужді в СРСР.

У такому випадку, вважаю, можна було б забезпечити для Вашої Високоповажності найближчим часом надзвичайну субсидію в розмірі 10 000 лір від цієї Папської Комісії. Але при цьому необхідно не лише знати імена найбільш нужденних католиків, а й мати відповідну надійну особу в Берліні, здатну з обачністю й старанністю опікуватися відправленням дрібних пожертв окремим адресатам.

Безперечно, особа Високоповажного монс. Вінкена з багатьох міркувань була б найбільш кваліфікованою для цієї справи; проте я вагаюся, чи не стане це завдання для нього надто обтяжливим, зважаючи на його вже й так важкі обов'язки.

Щодо отримання адрес католицьких священників і мирян у потребі в СРСР, думаю, що це не буде надто складним: їх можна виявити, звернувшись до католицьких церковних організацій у Німеччині, встановивши контакт із німецькими консулами, а також приймаючи прохання на користь їхніх ро-

дичів, які проживають у СРСР. Папська Комісія могла б у цьому надати свої рекомендації, але зрозуміло, що кількість конкретних випадків потреби не-вдовзі перевищить наявні ресурси.

З усього викладеного вище, що я конфіденційно довірив і запропонував Вашій Високоповажності, прошу післяуважного розгляду, порадившись із тими, кого вважаєте за потрібне, вільно висловити Вашу мудру думку, аби мої Настоятелі могли краще вирішити, яким шляхом належить забезпечити бо-дай певне полегшення для наших братів-католиків, що страждають від голоду.

ASRS, Pro Russia, box 11, fasc. 75, f. 57r-59r.

(«... в ім'я людства та цивілізації ...»: Голодомор 1932–1933 рр. в Україні у висвітленні преси і архівних джерел Ватикану / упорядники та автори передмови С. В. Корновенко, А. МакВей. — Черкаси : Видавчиня Чабаненко Ю. А., 2025. С. 283–287.)

Папа Пій XI до д'Ербіньї, нотатка про аудієнцію, 22 серпня 1933 року.

До аудієнції Святішого Отця

Тема: Вселенська ініціатива, яку д-р Аменде з Відня, голова Конференції меншин, має намір здійснити цими днями для організації широкомасштабної допомоги голодуючим у Росії. ...

Повідомлення надійшло через Нунціатуру в Берліні відєпископа Вінкена, який також інформує:

1) що в Німеччині зібрано на користь росіян 520 000 рейхсмарок; ...

Хоча сама інформація є надзвичайно корисною, але водночас і болісною для Святішого Отця, Він не бачить можливості започаткувати новий збір коштів для голодуючих у Росії під час нинішньої світової кризи, і тим більше — гарантувати, що пожертви дійдуть до потребуючих.

(Останній лист Монс. Неве, 31 липня, згадує два недавні випадки, коли в посилці «Торгсину» нічого не залишилося, а одержувачам довелося розписатися в тому, що вони її отримали). ...

ASRS, Pro Russia, fasc. 75, box 11, f. 63.

(«... в ім'я людства та цивілізації ...»: Голодомор 1932–1933 рр. в Україні у висвітленні преси і архівних джерел Ватикану / упорядники та автори передмови С. В. Корновенко, А. МакВей. — Черкаси : Видавчиня Чабаненко Ю. А., 2025. С. 297–299.)

Від Вінкена до д'Ербіної, Берлін, 5 вересня 1933 р.

Дозволю собі додати такі деталі щодо нашої вчорашньої розмови про акцію допомоги голодуючим у Росії:

Розподіл пожертв із Німеччини для голодуючих у Росії здійснюється головним чином через товариство з відправлення посилок в СРСР (Fast & Co., Berlin W. 62, Wittenbergplatz I), тобто через мережу «Торгсін». Надсилаються як посилки, так і іноземні валюти. У більшості випадків у самих листах-зверненнях із Росії зазначається, чи надають перевагу грошам, чи посилкам. Останнім часом переважає сильне бажання отримувати саме гроші, і ці побажання, звичайно, враховуються.

Використання товариства для відправлення посилок має ту перевагу, що воно гарантує фактичну доставку посилок адресатам у Росії. Якщо ж підтвердження про отримання не надходить, вартість товару повертається.

Допомога голодуючим католикам німецького походження в Росії належить виключно до компетенції Німецького Карітасу в Берліні. Якщо прохання про допомогу католикам надходять до менонітських чи євангелічних благодійних товариств або ж до центрального бюро «Брати в біді», вони пересилаються до Caritasverband (Карітас). І навпаки, Карітас передає прохання про допомогу протестантам або менонітам у відповідні установи.

Кошти, що знімаються з рахунку Німецького Карітасу, спрямовуються виключно на підтримку католиків, які цього потребують. Із загальнонаціонального збору «Брати в біді» (Brüder in der Not) Карітас отримує 20 % — лише для допомоги нужденним католикам.

За останні два місяці надходження до фонду «Брати в біді» склали 680 000 марок, із яких на рахунок Карітасу було передано близько 9 000 марок.

Отже, будь-яке пожертвування з Риму, переказане безпосередньо на рахунок Карітас, буде використане виключно на підтримку голодуючих католиків у Росії — чи то священників, чи мирян, залежно від вказаної умови. ...

ASRS, Pro Russia, box 11, fasc. 75, f. 79–81r.

(«... в ім'я людства та цивілізації ...»: Голодомор 1932–1933 рр. в Україні у висвітленні преси і архівних джерел Ватикану / упорядники та автори передмови С. В. Корновенко, А. МакВей. —

Черкаси : Видавчиня Чабаненко Ю. А., 2025. С. 305–307.)

д'Ербіньї до Орсеніго, Ватикан, 11 вересня 1933 р.

... Його Святість наказав через цю Нунціатуру передати єпископу Вінкєну надзвичайну допомогу у розмірі 10 000 італійських лір від Святішого Отця, разом з Апо-

стольським Благословенням, на користь священників та католицьких вірян, що потерпають від голоду в Росії. ...

ASRS, Pro Russia, box 11, fasc. 75, f. 89rv.

(«... в ім'я людства та цивілізації ...»: Голодомор 1932–1933 рр. в Україні у висвітленні преси і архівних джерел Ватикану / упорядники та автори передмови С. В. Корновєнко, А. МакВей. —

Черкаси : Видавчиня Чабанєнко Ю. А., 2025. С. 315.)

ASRS — повна назва — Archivio Storico della Segreteria di Stato, Sezione per i Rapporti con gli Stati e le Organizzazioni Internazionali. **Назва українською** — Історичний архів Секретаріату Святого Престолу, Секція зовнішніх зносин з державами та міжнародними організаціями.

«**OFINOR**» — міжнародне пресове агентство. Діяло від 1928 р. у Женеві. Редактором і директором агентства впродовж 1928–1944 рр. був М. Єремійв — колишній секретар Центральної Ради, за Директорії УНР обіймав посаду секретаря української місії в Італії, від 1928 р. проживав у Швейцарії²⁶. Спеціалізувалося на випуску пресових бюлетеней французькою, німецькою, українською, італійською, іспанськими мовами, що містили різноманітні матеріали про Україну та загалом про СРСР, висвітлювали діяльність УНР в екзилі. Агенство мало розгалужену мережу представництв у Женеві, Парижі, Римі та Мадриді. У виданні італомовного бюлетеня брав участь Є. Онацький — депутат Української Центральної Ради від Чернігівської губернії, голова місії УНР в Італії у 1919–1921 рр.

«**Osservatore Romano**» — щоденна газета що видається у Ватикані, фактично офіційний голос Святого Престолу. Заснована в Римі у 1861 р. за схвалення Папи Пія IX та отримала назву від на той час неіснуючого римського часопису. Спочатку заснування газету субсидував Святий Престол, а у 1890 р. Папа Лев XIII викупив її повністю. Цей часопис читають так само ретельно, як і офіційні видання держав, адже він надає інформацію про позицію Ватикану щодо широкого кола питань. Видання приділяє основну увагу редакційним матеріалам і коментарям, а не суто новинам. Дотримується усталеної редакційної лінії: аналізувати події, інституції та суспільні явища крізь призму релігійних і моральних оцінок.

«**Америка**» — український католицький часопис у США (Філадельфія), перший номер якого видруковано у 1912 р., як «орган Союзу Українців-Католиків «Провидління»». Спочатку був щоденним виданням, у 1918–1950 рр. друкувався тричі на тиждень, від 1950 р. — щоденник. «Редагували від 1914 р. о. Мирон Залітач, Аптін Цурковський, д-р Осип Назарук, Володимир Лотоцький, д-р Льонгін Цегельський, Богдан Катамай, д-р Гр. Лужницький, Євген Зиблікевич. Друкується у власній друкарні». Видання позиціонувало себе як «Український Часопис. Урядовий орган «Провидління». Виходить що Вівторка, Четверга і Суботи. Видає Провидінне Товаришення Українців Католиків В Америці»³⁹ або як «Часопис для українського народу і орган Товариства «Провидління». Виходить що Вівторка, Четверга і Суботи. Адреса редакції у Філадельфії».

«Наш стяг» — часопис, що виходив у Чикаго. Впродовж 1920–1925 рр. був друкованим органом спортивного товариства «Січ». Головним редактором був С.-К. Гриневецький. Редакційна політика видання носила відвертий прогетьманський характер. У 1934–1942 рр. «Наш стяг» видавався щотижнево як часопис Української гетьманської організації Америки. Редакційну колегію очолював О. Шаповал. Був правонаступником часописів «Січові вісті» та «Січ». У ньому друкувалися статті ідеологічно-політичного спрямування, аналітика міжнародних подій, спогади, інформація про життя товариства «Січ» та Української гетьманської організації Америки.

«Січ» — «двотижневик, орган українського товариства «Січ», гетьманського напрямку, виходив у Чикаго з липня 1924 до травня 1934 як продовження «Січових Вістей»; ред. О. Назарук, з 1928 — М. Бодрук. У 1934 «С.» змінив «Наш стяг»».

Ватиканський Апостольський Архів — унікальна установа, специфічна діяльність якої має на меті збереження та популяризацію актів і документів, що стосуються управління Вселенською Церквою. Місія установи — насамперед обслуговування Римського Понтифіка та Святого Престолу; по-друге, — надання послуг дослідникам незалежно від країни походження та віросповідання.

Сучасна назва — **«Ватиканський Апостольський Архів»** — походить від часу його заснування Папою Павлом V у 1612 р. Від другої половини XVII ст. за ним закріпилася назва «Ватиканський Таємний Архів» або «Ватиканський Апостольський Таємний Архів». Насправді, як роз'яснив архівіст Енріко Флайяні, «таємний» — *secret* — з латини перекладається як «приватний» чи «особистий». У такий спосіб назва вказує на те, що це приватний чи особистий архів Папи. Подібної думки дотримується і К. Джессен. Дослідниця фахово обґрунтувала, що ««Таємний» не зовсім таємний. Латинська назва «*Archivum Secretum*» підживила більшу частину ажіотажу навколо таємничості. Люди часто неправильно перекладають *secretum* як «таємний», але насправді це означає «приватний» або «особистий», маючи на увазі документи, призначені для використання Папою».

Окрім того, латинський прикметник *secretum* (від *secernere* — «відокремлювати», «розрізняти», «зарезервувати») вказував на те, що архів, заснований Павлом V, був відокремлений від інших і зарезервований для користування Папою та призначеними ним особами. Ця назва залишалася офіційною до 22 жовтня 2019 року, коли Папа Франциск апостольським листом у формі *motu proprio* під назвою «Історичний досвід» відновив початкову назву — «Ватиканський Апостольський Архів».

Генріх Вінкен — німецький священик, представник Католицької Церкви, який у 1933 році брав участь у спробах організації гуманітарної допомоги жертвам Голодомору.

Дмитро Андрієвський — український православний священник, митрофорний протоієрей, активний діяч української еміграції, імовірно пов'язаний із: Українською Автокефальною Православною Церквою (УАПЦ) в еміграції; або з Українською православною місією у Франції, Німеччині, Чехословаччині. Активний учасник публіцистичної та меморандової діяльності 1930-х років, зокрема в контексті реакції на Голодомор 1932–1933 рр. в Україні.

Еудженіо Пачеллі — Державний Секретар Ватикану у 1930–1939рр., згодом — **Папа Пій XII**. Відомий своєю обізнаністю у справах Східної Європи. Опікувався дипломатією Святого Престолу під час Голодомору, переслідувань Церкви в СРСР, нацистській Німеччині.

Карло Джоббе — кардинал, високопосадовець Римської курії, тривалий час працював у Секретаріаті справ надзвичайних церковних справ (Affari Ecclesiastici Straordinari). Активно залучався до підготовки звітів та аналітики про ситуацію в Церкві в країнах Східної Європи та СРСР; У 1930-х — один із близьких радників д'Ербіньї та Пачеллі з «російського питання».

Комісія «Pro Russia» була створена 20 червня 1925 р. з ініціативи Папи Пія XI і офіційно затверджена у 1929 р. Вона діяла під егідою Священної Конгрегації Східної Церкви. Остання у статусі окремого відділу в справах Східних католицьких церков та відносин із православним світом була започаткована Папою Бенедиктом XV у 1917 р. Комісія «Pro Russia» з певними змінами у структурі, статусі, повноваженнях проіснувала до 15 січня 1993 р. Тогоріч Папа Іоанн Павло II апостольським листом у формі *motu proprio* під назвою «Східна Європа» розпустив її. Натомість була створена *Commissione Interdicasterialis Stabilis pro Ecclesia in Europa Orientali*. У перекладі на українську — Постійна міжвідомча комісія з питань Церкви у Східній Європі.

Мішель д'Ербіньї — єзуїт, у 1926–1933 роках очолював «Pro Russia», мав значний вплив на питання східної політики Ватикану.

Пій XI — Папа Римський у 1922–1939 рр.

Цезаріо Орсеніго — апостольський нунцій у Німеччині у 1930–1945рр. Був важливою фігурою у дипломатичних контактах між Ватиканом і Третім Рейхом, а також посередником у передаванні інформації з Німеччини про ситуацію в СРСР, зокрема під час Голодомору.

Наукове видання

**ХРЕСТОМАТІЯ З ІСТОРІЇ ГОЛОДОМОРУ
1932–1933 РР. В УКРАЇНІ:
УКРАЇНОМОВНА ПЕРІОДИКА США,
ПРЕСА І АРХІВНІ ДЖЕРЕЛА ВАТИКАНУ**

Підписано до друку ???
Формат 60х84 1/16. Папір офсетний.
Умов. друк. арк. ???
Зам. 2162. Тираж 300 прим.

Видавець: Чабаненко Ю. А.
Свідоцтво про внесення
до Державного реєстру видавців
серія ДК № 1898 від 11.08.2004 р.
Україна, м. Черкаси, вул. О. Дашковича, 39
Тел: (096) 288 13 36, (093) 788 99 99
E-mail: office@2upost.com

Друк ФОП Чабаненко Ю. А.
Україна, м. Черкаси, вул. О. Дашковича, 39
Тел: (096) 288 13 36, (050) 442 50 65
E-mail: office@2upost.com